

SUOMEN *kehityspolitiikan* TILA 2017

- Miten Suomi vahvistaa kehitysmaiden
taloutta, yksityissektoria
ja verotuskykyä? -

Kehityspoliittinen toimikunta

Sisällys

Puheenjohtajiston esipuhe	4
Yhteenvedo.....	5

1. Johdanto: Yksityissektorin ja verotuksen rooli korostuu	6
Arvio keskittyy uusiin painopisteisiin.....	7
Ajankohtainen keskustelunaihe maailmalla.....	8
Painopiste kohti yritysvetoista yhteistyötä	9

2. KPT:n arvion taustaksi. Kurkistus kehitysmaiden todellisuuteen ja kansainvälisiin kytköksiin.....	10
Köyhyys ja eriarvoisuus peittävät alleen mahdollisuudet.....	11
Kehityspolitiikan on huomioitava erilaiset toimintaympäristöt ja tarpeet	14
KPT:n huomiot arvion taustaksi.....	15

16

3. KPT:n arvio. Suomi kehitysmaiden yksityissektorinkehittäjänä	16
Painopiste työpaikkojen ja elinkeinojen lisäämiseen myös köyhimmissä ja hauraissa maissa	17
Köyhimpien maiden talouden vahvistaminen vaatii selkeän strategian	18
KPT:n suositukset.....	21

4. KPT:n arvio. Miten uudet painopisteet näkyvät käytännössä?.....	22
Painopisteiden ohjeistusta ja seuranta selkeyttävä.....	24
Miten tavoitteiden saavuttamista seurataan?	25
Tuloksellisuuden ja tehokkuuden eri näkökulmat	27
KPT:n suositukset.....	29

31

Kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin tuen kulmakivet: Ihmisoikeusperustaisuus, johdonmukaisuus, avoimuus ja tuloksellisuus	31
Lähtökohtana ihmisoikeusperustaisuus ja ihmisarvoinen työ	31
Yhteistyön oltava johdonmukaista ja läpinäkyvää	32
Suomi voi näyttää suuntaa vaikutusten arvioinnissa	33

5. KPT:n arvio. Yksityissektoria vahvistava välineistö ja kumppanuudet	34
Yksityisen sektorin vahvistamisen välineet	37
Finnfund: Kehitysrahoituslaitos toteuttaa kehityspolitiikkaa	38
Finnpartnership: Kehitysmaiden ja Suomen yritykset yhteistyöhön	41
BEAM: Innovaatiolähtöinen instrumentti	42
PIF: Tukea julkisen sektorin investoinneille	43
Team Finland: Verkosto tukee kansainvälistymistä	44
Välineistön on vastattava moniin tarpeisiin	46
Kumppanuuden rakentaminen vaatii aikaa ja resursseja	48
KPT:n suositukset	49

6. KPT:n arvio. Oikeudenmukainen verotus tukee kehitystä	50
Toimintaohjelma hyvä lähtökohta verotuksen kehittämiseen	52
Suomi kansainvälisten pelisääntöjen kehittäjänä	53
Verotus ja kehitys rohkeammin esiin vaikuttamisessa	55
Suomi kehitysmaiden verohallintojen kehittäjänä	56
Tutkimus auttaa keskittymään oleelliseen	57
KPT:n suositukset	57

Kehityspoliittisen toimikunnan jäsenet 1.1.2016 – 31.12.2019	58
--	----

Puheenjohtajiston esipuhe

Tänä vuonna tarkastelemme suomalaisten roolia kehitysmaiden talouden, yksityissektorin ja verotuskyvyn vahvistajana. Aihe on ajankohtainen niin meillä kotimaassa kuin maailmalakin. Esimerkiksi vuoden 2015 Afrobarometri kertoi, että afrikkalaiset haluavat ennen kaikkea työpaikkoja, kauppaa ja kehitystä. Näiden toiveiden toteuttamiseen tarvitaan hyvin suunniteltua kehitysyhteistyötä, yritysvastuuta ja entistä enemmän vastuullisia yrityksiä – avaamaan uusia uria, jakamaan riskejä ja luomaan työtä. On kuitenkin tärkeää, että kehityspolitiikan perimmäinen tavoite eli köyhyyden vähentäminen ja ihmisten elämän laadun parantaminen säilyvät koko ajan kirkkaana mielessä.

Ihmiset, erityisesti nuoret, kaikkialla tarvitsevat uskoa ja luottamusta tulevaisuuteen. Siksi on tärkeää, että kasvava talous luo kehitysmaihin työtä ja hyvinvointia. Kasvun hedelmien täytyy kuitenkin jakautua tasaisesti kaikille, eikä kasaantua vain harvoille. Talouskehityksen on oltava kestävän kehityksen mukaista: kestävää ympäristön ja sosiaalisen kehityksen kannalta sekä sellaista, että vauraus ohjautuu entistä enemmän ihmisten hyvinvointiin. Agendan keskeinen viesti on ”Leave no-one behind”, eli eriarvoisuuden kaventaminen ja ehkäiseminen. Tämä viesti on muistettava kaikessa politiikassa.

Tässä raportissa kysytään, miten Suomi voi parhaiten edistää kehitysmaiden omien talouksien, niiden yksityissektorin ja verotuskyvyn vahvistumista. Suomen kehityspolitiikan painopiste on siirtynyt yhä enemmän yksityissektorin kehittämisen suuntaan ja yritysmuotoiseen kehitysyhteistyöhön. Siksi on keskeistä arvioida, millä ehdoilla ja kriteereillä kehitysyhteistyövaroja käytetään kehitysmaiden talouksien vahvistamiseksi ja millaisia vaikutuksia toiminnalla on kehitysmaiden ihmisten kannalta. On tärkeää arvioida, miten uusi painopiste ja uudet välineet saadaan parhaiten palvelemaan Agenda2030 kehitystavoitteita ja Suomelle tärkeitä periaatteita, kuten ihmisoikeusperustaisuutta ja erityisesti naisten ja tyttöjen aseman parantamista.

Suomella on paljon kehityspoliittista annettavaa, vaikka kehitysyhteistyövarat eivät olekaan suuren suuria. Keskeistä on käyttää ne vaikuttavasti ja toimia siten, että myös Suomen toiminta kaikilla aloilla tukee kehitysmaiden talouksia ja kestävä kehitys meillä ja maailmalla. Suomella on myös paljon asiantuntemusta jaettavana, muun muassa verotuksen ja hyvän hallinnon saralla. Hyvä kehityspolitiikka edellyttää kuitenkin aina seurantaa ja arviointia sekä toiminnan jatkuvaa kehittämistä. Siinä työssä Kehityspoliittinen toimikunta haluaa olla vahvasti mukana.

Aila Paloniemi
Kehityspoliittisen toimikunnan
puheenjohtaja,
kansanedustaja (kesk.)

Hanna Sarkkinen
Kehityspoliittisen toimikunnan
1. varapuheenjohtaja (vas.)

Saara-Sofia Sirén
Kehityspoliittisen toimikunnan
2. varapuheenjohtaja (kok.)

Yhteenveto

Nykyinen hallitusohjelma ja kehityspoliittinen selonteko nostivat kehitysmaiden oman talouden, yksityissektorin ja veropohjan vahvistamisen kehityspoliittikan ytimeen. Kehityspoliittinen toimikunta KPT tarkastelee tässä raportissa näiden uusien painotuksien merkitystä ja niiden mukanaan tuomia muutoksia kehityspoliittikkaan ja konkreettisiin toimiin.

Uusi painotus on tärkeä ja tervetullut. Keskeinen kysymys kuitenkin on, miten ja millä ehdoin kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin vahvistaminen vastaa kehitysmaiden ihmisten oikeuksiin ja tarpeisiin myös kaikkein köyhimmissä maissa. KPT:n mielestä Suomen tulee pyrkiä siihen, että taloudellista hyötyä jäisi nykyistä enemmän köyhimpien ihmisten, erityisesti naisten ja tyttöjen käyttöön. Sen tulee vahvistaa kehittyvien maiden omaa resurssipohjaa, yrittäjyyden perusedellytyksiä, elinkeinopoliittikkaa ja taloudellisen hyödyn entistä laaja-alaisempaa jakaantumista.

Kehitysmaiden oman yritystoiminnan vahvistamisessa on tärkeää kiinnittää huomiota työpaikkojen laatuun ja noudattaa ILO:n ihmisarvoisen työn kriteereitä. Siksi myös kaikilta kehitysyhteistyövaroin tuettavilta yrityksiltä on edellytettävä kansallisten ja kansainvälisten normien, esimerkiksi YK:n yritykset ja ihmisoikeudet -periaatteiden, mukaista vastuullista toimintaa. Niiden on pystyttävä osoittamaan, että liiketoiminnalla on köyhyyttä vähentävä vaikutus. Yksityisten toimijoiden vaikutuksia on tärkeä arvioida sekä etu- että jälkikäteen, jotta toiminta on mahdollisimman johdonmukaista, eikä resursseja kulu hukkaan. Yritysten saamasta julkisesta tuesta päätettäessä arvioidaan toiminnan kehitysvaiikutukset, tehdään ihmis-oikeus- ja ympäristövaikutusten arviointi sekä edellytetään raportointia tuloksista.

Koska kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin tukeminen on haasteellista, tarvitaan vahva yhteisymmärrys toiminnan pääperiaatteista, niiden sisällöistä ja velvoittavuudesta. Siksi uudet painotukset tarvitsevat rinnalleen selkeän toimintasuunnitelman ja yli hallituskausien ulottuvan ohjeistuksen, jota eri toimijat voivat noudattaa. Tarkennusta tarvitaan erityisesti toiminnan ihmisoikeusperustaisuuteen, johdonmukaisuuteen, läpinäkyvyyteen sekä tuloksellisuuteen. Kestävän kehityksen Agenda2030:n uskottava toimeenpano edellyttää Suomelta selkeää ja konkreettista suunnitelmaa myös kehitysmaiden talouden, yksityissektorin ja verotuskyvyn vahvistamisen osalta.

Tällä hallituskaudella Suomen kehitysyhteistyön väli-nevalikoima korostaa suomalaisten yritysten roolia kehitysmaiden yksityisen sektorin kehittämisessä. Tämä on tärkeä mutta yksin liian suppea näkökulma. KPT painottaa, että Suomen tulee edistää entistä johdonmukaisemmin kaikkien kumppanimaidensa talouden ja yksityissektorin vahvistamista sekä kehitysyhteistyöllä että Agenda2030:n mukaisella kehityspoliittikalla ja yritysyritysyrityksellä. Yhteistyössä on pyrittävä eri toimijoiden, rahoitusmuotojen ja toimien täydentävyyteen sekä pitkäjänteisyyteen tavoitteiden toteuttamisessa.

KPT muistuttaa, että kehitysmaiden talouksien ja verotuskyvyn vahvistamista tukeva kehityspoliittikka ei ole pelkästään yhteistyötä kumppanimaissa. Sitä tulisi tarkastella kokonaisuutena, johon liittyvät paikalliset, alueelliset ja kansalliset kysymykset sekä kansainvälisen kaupan ja verotuksen säännöt, sopimukset ja ketjut, jotka kytkevät kumppanimaat maailmantalouteen ja -kauppaan.

Suomen verotus ja kehitys -toimintaohjelma on tervetullut ja kehityspoliittisesti merkittävä avaus, sillä verotus on oleellinen osa jokaisen valtion taloutta sekä yhteiskunnan toimivuuden ja kansalaisten hyvinvoinnin turvaamista. Verotuksen kautta saadaan taloudellisia resursseja jäämään kehitysmaihiin, jolloin niitä on mahdollista hyödyntää maiden ja ihmisten välisen eriarvoisuuden vähentämisessä. Toimintaohjelma linjaa selkeästi, että kaikki sen tavoitteet edellyttävät kehitystä tukevaa politiikkajohdonmukaisuutta sekä eri tahojen yhteistyötä. Suomen kansainväliseen veropolitiikkaan liittyvät tavoitteet vaativat kuitenkin vielä kirkastamista.

KPT näkee, että Suomen kansainvälinen kehityspoliittinen rooli vahvistuisi, jos sen tueksi laadittaisiin monenkeskisen yhteistyön vaikuttamissuunnitelma. Se lisäisi avoimuutta ja vaikuttavuuden seurantaa sekä tuloksellisuutta ulkoministeriön sisällä ja kansallisesti.

KPT on kuitenkin huolissaan siitä, että kehitysyhteistyön määrärahojen leikkaukset, niukat henkilöresurssit ja tuloseurannan haasteet vaikeuttavat kehityspoliittikan uusien painopisteiden viemistä käytäntöön. Painopistekohtaiset tavoitteet tulisi suhteuttaa realistisesti käytettävissä oleviin resursseihin. Niiden tulosarviointiin tarvitaan selkeät ja tarkoituksenmukaiset mittarit. Ulkoministeriön kehityspoliittisella osastolla yhä pienempi henkilöstö vastaa entistä useammasta erillisestä tehtäväkokonaisuudesta. Esimerkiksi yksityisen sektorin yhteistyön henkilöstöresurssit ovat edelleen vain muutama ihminen, vaikka sektorin merkitys on kasvanut huomattavasti. Alimiehityksen mittasuhteet näkyvät konkreettisesti Suomen edustustoissa kumppanimaissa.

- Johdanto -

Yksityissektorin ja verotuksen rooli korostuu

Miten Suomi vastaa kehitysmaiden ihmisten tarpeisiin
yksityissektorin ja verotuksen kautta?

Suomen hallitusohjelma (2015) nosti kehitysmaiden oman yksityissektorin ja veropohjan vahvistamisen kehityspolitiikan ytimeen. Painotus on tärkeä ja tervetullut. Näemme, että se tukee pitkällä aikavälillä kehitysmaiden vaurastumista ja ihmisten hyvinvointia, jos sen hyödyt jaetaan oikeudenmukaisesti. Tämä edellyttää monia talous-, työvoima- ja veropoliittisia ratkaisuja sekä työmarkkinoihin liittyviä toimia, joilla varmistetaan vaurastumisen hyötyjen jakautuminen kaikille väestöryhmille ja luodaan ihmisarvoisia työpaikkoja yhä useammalle. Suomen tuki kehitysmaiden oman yksityissektorin ja veropohjan vahvistamiseksi edistää tätä ajattelua osana laajempaa YK:n kestävän kehityksen agenda, johon myös kehitysmaat itse ovat sitoutuneet.

Hallitusohjelma nimeää myös muita keskeisiä tavoitteita ja arvoja, kuten naisten ja tyttöjen aseman vahvistaminen sekä ihmisoikeuksien, demokratian ja hyvän hallinnon edistäminen. Lisäksi se määrittelee ihmiskunnan suurten uhkien – kuten ilmastonmuutoksen, köyhyyden sekä ruoka-, vesi- ja energiapulpan – torjunnan osaksi Suomen kehityspolitiikkaa ja YK:n kestävän kehityksen Agenda2030:n toimeenpanoa.

Kehityspolitiikan uudet painopisteet on linjattu vuoden 2016 alussa hyväksytyssä selonteossa ”Suomen kehityspolitiikka: Yksi maailma, yhteinen tulevaisuus – kohti kestävä kehitystä”. Siinä Suomi sitoutuu osaltaan toimimaan sen puolesta, että tällä hallituskaudella:

- I. Naisten ja tyttöjen oikeudet ja asema ovat vahvistuneet.
- II. Kehitysmaiden oma talous on lisännyt työpaikkoja, elinkeinoja ja hyvinvointia.
- III. Yhteiskuntien demokraattisuus ja toimintakyky ovat vahvistuneet. Verotus kytkeytyy tämän tavoitteen alle.
- IV. Ruokaturva sekä veden ja energian saatavuus ovat kohentuneet ja luonnonvaroja käytetään kestävämmiin.

Arvio keskittyy uusiin painopisteisiin

Tässä raportissa Kehityspoliittinen toimikunta tarkastelee kehityspolitiikan painopisteitä II ja III ja nostaa pääteemoiksi kehitysmaiden yksityissektorin kehittämisen ja verotuksen. Rajausta on tietoinen päätös. Haluamme tarkastella näiden kahden uuden teeman merkitystä ja niiden mukanaan tuomaa muutosta Suomen kehityspolitiikkaan. Arvioimme kehityspoliittisen selonteon tavoitteita ja niiden edistämistä käytännössä. Tarkastelemme myös selonteossa linjattua muutoksen suuntaa, Suomen valitsemia konkreettisia politiikkatoimia ja niiden suhdetta valittuihin painopisteisiin. Lisäksi esitämme suosituksia havaintojemme pohjalta.

Raporttimme keskeinen kysymys on, miten ja millä ehdoin nämä teemat edistävät Suomen kestävän kehityksen Agenda2030 toimeenpanoa. Vaikka puhumme politiikkalinjoista ja tavoitteista, haluamme säilyttää arviossamme inhimillisen näkökulman ja kehitysmaiden ihmisten oikeudet ja tarpeet. Siksi kysymme:

*Miten Suomi vastaa kehitysmaiden ihmisten tarpeisiin yksityissektorin ja verotuksen kautta? Miten Suomi kehittää kehitysmaiden yksityissektoria? Miten kehityspolitiikan nykyiset instrumentit ja toimijat sopivat päämäärän edistämiseen ja köyhyyden vähentämiseen? Miten kehitysyhteistyöhön mukaan tulevien yritysten tulisi toimia, jotta nuo päämäärät toteutuisivat? Miten verotus ja yksityissektorin kehittäminen liittyvät toisiinsa ja kestäväan kehitykseen? Millaisia toimia vastuullisen yritystoiminnan ja verotuksen oikeudenmukaisuuden edistäminen Suomelta vaatii?*¹

Teemavalinta ei tarkoita sitä, että pitäisimme kehitysmaiden yksityissektoriin ja verotukseen liittyviä tavoitteita muita painopisteitä tärkeämpinä. Tarkoituksemme on jatkaa seuraavina vuosina työtämme niiden osalta. Kehityspoliittisen selonteon mukaan kaikkien neljän painopistealueen on määrä vahvistaa ja tukea toisiaan. Pyrimme myös tässä raportissa tarkastelemaan kehitysmaiden yksityissektorin kehittämistä ja verotusta osana laajempaa kehityspoliittista keskustelua sekä kehitysmaiden ihmisten ja yhteiskuntien todellisuutta. Näemme, että kehitysmaiden talouden, yksityissektorin ja verotuskäytännön vahvistamisen kautta syntyy voimavaroja, jotka tukevat myös muiden kehitystavoitteiden saavuttamista.

¹ Vastuullisella yritystoiminnalla tarkoitetaan tässä raportissa yritystoimintaa, joka noudattaa YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia periaatteita (UNGP).

Ajankohtainen keskustelunaihe maailmalla

Valitsemamme teemat ja kysymykset ovat hyvin ajankohtaisia useasta eri syystä. Sekä YK:ssa että OECD:ssä kehitysmaiden yksityissektorin kehittäminen ja verotus ovat lyöneet läpi voimakkaasti viime vuosina. Samalla teollistuneiden maiden yritysten toivotaan ottavan entistä vahvemman ja vastuullisemman roolin kestävän kehityksen edistämässä sekä tavoitteiden rahoittamisessa. Vielä tärkeämpi seikka on, että kehitysmaat itse painottavat oikeudenmukaisen kansainvälisen kaupan, investointien ja yritysten välisen yhteistyön merkitystä kehitystavoitteiden saavuttamisessa.

YK:n kolmas kehitysrahoituskonferenssi Addis Abessassa (2015) asetti valtaiset odotukset sille, että nämä teemat ja niihin linkittyvät toimijat turvaisivat riittävät resurssit globaalin kestävän kehityksen agendan toteuttamiseksi. Kehitysmaiden oman rahoituspohjan ja osaamisen vahvistamisesta on tullut päivän sana, jonka ympärillä käydään vilkasta keskustelua. Syyskuussa 2015 YK:ssa hyväksytyn Agenda2030:n toteutus näyttää, mihin eri tahot käytännössä yltyvät.

Suomen kehityspolitiikka perustuu Agenda2030:lle, jossa kehitysmaiden yksityissektorin vahvistaminen ja verotus ovat vahvassa roolissa. Ne sisältyvät siihen konkreettisina tavoitteina ja alatavoitteina, jotka velvoittavat kaikkia maita ja toimijoita. Lisäksi Suomen kaltaisilta mailta odotetaan näyttöjä myös kestävän kehityksen kumppaneina (ns. SDG-17). Kumppanuus edellyttää johdonmukaista toimintaa ja tukea kehitysmaille kehitysyhteistyötä laajemmin esimerkiksi kaupan, investointien ja teknologisen yhteistyön ja ulkosuhteiden kautta. Kumppanuuteen liittyy myös verotus, josta Suomi julkaisi ensimmäisen toimintaohjelmansa syksyllä 2016.

Suomella on monta syytä sitoutua kestävän kehityksen edistämiseen myös rajojensa ulkopuolella. Erityisesti voimakkaana jatkuva väestönkasvu Saharan eteläpuoliossa Afrikassa ja joissakin Aasian maissa ja jo nyt ennätysuuret nuoret ikäluokat vaativat kestäviä ratkaisuja. Köyhyyden vähentäminen, elinkeinon harjoittamismahdollisuuksien turvaaminen, ihmisarvoinen työ, eriarvoistumisen pysäyttäminen, sukupuolten välinen tasa-arvo ja yhteiskuntien toimintakyvyn turvaaminen ovat kehityspolitiikan avainkysymyksiä. Ilmastomuutos ja planeetan resurssien rajallisuus tekevät tehtävästä kiireellisen.

Finanssijoitus kehityspoliittisena instrumenttina

Valtion vuoden 2016 talousarviossa osoitettiin 140 miljoonan euron määräraha finanssisijoituksiin hallitusohjelman linjauksen mukaisesti. Vuoden 2017 talousarvioesityksessä, momentille 89, Kehitysyhteistyön finanssisijoitukset (siirtomääräraha kolme vuotta) myönnettiin 130 miljoonaa euroa. Vuoden 2016 finanssisijoitusvarat kanavoitiin 130 miljoonan lainana Finnfundille ja 10 miljoonaa euroa Latinalaisen Amerikan kehityspankin alaisen rahastoyhtiö IIC:n (*International Investment Corporation*) pääomankorotukseen. Finanssisijoitusten kohdentamisen reunaehdot ovat osittain täysin samat kuin kaikessa muussa kehitysyhteistyössä: *Sijoituskohteiden on*

vastattava Suomen kehityspolitiikan tavoitteita ja sen toimeenpanoon liittyviä linjauksia. Sijoituksen tulee myös täyttää OECD/DAC:n kehitysyhteistyön kriteerit. Tämän lisäksi – ja muusta kehitysyhteistyöstä poiketen – sijoituksen tulee täyttää EU:n tilastoviranomaisen Eurostatin määritelmään perustuvat ehdot siitä, ettei sijoitusta lasketa julkisena menona kansantalouden tilinpidossa. Jotta finanssisijoituksen kriteerit täyttyisivät, sijoituksilla on oltava uskottava tuotto ja palauma sekä lainoilla korko ja takaisinmaksusuunnitelma. Suomessa Tilastokeskus määrittelee finanssisijoituskelpoisuuden tapauskohtaisesti.

Gloaalien ongelmien ratkaisua vaikeuttavat kansainvälisessä politiikassa ja taloudessa kasvaneet jännitteet, joita Yhdysvaltain presidentti Donald Trump on lisännyt protektionismia ja kansallista itsekkyyttä korostavilla puheillaan ja politiikallaan. Kasvanut epävarmuus heijastuu kielteisesti myös monien kehitysmaiden talouteen.

Painopiste kohti yritysvetoista yhteistyötä

Agenda2030 heittää Suomelle melkoisen haasteen ajankohtana, jolloin kehitysyhteistyöhön on juuri kohdistunut historian mittavimmat ja nopeasti toteutetut leikkaukset. Niiden seurauksena laina- ja pääomamuotoisen eli niin sanottujen finanssisijoituksien kehitysyhteistyörahoituksen osuus on suhteellisesti noussut ja siirtänyt

kehitysyhteistyön painopistettä kohti yksityis sektorivetoista yhteistyötä. Laina- ja pääomamuotoinen kehitysyhteistyörahoitus onkin noussut lähes yhtä suureksi kuin monenkeskisen yhteistyön rahoitus. Tämä on ollut suurin yksittäinen linjamuutos Suomen kehityspolitiikassa. Sama ilmiö on nähtävissä useiden muidenkin avunantajamaiden päätöksissä.

Yksityissektorin painotus, laina- ja pääomarahoitus ja verokysymykset tuovat kehityspolitiikan piiriin ihmisiä, jotka eivät ole aikaisemmin toimineet kehityspolitiikassa. Toisaalta yrityksistä ja niiden toiminnasta on alkanut puhua suuri joukko ihmisiä, joilla ei ole yritysmaailman kokemusta. Muutos tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia hyödyntää suomalaista osaamista, mutta sen kehityspoliittinen hyödyntäminen edellyttää vahvaa paikallisen toimintaympäristön tuntemusta ja ymmärrystä sekä selkeää tavoitteen asettelua. Kestäviä tuloksia ei synny ilman niitä. Tähän tarvitaan myös uudenlaisia kumppanuuksia esimerkiksi kansalaisjärjestöjen ja yritysten välillä sekä koordinaatiota muiden kehitystoimijoiden kanssa.

Kestävän kehityksen ajattelu, tämän raportin teemat sekä uudet kumppanuudet haastavat myös kehityspolitiikan konkarit. Niihin kytkeytyvät samanaikaisesti useat kehityspolitiikan ydinkysymykset, kuten ihmisoikeusperustaisuus, johdonmukaisuus, avoimuus ja tuloksellisuus – sekä näiden soveltaminen käytännössä. Siksi muutosta on syytä tarkastella kehitysyhteistyön ja kehityspolitiikan tavoitteiden ja periaatteiden näkökulmasta.

Arkikeskusteluissa kehitysmaiden yksityissektorin kehittäminen, suomalaisten yritysten saama julkinen tuki, vienninedistäminen tai erilaisten yritysten (suuryritykset, pk-yritykset, startupit) rooli kestävän kehityksen edistämisestä sekoittuvat helposti. Tämän raportin tarkoituksena on selkeyttää keskustelua sekä tuoda siihen lisää kehityspoliittista analyysia. Avaamme myös kehitysmaiden veropohjan kasvattamisen haasteita sekä pohdimme laillisen ja laittoman pääomapaon ongelmaa. Kehityspoliittinen toimikunta on itse merkittävä keskusteluareena ihmisille ja heidän taustatahoilleen. Pyrimme valtioneuvostolta saamamme mandaatin mukaisesti edistämään Suomen kehityspolitiikkaa ja tarjoamaan päättäjien ja suunnittelun käyttöön konkreettisia suosituksia, joita on tämän raportin laadinnassa pohdittu eduskuntapuolueiden edustajien, etu- ja kansalaisjärjestöjen, yliopistoista koostuvan UniPID-verkoston ja asiantuntijajäsentemme voimin. Tavoitteemme on, että Suomen kehityspolitiikka voisi entistä paremmin vastata kehitysmaiden ihmisten tarpeisiin yksityissektorin ja verotuksen kautta. ■

Kestävän kehityksen
ajattelu, tämän raportin
teemat sekä uudet
kumppanuudet haastavat
myös kehityspolitiikan
konkarit.

- KPT:n arvion taustaksi -

Kurkistus kehitysmaiden todellisuuteen ja kansainvälisiin kytköksiin

Kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin vahvistaminen vauhdittaa talouskasvua. Samalla on kuitenkin varmistuttava, että kasvu on kestävä kehityksen mukaista ja vähentää eriarvoisuutta.

Kehitysmaiden talouden ja yksityissektoriin liittyvien tavoitteiden tulisi vahvistaa maiden omaa resurssipohjaa ja taloudellisen hyödyn entistä laaja-alaisempaa jakaantumista. Tavoitteena on, että taloudellista hyötyä jäisi nykyistä enemmän kehitysmaiden ihmisten, myös kaikkein köyhimpien käyttöön. Tätä voidaan edistää kehitysyhteistyöllä ja -avulla sekä laaja-alaisemmin, vaikkapa kauppaa-, investointi-, ja veropolitiikoilla tai vastuullisen liiketoiminnan keinoin.

Onnistuessaan yksityissektorin vahvistaminen luo muun muassa ihmisarvoisia työpaikkoja ja elinkeinoja, jotka ovat kestävän talouskasvun ja yhteiskuntarauhan edellytys. Tämä on myös Suomen kehityspolitiikan kantavia ajatuksia. Kehitysmaiden taloutta vahvistavat tavoitteet ovat keskeinen osa YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelmaa (Agenda2030) ja kehitysmaiden omia kehityssuunnitelmia, mutta ne eivät toteudu ilman ajattelu- ja toimintatapojen muutosta. Tarvitaan sekä kehitysmaiden omaa että kansainvälisten toimijoiden vahvaa sitoutumista ja aitoa halua muutokseen. Haaste kohdistuu koko Suomeen, koska kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin vahvistaminen vaatii entistä laaja-alaisempaa yhteistyötä ja päätöksentekoa, kehitystavoitteiden ja yritysmaailman yhteensovittamista sekä erilaisten toimintaympäristöjen hahmottamista, paikallisen työelämän ja työelämäkäytäntöjen tuntemusta ja riskinottoa.

YK:n työjärjestö ILO on tutkinut työpaikkojen luomisen haasteita kehittyvissä maissa ja erityisesti pk-yritysten roolia talouden vahvistajina. Valtaosa uusista työpaikoista syntyykin juuri pk-yrityksiin. ILO:n raportin² mukaan näiden toimijoiden potentiaali on valtava, mutta sen valjastaminen kehityksen, erityisesti uusien työpaikkojen ja ihmisarvoisten synnyttäväksi voimavaraksi ei tapahdu käden käänteessä. Raportti painottaakin erityisesti kunkin paikallisen toimintaympäristön tuntemusta, kehitysmaiden epävirallisen talouden dynamiikan hahmottamista sekä kansallisten ja kansainvälisten poliittis-taloudellisten toimijoiden ja tavoitteiden välisten kytkösten ymmärtämistä.

Kehitysmaiden talouksien vahvistamista tukeva kehityspolitiikka ei siis ole pelkästään yhteistyötä kumppanimaisissa. Sitä tulisi tarkastella kokonaisuutena, johon liittyvät paikalliset, alueelliset ja kansalliset kysymykset sekä kansainvälisen kaupan ja verotuksen säännöt, sopimukset ja ketjut. Ne kytkevät kumppanimaat maailmantalouteen ja kauppaan – eli lopulta osaksi suomalaisenkin kuluttajan ja yritysten arkipäivää. On arvioitu, että noin 80 prosenttia maailmankaupasta tapahtuu monikansallisten yritysten

globaalien tuotantoketjujen sisällä. Jotta kestävä kehitys tapahtuisi, on koko ketjun oltava kunnossa. Monimuotoinen, osallistava, naisten tasa-arvoista toimijuutta ja oikeuksia tukeva, paikallista taloudellista hyötyä ja säällisiä työpaikkoja luova yrityssektori on tässä avainasemassa. Toimiva demokratia, hyvä hallinto ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta takaavat myös yritystoiminnalle parhaan toimintaympäristön. Kansainvälisellä tasolla tarvitaan oikeudenmukaista, ihmisoikeusnormistoa noudattavaa ja

On arvioitu, että
noin 80 prosenttia
maailmankaupasta
tapahtuu
monikansallisten
yritysten globaalien
tuotantoketjujen sisällä.

eriarvoisuutta vähentävää talouspolitiikkaa. Siihen liittyvät kehitystä tukevat kauppasopimukset, kehitysmaiden kauppakapasiteetin kasvattaminen, kattavat ja oikeudenmukaiset verosopimusverkostot sekä pääomapaon, veroparatiisien ja aggressiivisen verosuunnittelun käytön hillitseminen. Tämä on toimikenttä, johon myös suomalainen kehityspolitiikka ja sen eri toimijat sijoittuvat.

Köyhyys ja eriarvoisuus peittävät alleen mahdollisuudet

Suomen kehitysyhteistyön pitkäaikaisten kumppanimaiden ryhmä on hyvin monimuotoinen. Pääsääntöisesti kohdemaat kuuluvatkin joko kaikkein köyhimpien maiden (ns. LDC-maat) tai niin sanottujen hauraiden maiden ryhmiin.³ Useat kumppanimaat ovat samanaikaisesti luonnonvaroiltaan maailman rikkaimpia mutta tulotasoltaan

² Small and medium-sized enterprises and decent and productive employment creation, 2015, International Labour Organization.

³ Suomen kumppanimaita ovat: Afganistan, Etiopia, Kenia, Mosambik, Myanmar, Nepal, Sambia, Somalia, Tansania ja Vietnam. Lisäksi Suomi tukee Eritreaa, Palestiinalaisaluetta, Ukrainaa sekä Kirgisiaa ja Tadžikistania.

kaikkein köyhimpiä maita. Raaka-aineiden maailmanmarkkinahintojen heilahtelut kärjistävät entisestään tilannetta. Lisäksi usean Saharan eteläpuolisen Afrikan maan talouskasvu on ollut voimakasta, mutta se ei välttämättä näy työllisyydessä tai yleisemmin köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentymisenä. Yhteinen rakenteellinen ongelma on myös se, että työvoima on siirtynyt matalan tuottavuuden maataloudesta matalan tuottavuuden palveluihin, eikä teollisuus ole kasvanut. Tässä on ongelman ydin, johon myös Suomen kehityspoliitiikan tulisi pureutua.

Köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämistä vaikeuttaa se, että taloudellinen ja poliittinen eliitti ovat usein läheisissä kytköksissä toisiinsa. Lisäksi hallituksella voi usein olla eri käsitys kehitystarpeista kuin paikallisyhteisöillä. Samoin lakien ja säädösten, erityisesti ihmisoikeuksien, toimeenpanossa sekä toimeenpanon valvonnassa on usein merkittäviä puutteita.

Köyhimmissä maissa virallinen ja epävirallinen talous elävät rinnakkain ja toisiinsa sekoittuen. Epävirallisen, verotuloja kerryttämättömän taloudellisen toiminnan arvioidaan usein kattavan yli puolet maiden taloudesta. Talouskasvun mukanaan tuomat voitot ja lisäarvo eivät myöskään jää kehitysmaihin tai jakaudu eriarvoisuutta vähentävästi. Liiketoimintaolosuhteiden epävakaus, ennakkoimattomuus ja puutteellinen omistusoikeuden suoja luovat esteitä sekä paikalliselle että kansainväliselle yritystoiminnalle. Kaikkein haasteellisimmissa maissa myös paikalliset yritykset joutuvat käytännön pakosta rekisteröitymään ulkomaille.

Kumppanimaita yhdistää myös heikosti tuottava maatalous, joka tarjoaa kuitenkin elinkeinon valtaosalle väestöstä, erityisesti naisille. Esimerkiksi Tansaniassa naisten osuus maatalouden työvoimasta on noin 70, Nepalissa 74 ja Mosambikissa 80 prosenttia. Toisaalta ennätysosuudet »

Poliittinen todellisuus vaikuttaa yritystoimintaan

Monissa maissa poliittiset ja liiketaloudelliset eliitit ovat nivoutuneet yhteen. Kehitysmaissa julkisten ja yksityisten intressien sekoittumista edesauttaa usein läpinäkyvyyden puute. Mosambikilainen kansalaisjärjestö CIP on tutkinut valtion ja yksityissektorin yhteishankkeita ja todennut, että mukana on usein valtaapitävien omistamia yrityksiä. Koska tieto yritysten todellisista omistajista ei ole julkista, saadaan poliittisten ja taloudellisten intressien yhteen nivoutumisesta tietoa vain sattumanvaraisesti.

Heikko avoimuus vaikuttaa myös verotuskykyyn ja esimerkiksi maaoikeuksien toteutumiseen. Useat maat edellyttävät etenkin luonnonvarasektorilla, että ulkomaisilla sijoittajilla on paikallinen kumppani. Tämä voi olla tarpeen myös käytännön syistä. Jos paikallisen yrityksen takana on poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä, voi maanhankinta käydä helposti, mutta paikallisten yhteisöjen oikeuksien kustannuksella. Poliittiset yhteydet voivat vaikuttaa myös siihen, kuinka halukkaita veroviranomaiset ovat valvomaan suuryrityksiä.

Ulkomainen yritys voi päätyä ylläpitämään epäoikeudenmukaisia ja korruptoituneita toimintatapoja, jotka haittaavat laajapohjaisen paikallisen yritystoiminnan kehittymistä. Yksityisen sektorin toteuttamassa kehitysyhteistyössä lopputulos voi olla tavoiteltujen kehitysvaikutusten vastainen, ellei avoimuutta ja paikallisten ihmisten osallistumismahdollisuuksia samalla paranneta.

Luottamus ja luotettavuus ovat kansainvälisen liiketoiminnan perusedellytyksiä. Kehitysmaissa tällaisen ”sosiaalisen pääoman” merkitys korostuu. Kumppanuutta etsittäessä ja rakennettaessa eurooppalaisen yrityksen ja kehitysmaayrityksen on uskottava toistensa tekniseen, laadulliseen ja taloudelliseen luotettavuuteen. Aluksi pohjoisen yrityksellä saattaa olla hatarat tiedot kehitysmaan yrityksen kulttuurista ja yhteiskunnallisesta toimintaympäristöstä ja yrityksen laadullisesta potentiaalista, jopa omistajuudesta. Vastaavasti esimerkiksi afrikkalaisella yrityksellä voi olla ennakkoluuloja Euroopasta tulevan yrityksen tavoitteista pyrkiä oikeudenmukaiseen ja kaikkia hyödyttävään yhteistyöhön.

nuoret ikäluokat kiihdyttävät nopeaa kaupungistumista ja laajentavat epävirallista sektoria. Naisten ja tyttöjen heikko yhteiskunnallinen, juridinen, taloudellinen ja poliittinen asema sekä puuttuvat seksuaali-, lisääntymisterveys- ja perusterveyspalvelut ylläpitävät puolestaan korkeaa syntyyvyyttä ja väestönkasvua. Näiden maiden haasteisiin voi lisätä luonnonvarojen puutteellisen hallinnan, alhaisen koulutustason, matalan teollistumisasteen, riippuvuuden perushyödykkeistä sekä heikon aseman kansainvälisissä arvo- ja tuotantoketjuissa. Ilmastonmuutos kiristää entisestään tiukkoja elinoloja. Julkisen sektorin tehottomuus, demokratian ja hallinnon toimimattomuus, korruptio sekä alhainen veronkantokyky (ja alhainen verokertymä suhteessa kansantuloon) vaativat sekä kansallisia että kansainvälisiä toimia. Kaikki nämä tekijät yhdessä tekevät kehitysmaiden talouden kehittämisestä erittäin haastavan, mutta sitäkin tärkeemmän päämäärän.

Muutosvoima on ihmisissä ja heidän toiminnassaan.

Synkät tunnuspiirteet eivät kuitenkaan ole koko totuus. Talouskasvu luo mahdollisuuksia, jotka tulisi käyttää eriarvoisuutta ja köyhyyttä vähentävästi. Jokaisella maalla on oma dynamiikkansa ja vahvuutensa. Myös maiden sisäiset alueelliset sekä väestöryhmien väliset erot voivat olla huomattavia. Näiden erityispiirteiden tunnistaminen on oleellista kaikkien kehitystavoitteiden, myös kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin kehittämisen kannalta. Makrotason haasteiden alla tapahtuu jatkuvasti positiivisia muutoksia, joita kehitysyhteistyöllä ja -politiikalla kannattaa tukea.

Muutosvoima on ihmisissä ja heidän toiminnassaan. Siksi kohdemaan ja sen yksityissektorin eri alojen tarpeiden ja haasteiden tuntemus on ensiarvoisen tärkeää. Kestäviä tuloksia ei synny myöskään ilman kumppanimaiden

ihmisten aitoa omistajuutta. Usein parhaat avaukset kumpuavat paikallisista tarpeista. Myös kansainväliset avun tuloksellisuusperiaatteet rakentuvat kehitysmaiden laajapohjaisen eli demokraattisen omistajuuden ajatukselle. Liiketoiminnan ja kumppanuuksien kestävyys kannalta on tärkeää, että toiminta vastaa paikalliseen kysyntään. Toisaalta Agenda2030 kannustaa kansainvälisiin kestävä kehityksen tavoitteita tukeviin investointeihin ja kumppanuuksiin. Jotta nämä kohtaisivat, tarvitaan ymmärrystä eri tilanteiden, toimintaympäristöjen ja toimijoiden tarpeista. Tarve ei rajaudu pelkästään kehityspolitiikkaan, vaan se koskee kaikkia politiikka-aloja ja toimijoita.

Kehityspolitiikan on huomioitava erilaiset toimintaympäristöt ja tarpeet

YK:n Agenda2030:n mukaan tarve kestävä kehityksen mukaiselle talouden ja yksityissektorin vahvistamiselle on universaali. Jokainen maa tarvitsee myös kestäviä energia-, ruokaturva- ja vesiratkaisuja sekä luonnonvarojen hallintaa. Kaikkein köyhimpien maiden oman julkisen tai yksityisen sektorin kapasiteetti ei riitä kestävä kehityksen toteuttamiseen. Molempia sektoreita tulisi kehittää rinnakkain. Silloin tarvitaan sekä kehitysyhteistyötä että tähän haasteeseen vastaavia kansainvälisiä investointeja ja kauppaa. Mitä köyhempi ja hauraampi maa on, sitä tärkeämpää on, että ulkopuolisten toimijoiden tuki ja yhteistyö sekä kauppa ja investoinnit edistävät kestävä kehityksen tavoitteita eivätkä toimi niiden vastaisesti. Siksi on tärkeä varmistaa, että ulkomaiset sijoittajat toimivat vastuullisesti silloinkin, kun paikallinen lainsäädäntö ei sitä vaadi. On erittäin tärkeää huomata myös, että eri toimijoilla on erilaiset tarpeet. Erityisesti naisten ja tyttöjen sekä köyhimpien ja haavoittuvimpien ryhmien taloudellinen voimaannuttaminen tulee nostaa etusijalle.

Nykyistä tilannetta leimaa kuitenkin kaikkein köyhimpien kehitysmaiden tarpeiden ja kansainvälisen yhteistyön ”kohtaamisongelma”. Kehitysyhteistyö ei ole riittävä, eikä aina edes oikea keino paikkaamaan näiden maiden ja ihmisten kaikkia kestävä kehityksen tarpeita. Toisaalta yksityinen raha ei aina tavoita kaikkein köyhimpiä ja haavoittuvimpia ihmisiä. Tällöin kehitysyhteistyöllä ja lahjamuotoisella avulla sekä yritysten vastuullisuudella – ja vastuullisilla yrityksillä on kaikilla merkittävä rooli. Suomi onkin tukenut kehitysmaiden taloutta ja

yksityissektoria pitkään myös puhtaasti kehitysyhteistyön kautta maaohjelmissaan, monenkeskisten järjestöjen sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kautta. Lisäksi Suomessa on ollut käytössään erilaisia yhteisrahoitusmalleja (ns. pooled funding), joilla tuetaan muun muassa maaseudun elinkeinoja, lainoja tai ammatillista koulutusta. Finanssijoitusten tai yksityissektorin tuen tulisikin täydentää eri kehitysrahoitusmuotojen – ja toimien kokonaisuutta sekä kasvattaa kestävä kehityksen käytössä olevia resursseja.

Usein myös köyhimpien maiden haasteet nostavat muun yhteistyön kynnyksen liian korkeaksi. Esimerkiksi YK:n kaupp- ja kehityskonferenssi UNCTADin mukaan

suorista ulkomaan investoinneista valtaosa suuntautuu kehittyviin Aasian maihin, Eurooppaan tai Pohjois-Amerikkaan. Kehittyvissä maissa yritykset hakeutuvat mieluiten maihin, joissa toimintaedellytykset ovat kunnossa tai tuotto-odotukset ovat riskejä suuremmat.

Erilaiset tarpeet ja valmiudet tulisi huomioida kehitysrahoituksen suunnittelussa, suuntaamisessa sekä rahoituksessa. Lisäksi kestävä kehitys edellyttää Suomelta johdonmukaista politiikkavaikuttamista läpi eri politiikka- ja toimialojen. ■

KPT:n huomiot arvion taustaksi:

- Kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin vahvistamisessa tulee pyrkiä siihen, että taloudellista hyötyä jäisi nykyistä enemmän kehitysmaiden köyhimpien ihmisten, erityisesti naisten ja tyttöjen käyttöön. Sen tulee vahvistaa kehittyvien maiden omaa resurssipohjaa ja taloudellisen hyödyn entistä laaja-alaisempaa jakaantumista.
- Talouskasvu ja luonnonvarat sekä ihmiset ovat valtava potentiaali. Sen kestävä hyödyntäminen edellyttää paikallisen toimintaympäristön tuntemusta, kehitysmaiden epävirallisen talouden dynamiikan hahmottamista sekä kansallisten ja kansainvälisten poliittis-taloudellisten toimijoiden ja tavoitteiden välisten kytkösten ymmärtämistä.
- Naisten taloudelliset oikeudet ovat heikommat kuin miehillä. Tämä tulisi huomioida kaikessa Suomen toiminnassa. Ilman sukupuolinäkökulmaa kehitysmaiden talouden, yksityissektorin sekä verotuskyvyn vahvistamisen tavoitteet eivät toteudu.
- Yhteiskunnallinen vakaus on kestävä talouden ja yrityselämän perusedellytys. Siksi aseellisten konfliktien ennaltaehkäisy, aseistuksen vähentämisen ja asekaupan rajoittamisen tulee korostua Suomen toiminnassa.
- Kehitysmaiden talouksien vahvistamista tukeva kehityspolitiikka ei ole pelkästään yhteistyötä kumppanimaisissa. Sitä tulisi tarkastella kokonaisuutena, johon liittyvät kansainvälisen kaupan ja verotuksen säännöt ja sopimukset ja ne ketjut, jotka kytkevät kumppanimaat maailmantalouteen ja kauppaan. Suomen Agenda2030:n toimeenpanossa ja kehityspoliittisessa toiminnassa tulee huomioida tämä kokonaisuus ja pyrkiä johdonmukaisuuteen. Se velvoittaa koko Suomea.

KUVA: MARJA-LEENA KULTANEN

- KPT:n arvio -

Suomi kehitysmaiden yksityissektorin kehittäjänä

Kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin kehittäminen
edellyttää nykyistä selkeämpää ohjeistusta.

Kehityspoliitiikan laajat linjat seuraavalle hallituskaudelle lyödään lukkoon hallitusohjelmassa. Kehitysmaiden oman talouden ja yksityissektorin vahvistaminen on kirjattu siihen. Myös kehityspoliittisessa selonteossa tavoite on valittu yhdeksi Suomen kehityspoliitiikan painopisteeksi. Selonteko on ikään kuin silta hallitusohjelmassa määriteltyjen yleisten tavoitteiden ja niiden toteuttamisen välillä. Tässä luvussa esittelemme kehityspoliittisen selonteon vastausta siihen, kuinka Suomi vastaa kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin kehittämishaasteeseen. Vaikka se on nostettu hallitusohjelmassa kehityspoliitiikan kärkeen, sitä varten ei ole laadittu erillistä ohjeistusta tai toimintaohjelmaa. Siksi käytämme arvioinnin pohjana kehityspoliittista selontekoa. Tarkastelemme muun muassa sitä, miten selonteko määrittelee tavoitteen ja miten se näkyy kehityspoliitikassa ja -yhteistyössä. Pohdimme myös, miten selonteossa valittu lähestymistapa palvelee asetettua painopistettä ja sen tavoitteita – sekä viime kädessä kehitysmaiden ihmisiä.

Vertailukohtana mainittakoon, että viime hallituskaudella Suomen kauppaa tukevan kehitysyhteistyön toimintasuunnitelma (2012–2015) linjasi kehitysmaiden kauppaa ja yksityissektoria kehittävät toimet. Tällä hallituskaudella erillistä toimintasuunnitelmaa ei ole, vaan ohjaus perustuu pitkälti selonteon varaan. Samalla selonteon näkökulma on entistä laajempi, sillä painopiste (II) kattaa kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin. Sen sijaan kehitysmaiden julkista taloutta käsitellään erillisessä painopisteessä (III), johon palaamme verotus- ja kehitysteeman osalta arvion viimeisessä luvussa.

Painopiste työpaikkojen ja elinkeinojen lisäämiseen myös köyhimmissä ja hauraissa maissa

Selonteko määrittää kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin vahvistamistavoitteen työpaikkojen, elinkeinojen ja hyvinvoinnin lisääntymisen kautta. Samat teemat sisältyvät myös YK:n kestävän kehityksen Agenda2030:n tavoitteisiin (tavoitteet 8,9 ja 12), joihin Suomi on sitoutunut. Agenda2030:n mukaan Suomen tulee edistää kaikkia koskevaa kestävää talouskasvua, täyttää ja tuottavaa työllisyyttä sekä ihmisarvoisia työpaikkoja. Sen tulee myös rakentaa kestävää infrastruktuuria ja edistää kestävää teollisuutta ja innovaatioita sekä varmistaa kulutus- ja

tuotantotapojen kestävyys. Tavoitteet velvoittavat Suomea sekä kansallisessa että kansainvälisessä toiminnassa.

Selonteko perustelee tavoitteiden valintaa sillä, että talouden kestävä perusta on yhteiskuntien toimintaedellytys. Köyhyyttä ja eriarvoisuutta ei voida poistaa ilman sitä. Yhteiskunnat tarvitsevat tuloja menojensa kattamiseksi, kehitysinvestointeihin ja peruspalveluihin. Erityisesti nuorten ja naisten työllisyys, ihmisarvoiset työpaikat ja elinkeinot ovat tavoitteen kannalta ensiarvoisen tärkeitä. Selonteko ei määrittele tarkkaan kehitysmaiden talouden kenttää, mutta pitää yksityisen ja julkisen talouden lähtökohtaisesti erillään. Selonteko korostaa yleisesti vastuullisen yksityissektorin roolia tavoitteen toteuttamisessa ja linkittää sen yleisellä tasolla YK:n yritykset ja ihmisoikeudet -periaatteisiin. Kehitysmaiden hallintojen tehtävänä on luoda ennustettava, sääntöihin perustuva ja ihmisoikeuksia kunnioittava talouden toimintaympäristö sekä mahdollistaa yritysten ja elinkeinonharjoittajien toiminta ja investoinnit.

Tavoitteena työpaikkojen, elinkeinojen ja hyvinvoinnin lisääminen on tärkeä jokaiselle valtiolle. Selonteko ei erittele näiden tavoitteiden keskinäistä suhdetta vaan käsittelee niitä yhtenä kokonaisuutena. Tavoitteiden edistämässä painottuu erityisesti suomalainen osaaminen, resurssiviisaus ja vastuullisuus yritys- ja elinkeinotoiminnan edistämässä. Tämän lähtökohdan ja kehitysyhteistyön toimintakentän väliin jää kuitenkin aukko, jota selonteko ei yksin riittävästi kata. Erityisesti tämä näkyy siinä, että selonteko korostaa ns. vähiten kehittyneiden ja hauraiden valtioiden asemaa kehitysyhteistyössä, mutta ei pohdi taloudellisen kehityksen edellytyksiä ja työpaikkojen, elinkeinojen ja hyvinvoinnin lisäämistä tässä yhteydessä. Näin myös vähiten kehittyneiden maiden ja hauraiden maiden erityishaasteet tai kansainväliset kytkökset jäävät huomioimatta.⁴

Suomen kumppanimaista hauraiden valtioiden ryhmään kuuluvat Kenia, Etiopia, Afganistan, Somalia, Etelä-Sudan, Nepal ja Myanmar. OECD:n arvion mukaan vuonna 2018 noin puolet maailman köyhistä elää hauraissa valtioissa, joten maaryhmän kehityspoliittinen merkitys kasvaa. Keskinäisistä eroista huolimatta hauraita maita yhdistävät kokemukset väkivaltaisista konflikteista. Lähes kaikilla niistä on myös merkittäviä vaikeuksia saavuttaa kehitystavoitteita, taloudellinen kehitys mukaan lukien.

Konflikteista ja humanitaarisista kriiseistä kärsivissä maissa yhteistyön pääpaino on ymmärrettävistä syistä humanitaarisessa avussa sekä kehitysyhteistyön, erityisesti

⁴ Suomi on mukana New Deal for Engagement in Fragile States -linjauksessa, joka määrittää myös taloudellista yhteistyötä hauraiden valtioiden kanssa. Tähän ei viitata selonteossa.

sen monenkeskisissä muodoissa. Tilanteen salliessa myös vastuullisen yritystoiminnan käynnistäminen voi kuitenkin olla merkittävä osa tilanteen vakauttamista ja normalisointia. Silloin huomiota on kiinnitettävä yrittäjyyden ja sitä tukevan elinkeinopolitiikan perusteisiin. Tätä voitaisiin tukea esimerkiksi niin sanottujen diasporien, kuten Suomessa asuvien maahanmuuttajien kautta.

Lisäksi yrityksillä on tarjota merkittäviä ihmisten selviytymistä edistäviä innovaatioita. Tästä hyvä esimerkki on alun perin Iso-Britannian kehitysyhteistyötuella aloittanut mobiilimaksupalveluja tarjoava Mpesa, joka on laajentanut toimintaansa Keniasta myös muualle, kuten Etelä-Sudaniin ja Somalimaahan.

Tavoitteiden
selkeyttäminen vaatisi
tuekseen selkeän strategian,
joka yhdistäisi Suomen
eri toimet sekä
kehitysmaissa että
kansainvälisellä tasolla.

Kaikkien toimijoiden tulisi kiinnittää erityistä huomiota konfliktien syihin ja dynamiikkaan (ns. konfliktisensiitiivisyys), jotta tilannetta ei ainakaan huononnettaisi. Onkin äärimmäisen tärkeää, että Suomi toimii johdonmukaisesti ja pitkäjänteisesti suhteessa kaikkiin kehitysmaihin ja sovittaa toimensa eri maiden toimintaympäristöihin ja ihmisten tarpeisiin sopiviksi. Tämän vuoksi kehitysyhteistyön eri osa-alueet sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikka ja taloudelliset ulkosuhteet on sovitettava entistä tarkemmin yhteen. Kehityspoliittisen selonteon tulisi linjata Agenda2030:n mukaisia yhteisiä tavoitteita myös suhteessa muihin ulkosuhdealoihin.

Köyhimpien maiden talouden vahvistaminen vaatii selkeän strategian

Kehityspoliittisen johdonmukaisuuden näkökulmasta selonteko keskittyy kehitysmaiden taloutta ja yksityissektoria pohtiessaan pääasiassa kansalliseen, hyvän hallinnon ja ihmisoikeuksien tasoon. On tärkeää, että selonteko linkittää kehitysmaiden taloudellisen perustan heikkoudet demokratian ja ihmisoikeuksien sekä julkisen hallinnon, veronkantokyvyn ja julkisten palvelujen ongelmiin. Se mainitsee myös erikseen oikeusjärjestelmän, riippumattoman median ja kansalaisyhteiskunnan tärkeän roolin. Tämä on itsessään tärkeä näkökulma, mutta se kaipaasi rinnalleen myös pohdintaa kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin kansainvälisistä kytköksistä. Selonteon tekstissä nämä kytkökset piirtyvät lähinnä vastuullisen yritystoiminnan kautta, jota se ei määrittele tarkemmin. Sen sijaan laajempi talouspoliittinen kuva, joka kattaisi myös Suomen linjan ja konkreettiset kehityspoliittista johdonmukaisuutta edistävät toimet kauppa-, investointi- ja verotuskysymyksissä, jää taka-alalle.

Selonteon mukaan Suomi edistää kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin vahvistamisen tavoitteita tukemalla kehitysmaiden talouden perustuksia, liiketoimintaympäristön kehittämistä sekä maiden ja luonnonvarojen vastuullista hallintaa ja käyttöä. Yhteistyökumppaneita ovat kehitysmaiden hallitukset, paikalliset viranomaiset, yritykset ja järjestöt, joiden tietotaitoa ja toimintaa Suomi kehittää. Myös investointeja, kumppanuuksia sekä teknologian ja innovaatioiden hyödyntämistä lisätään. Verotuksen ja yritys vastuun osalta Suomi vaikuttaa kansainvälisten pelisääntöjen muotoutumiseen sekä rahoituslaitosten ja muiden toimijoiden linjauksiin. Lisäksi Suomi rahoittaa tutkimus- ja koulutusinstituutioiden, yritysten, kansalaisyhteiskunnan ja julkisen sektorin yhteistyötä tarpeellisen osaamisen vahvistamiseksi ja välittämiseksi kehitysmaihin. Kaikki nämä toimet ovat erittäin tärkeitä, mutta kokonaiskuvan muodostaminen ja konkreettisten tavoitteiden selkeyttäminen vaatisi tuekseen selkeän strategian, joka yhdistäisi Suomen eri toimet sekä kehitysmaissa että kansainvälisellä tasolla. Samanaikaisesti tarvittaisiin jatkumo Suomen jo käynnissä olevien toimien, toimijoiden ja uusien avauksien välille. Selonteonteossa lähestytään paikallisen yksityissektorin ja elinkeinojen vahvistamista lähinnä suomalaisen yrityskentän yhteistyöinstrumenttien kautta.

Kansainvälisten kauppaneuvottelujen tärkein vaikutuskanava Suomelle on EU, jonka jäsenmaana se voi edistää kehitysmaiden kehitykselle tärkeiden tuotteiden pääsyä eurooppalaisille markkinoille sekä tukea tavoitetta myös maailmanlaajuisesti. Tämä on yksi Agenda2030:n keskeisimpiä globaalien kumppanuuden tavoitteita. Maailman kauppajärjestö WTO:n kaupan käynnin menettelyitä koskeva monenkeskinen sopimus (nk. TFA-sopimus, *Trade Facilitation Agreement*) astui voimaan helmikuussa 2017, kun 2/3, eli 110 WTO-jäsenmaata oli ratifioinut sopimuksen. Sopimus käsittelee vientiin ja tuontiin liittyviä maksuja ja muodollisuuksia sekä kauttakulkua. TFA-sopimuksella pyritään nopeuttamaan tullausta, vähentämään tarpeetonta paperityötä sekä lisäämään tiedonsaantia ja ennakoitavuutta. OECD arvioi, että sopimuksen täysimääräinen toimeenpano vähentäisi yritysten kauppakustannuksia keskimäärin 12–17 prosenttia.

Kauppamenettelyiden yksinkertaistamisesta hyötyvät etenkin pienet ja keskisuuret yritykset. Sopimus tukee myös kehitysmaiden integroitumista osaksi globaalia taloutta. Suomi tukee sopimuksen toimeenpanoa itäisessä ja eteläisessä Afrikassa yhteistyössä Maailman tullijärjestö WCO:n kanssa. Yhteistyön tavoitteena on tukea TFA-sopimuksen toimeenpanoa tarjoamalla koulutusta ja asian tuntija-apua alueen tulliorganisaatioille. Myös Suomen tulli tarjoaa hankkeeseen osaamistaan ja koulutuspanostaan. Lisäksi Suomi tukee TFA sopimuksen toimeenpanoa rahoittamalla WTO:n, Kansainvälisen kauppakeskuksen ITC:n ja *TradeMark East Africa* -järjestön työtä kehitysmaissa.

Suomi toimii aktiivisesti *Enhanced Integrated Framework* (EIF) -ohjelmassa, joka tukee vähiten kehittyneiden maiden kauppa- ja vientikapasiteetin kasvattamista Agenda2030:n mukaisesti. Tavoitteena on kaksinkertaistaa niiden vienti vuoteen 2020 mennessä. Suomi on yksi EIF:n suurimmista rahoittajista (10 miljoonaa euroa vuosina 2016–2020) ja toimii sen johtokunnassa. Sen sijaan selonteko ei ota kantaa siihen, kuinka Suomi voisi tukea köyhimpien maiden mahdollisuuksia hyötyä kansainvälisistä investoinneista.

Suomi on mukana uudistamassa EU:n kauppaa tukevan avun (*Aid for Trade*) toimintasuunnitelmaa, joka on ollut käytössä vuodesta 2006. Suomi ei kuitenkaan itse laadi uutta kansallista *Aid for Trade* -strategiaa, mikä vaikeuttaa tältä osin tavoitteiden seurantaa. Kauppapolitiikan lisäksi investointien lisääminen sekä teknologian ja innovaatioiden hyödyntäminen ovat teemoja, jotka korostuvat kehitysyhteistyön kotimaiselle yksityissektorille

suunnatuissa kumppanuuksissa, mutta eivät laajemmin.

Kehitysyhteistyön osalta selonteko ohjeistaa, että kutaakin kumppanimaata varten laadittavassa maaohjelmassa suunnitellaan toimintaa yksityiskohtaisemmin ja linjataan, mitä kehityspolitiikan painopistettä yhteistyössä painotetaan. Lähtökohtaisesti kehitysmaiden oman talouden ja yksityissektorin vahvistamiseen kiinnitetään huomiota kumppanimaissa, joissa siirtymä kaupallisiin, erityisesti yritysyhteistyömuotoihin nähdään mahdollisena. Erityisen suuret odotukset kohdistuvat tällöin suomalaisiin yrityksiin ja pääoma- ja lainamuotoisiin rahoittajiin, kuten Finnfundiin tai kansainvälisiin kehitysrahoituslaitoksiin. Selonteon lähestymistapa korostaa maita, jotka ovat noussemassa tai nousseet keskituloisiksi. Vähemmälle huomiolle jäävät sen sijaan köyhimmät maat, vaikka niiden talouden ja yksityissektorin kehittäminen on vähintäänkin yhtä tärkeää.

Selonteko olettaa, että Suomella ja ennen kaikkea kumppanimaalla, kuten esimerkiksi Sambialla ja Kenialla, on tarvittavat valmiudet siirtyä kehitysyhteistyöstä muihin yhteistyömuotoihin. Maaohjelmista yksityisen sektorin painotus näkyy selvimmin Sambiassa, jonka kanssa tehtävää yhteistyötä painotetaan muun taloudellisen yhteistyön suuntaan varsinaisen kehitysyhteistyön osuuden asteittain pienentyessä. Erottelu kumppanimaiden välillä tapahtuu selonteossa lähinnä maiden tulotason perusteella.

Mikään maaluokitus ei kuitenkaan ole staattinen. Ilmastonmuutos, hyödykkeiden hintaheilahtelut, ruokaturvahaasteet sekä muuttoliike voivat nopeasti muuttaa tilannetta. Pelkkä bkt-luokitus ei tarjoa tarpeeksi kattavaa kuvaa maiden tosiasiallisesta tilanteesta eikä talouden ja yksityissektorin kehittämisen haasteista ja mahdollisuuksista. Lisäksi maiden sisäiset ja väestöryhmien väliset erot sekä epätasa-arvo sukupuolten välillä voivat olla huomattavia. Esimerkiksi Sambian kohdalla kehityspoliittisen selonteon kuvaus ei huomioi lainkaan yhteiskunnallisen eriarvoisuuden mittasuhteita tai tärkeimmän vientituotteen kuparin viime vuosien hinnanlaskun vaikutuksia maan taloudelle. Suomen kumppanimaista Kenia on samanaikaisesti ”luokkanousija” köyhimpien maiden ryhmästä alemman keskitulon maaksi, mutta on myös ns. hauras valtio. Se sijoittuu maiden haurautta mittaavalla indeksillä sijalle 20.

Kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin tukeminen on osa Suomen Agenda2030 toimeenpanoa. Sen toteutus ja tulostavoitteiden seuranta vaativat selontekoa yksityiskohtaisempaa ohjausta ja suunnitelmallisuutta. Suomen toimien kokonaiskuva on erittäin tärkeää

Selonteko tarvitsisi
rinnalleen ohjeistuksen,
johon johdonmukainen
Agenda2030-politiikka,
kehitysyhteistyö sekä muut
yhteistyömuodot ja eri
toimijat voisivat kiinnittyä
ja täydentää toisiaan.

kehityspoliittisen johdonmukaisuuden kannalta. Siksi selonteko tarvitsisi rinnalleen ohjeistuksen, johon johdonmukainen Agenda2030-politiikka, kehitysyhteistyö sekä muut yhteistyömuodot ja eri toimijat voisivat kiinnittyä ja täydentää toisiaan.

Selonteko esittelee kunkin Suomen kahdenvälisen kumppanimaan ja syyt, miksi yhteistyötä siellä tehdään. Selonteko perustelee kumppanimaavalintoja sillä, ”ettei maa kehity riittävällä tavalla ilman ulkopuolista tukea”. Siksi Suomen toiminta nähdään erityisen tärkeäksi vähiten kehittyneissä ja hauraissa valtioissa. Tärkeää on myös, että ”Suomi voi tukea kehitysmaan omaa toimintakykyä Suomen omien arvojen ja tavoitteiden suuntaisesti” sekä ”hyödyntää Suomen osaamista ja vahvuusalueita”.

Suomen osaaminen ja vahvuusalueet viittaavat selonteossa erityisesti kaupallisiin yhteistyömuotoihin. Niihin pyritään siirtymään maissa, joissa se on mahdollista. Selonteko ei ota selvästi kantaa siihen, missä määrin Suomen tulisi vähentää köyhyyttä alemman tai ylemmän keskitulon maissa. Kysymys on tärkeä, sillä arviolta noin 70 prosenttia maailman köyhistä elää tällä hetkellä keskitulon maissa, joista osa määritellään myös hauraiksi valtioiksi. Voimakas väestönkasvu kaikkein vähiten kehittyneissä maissa muuttaa tilannetta siten, että lähivuosikymmeninä valtaosa maailman köyhimmistä ihmisistä asuu näissä maissa. Selonteossa kehitysavun tarve sidotaan tiukasti maan bktl-luokitukseen ja siihen, että avun ensisijaisia kohdemaita ovat kaikkein köyhimmät maat. Siksi olisi johdonmukaista, että kehitysyhteistyövarat myös

suuntautuisivat pääsääntöisesti niihin. Päätöksissä tulisi huomioida myös pitkäjänteisyys.

Kehityspoliittinen selonteko linjaa, että vähiten kehittyneisiin maihin suuntautuvan rahoituksen osuus säilyy myös tällä hallituskaudella kansainvälisten suositusten – 0,2 prosenttia bruttokansantulosta – yläpuolella. Tämä linjaus ei kuitenkaan toteudu, eikä köyhimpien maiden painoarvo näy riittävästi kehitysyhteistyön rahoituksessa. Rahoitus jää alle 0,15 prosentin osuuteen tällä hallituskaudella, mikä ei ole Suomen Agenda2030:n ja kehitysrahoituslupamusten mukaista. Vielä vuonna 2015 Suomen avusta 0,23 prosentin bktl-osuus ohjautui vähiten kehittyneille maille. Kehitysyhteistyön kokonaisleikkauksista johtuen kaikkein köyhimpien maiden saama suhteellinen osuus koko kehitysavusta pysynee samalla tasolla

kuin aiemminkin. Vuonna 2015 osuus oli 40 prosenttia koko kehitysyhteistyöstä ja ennusteiden mukaan se olisi 36–38 prosenttia vuosina 2016–17. Köyhimpien maiden painotuksesta huolimatta merkittävä osa kehitysyhteistyön rahoituksesta menee siis käytännössä kaikkein köyhimpien eli LDC-maiden ryhmän ulkopuolelle. Jakaumaa selittää se, ettei velvoite kohdentaa yhteistyötä vähiten kehittyneisiin maihin sido suoraan Suomen kehitysyhteistyön kanavia. Poikkeuksen muodostaa Finnfund, jonka mandaatin mukaan ¼ uusien päätösten euroarvosta tulee kohdentua joko vähiten kehittyneisiin maihin tai matalan tulotason tai matalan keskitulon maihin. Yleisesti ottaen finanssijoitukset eivät korjaa Suomen LDC-maiden rahoituksen vajetta, sillä taloudelliset riskit ovat liian suuret ja tuotto-odotukset liian pienet juuri vähiten kehittyneissä maissa. ■

KPT:n suositukset:

- Suomen tulee edistää entistä johdonmukaisemmin kaikkien kumppanimaidensa talouden ja yksityissektorin vahvistamista sekä kehitysyhteistyöllä että Agenda2030:n mukaisella kehityspolitiikalla ja yritysyhteistyöllä. Yhteistyössä on pyrittävä eri toimijoiden, rahoitusmuotojen ja toimien täydentävyyteen sekä pitkäjänteisyyteen tavoitteiden toteuttamisessa.
- Kehityspoliittinen selonteko tarvitsee rinnalleen selkeän, kehitysmaiden taloutta ja yksityissektoria koskevan toimintasuunnitelman ja ohjeistuksen, jota eri toimijat voivat noudattaa. Suunnitelman tulisi ulottua yli hallituskausien Agenda2030-aikajänteen mukaisesti ja se tulisi laatia ennen tämän hallituskauden päättymistä.
- Kehityspolitiikan eri toimintaympäristöt ja edunsajat on huomioitava entistä selvemmin. On tärkeää, että Suomen kehityspolitiikka nostaa hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti keskiöön kehitysmaiden paikalliset yritykset ja toimijat ja niiden tukemisen kestävä kehityksen aikaansaamiseksi ja huomioi eri

toimintaympäristöjen tarpeet sekä sovittaa yksityissektorin instrumenttinsa niihin. Suomen tulisi kiinnittää huomiota kehitysmaiden yrittäjyyden ja sitä tukevan elinkeinopolitiikan perusteisiin.

- Suomen tulee kansainvälisten sitoumustensa mukaan kohdentaa 0,2 bktl-osuus kehitysyhteistyöstään vähiten kehittyneisiin maihin. Suomen painotuksen tulee näkyä myös talouden kehittämisessä ja kehitysrahoituksessa. Kehitysyhteistyön rahoituksessa Suomen tavoitteena on edelleen oltava 0,7 prosentin bktl-osuus, jonka saavuttamiseksi tulee luoda uskottava aikataulu.
- Suomen tulee ottaa huomioon kehitystavoitteet johdonmukaisesti Suomen kauppaa-, investointi- ja veropolitiikassa. Suomi on sitoutunut kehitystä tukevaan politiikkajohdonmukaisuuteen EU:n jäsenmaana (Lissabonin sopimus). Johdonmukaisuus velvoittaa Suomea myös kestävä kehityksen Agenda2030 toimeenpanossa.

KUVA: HANNA SARKKINEN

- KPT:n arvio -

Miten uudet painopisteet näkyvät käytännössä?

Kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin vahvistaminen on yksi kehityspolitiikan painopisteistä, mutta määrärahojen leikkaukset, niukat henkilöresurssit ja tulosseurannan haasteet vaikeuttavat painopisteen viemistä käytäntöön.

Selkeät painopistevalinnat terävöittävät kehityspolitiikan profiilia. Niiden kautta Suomi kertoo, mikä on tärkeää ja mitä se haluaa kehityspolitiikallaan tällä hallituskaudella saavuttaa. Painopisteet ovat myös peili, joita vasten toimia ja tuloksia tarkastellaan. Ne luovat myös odotuksia. Painopisteiden merkitys tulisi näkyä sekä rahoituksessa, henkilöstöresursseissa sekä Suomen poliittisessa vaikuttamistyössä – varsinkin kun resursseja on käytettävissä entistä vähemmän. Parhaimmillaan painopisteet voivat olla pitkäaikaisia ja niitä tarkastellaan osana pitkän aikavälin visiota, kuten kestävän kehityksen Agenda2030:n toteuttamista. Painopisteet eivät toteudu itsestään, vaan ne vaativat myös suunnitelmallisuutta ja ohjausta. Tässä kappaleessa tarkastelemme kehitysmaiden talouden kehittämisen painopistettä suhteessa resursseihin, tuloksiin ja Suomen poliittiseen vaikuttamistyöhön.

Uudet painopisteet tulivat voimaan keväällä 2016, jolloin uuden kehityspoliittisen selonteon toimeenpano käynnistyi. Selonteon mukaan ne näkyvät kehitysyhteistyön maaohjelmissa ja vaikuttamissuunnitelmissa sekä niiden ohjeistuksessa ja seurannassa. Hallitus on sitoutunut laatimaan vuoden 2018 lopulla eduskunnalle selvityksen selonteon toimeenpanosta, joka käsittelee myös kehitysmaiden oman talouden kehittämistavoitteiden toteutumista. On tärkeää, että eri painopisteiden sekä määrällisestä että laadullisesta toimeenpanosta raportoidaan eduskunnalle ja suurelle yleisölle ymmärrettävällä ja läpinäkyvällä tavalla. Eduskunnalla tulee olla mahdollisuus ohjata aktiivisesti Suomen kehityspolitiikan toimeenpanoa. Suomi raportoi siitä myös YK:n jäsenmaana osana Agenda2030-toimintaohjelman toimeenpanon seuranta. Selkeä ja ymmärrettävä raportointi edellyttää selkeää tavoitteen asettamista, jotta tiedetään, mitä mitata ja miksi. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota huolella laadittuihin ja tarkoituksenmukaisesti kohdennettuihin tulostittareihin. Tavoitteiden ollessa liian yleiset ja mittarien puuttuessa tai ollessa heikot, sekä läpinäkyvyys että tulohajaus kärsivät. Raportointikäytännöissä Suomella onkin vielä paljon parannettavaa.

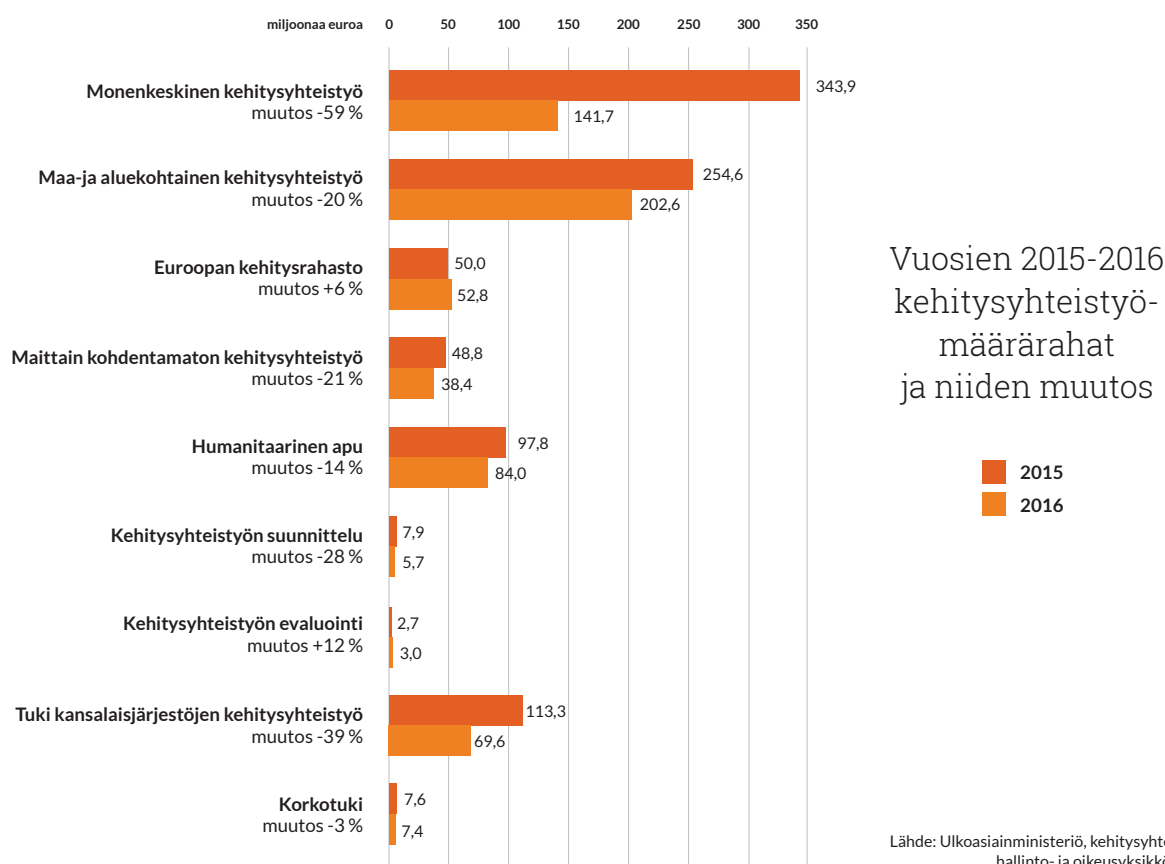
Vuosi 2016 jäi aikakirjoihin kehitysyhteistyön historian suurimpien määräraholeikkausten vuoksi. Vähentyneet resurssit muodostivat raamit, joihin myös painopistealueiden tavoitteet sopeutettiin. Tämä vaikeuttaa niiden rahoituksen arviointia suhteessa edellisiin hallituskausiiin. Selonteossa todetaan, että lähivuosina Suomi joutuu toteuttamaan kehitysyhteistyötään aiempaa niukemmin määrärahoihin ja henkilöstöresursseihin. Selonteon mukaan

toimintaa tehostetaan ja voimavarat kohdennetaan entistä tarkemmin asetettujen tavoitteiden tueksi, rahoituskohteita huolellisesti priorisoiden. Suomen pitkän aikavälin tavoitteena on kuitenkin kasvattaa kehitysyhteistyön määrärahoja YK:n tavoitteiden mukaiseen 0,7 prosentin osuuteen bruttokansantulosta.

Hallitus päätti toteuttaa leikkaukset täysimääräisinä heti vuoden 2016 alusta. Nopea aikataulu ei mahdollistanut tulos- tai tarveperustaista harkintaa eikä leikkausten porrastettua toteutusta. Tämä murensi merkittävästi kehitysyhteistyön tuloksellisuutta. Kaikkiaan hallitus leikkasi 330 miljoonaa euroa eli noin 40 prosenttia lahjamoitoisesta kehitysavusta. Leikkaukset kohdistettiin varsinaiseen kehitysyhteistyöhön ja ne koskivat kaikkia kehitysyhteistyön toimijoita. Suomen tuki YK-järjestöille kutistui kokonaisuudessaan lähes 60 prosenttia. Leikkaus kohdentui erityisesti YK-järjestöjen pitkäjänteiset toimintamahdollisuudet takaavaan perustukeen, mikä heikentää järjestöjen kykyä tukea kehitysmaita Agenda2030 toimeenpanossa ja koordinoida kansainvälistä yhteistyötä tavoitteiden saavuttamiseksi. Kahdenvälisestä yhteistyöstä sekä kansalaisjärjestöjen yhteistyöstä leikattiin noin 40 prosenttia, mikä supistaa merkittävästi Suomen toimintoja suoraan kumppanimaisissa. Myöskään päästökauppataloja (69 miljoonaa euroa vuonna 2014) ei enää ohjattu kehitysyhteistyöhön.

Samaan aikaan hallitus päätti laina- ja pääomasijoituksista. Vuonna 2016 hallitus myönsi finanssisijoitusmomentista Finnfundille 130 miljoonaa ja 10 miljoonaa euroa Latinalaisen Amerikan kehityspankin alaiselle rahoitusyhtiö IIC:lle pääomakorotukseen. Vuoden 2017 osalta laina- ja pääomasijoitusten osuus on 130 miljoonaa ja rahoitus jatkuu samansuuruisena myös vuosina 2018–2019. Koko hallituskautta tarkastellen kyseessä on siis kokonaisuudessaan 530 miljoonan euron suuruisen rahoitus, mikä merkitsee valtavaa muutosta Suomen kehitysrahoituksen kokonaisuudessa. Kehitysyhteistyön finanssisijoitusten uusi budjettimomentti on tarkoitus kanavoida vastuullisten yritysten tukeen kehitysmaissa virallista kehitysapua ohjaavien ns. OECD:n ODA-kriteerien mukaisesti. Määräraha on budjettikehyksen ulkopuolella, joten se ei näy kansantalouden tilinpidossa menona eikä siten lisää valtiontalouden alijäämää.

Henkilöstöresurssien kohdalla uudet painopisteet ja leikkaukset ovat olleet haasteellinen yhdistelmä. Uuden kehityspolitiikan käynnistyminen ja meneillään olevien hankkeiden jatkuminen samanaikaisesti lisäävät työmäärää. Ulkoministeriön kehityspoliittisella osastolla yhä

pienempi henkilöstö vastaa yhä useammasta erillisestä tehtäväkokonaisuudesta. Alimiehityksen mittasuhteet näkyvät konkreettisesti Suomen edustustoissa kumppanimaissa. Niissä meneillään olevia hankkeita, uusia linjauksia ja suuria odotuksia joudutaan hoitamaan entistä pienemmin henkilöresurssein. Esimerkiksi yksityisen sektorin yhteistyön henkilöstöresurssit ovat edelleen vain muutama ihminen, vaikka sektorin merkitys on kasvanut huomattavasti. Vastaavasti verotus ja kehitys -agenda edistää kehityspoliittisella osastolla Helsingissä vain yksi henkilö.

Painopisteiden ohjeistusta ja seuranta selkeytettävä

Määrärahaleikkauksia lukuun ottamatta kehityspoliittikan käytäntöihin liittyvät suunnanmuutokset näkyvät usein viiveellä, sillä edellisten hallituskausien linjaukset vaikuttavat vielä pitkään hankkeissa ja ohjeistuksissa. Uusien painopisteiden seuranta käynnistyi uuden selonteon

myötä ja yhdistyy kehityspoliittisen osaston tulospohjaisen järjestelmän parissa tehtyyn työhön. UM alkoi kehittää tulosjohtamisjärjestelmää vuonna 2015, ennen tätä vastaavaa systemaattista arviokehystä ei ole ollut. Jokainen kehitysrahoitusta käyttävä toimija – ulkoministeriön alueosastot, maatiimit, monenkeskisten järjestöjen yksiköt sekä ulkoministeriön tukemat kansalaisjärjestöt keräävät järjestelmällisesti tulostietoa toiminnastaan ohjeistuksen mukaisesti ja raportoivat niistä säännöllisesti. Niitä myös evaluoidaan harkinnan mukaan. Tavoitteena on, että jokainen yksittäinen toimi edistää sille asetettuja tavoitteita. Painopisteiden toimeenpanon kokonaiskuvaa ja sen seuranta hankaloittaa ohjeistuksen puute. Niille ei ole kehityspoliittista selontekoa tarkempaa painopistekohtaista ohjenuoraa tai toimintasuunnitelmaa, eikä ohjausjärjestelmää. Tätä arviota tehtäessä ei ole vielä selvyyttä, miten painopisteet näkyvät resursseissa ja poliittisessa vaikuttamisessa.

Painopisteille kohdennetun kehitysyhteistyörahoituksen seuranta vaikeuttaa se, ettei ulkoministeriö tilastoi käytettyjä resursseja painopistealueittain. Syynä tähän on

se, että painopisteille suuntautuvat resurssit määrittyvät kunkin kehityspoliittisen toimen (ohjelmat, hankkeet ja kumppanuudet) *sisällön* mukaisesti. Lisäksi sama toimi voi kohdistua useampaan painopisteeseen. Esimerkiksi kauppaa tukevaksi avuksi kutsuttu *Aid for Trade* osuu osittain kehitysmaiden oman talouden kehittämisen painopistealueeseen, mutta myös luonnonvarapainopisteeseen ja vähäisemmässä määrin naiset ja tytöt -painopisteeseen. Lähestymistavan etuna on se, että jokaisella toimella on tarkoitus tukea samanaikaisesti useampaa painopistettä ja vahvistaa painopisteiden välisiä positiivisia yhteyksiä.

Nykyisessä, kesällä 2016 voimaan tulleessa seuranta-järjestelmässä uusien hankkeiden painopisteiden seuranta määrittävät toimialakoodit eli niin kutsutut tulosmarkkerit. Niiden avulla on mahdollista raportoida, kuinka monta prosenttia Suomen toteuttamien hankkeiden

Nykyisellä
tulosseurannalla
vain osa tavoitteiden
saavuttamisesta
voidaan todentaa.

kokonaismäärästä liittyi kuhunkin painopistealueeseen. Sen sijaan painopisteiden saamasta rahoituksesta tai toteutuneista maksatuksista ei vielä ole saatavilla vastavaa tietoa. Kuviota monimutkaistaa se, että edellisten hallituskausien hankkeita ei ole merkitty samoilla tuloskriteereillä, eikä niitä ole määrä yhdenmukaistaa.

Kehityspoliittisen viestinnän kannalta painopisteet ovat selkeyttäneet Suomen poliittista profiilia. Ne ovat auttaneet viestimään hallituksen haluamasta linjanmuutoksesta. Sen sijaan se, mikä on uusien painopisteiden merkitys käytännössä, vaatii vielä selkeyttämistä ja johdonmukaistamista.

Miten tavoitteiden saavuttamista seurataan?

Selonteon mukaan kehitysmaiden oman talouden kehittäminen tulisi näkyä työpaikkojen, elinkeinojen ja hyvinvoinnin lisääntymisenä. Kunnianhimoisena tavoitteena on, että kaikille ihmisille on tarjolla enemmän ihmisarvoista työtä ja toimeentuloa. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n mukaan ihmisarvoinen työ tarjoaa riittävän toimeentulon ja turvatuksen elämän. Työntekijää kohdellaan tasavertaisesti, hänellä on vapaus ilmaista mielipiteensä ja osallistua häntä koskevaan päätöksentekoon (ks. tarkemmin KPT:n kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin tuen ”kulmakivet”, s. 31–33).

Suomen tavoitteenasettelun taustalla on ajatus kansainvälisten tavoitteiden tukemisesta. Välttämänä haasteena on se, ettei selonteko erittele Suomelle omiin resursseihin suhteutettuja päämääriä.

Selonteon mukaan Suomi edistää kehitysmaiden ja talouden yksityissektoria omalla toiminnallaan siten, että

- Kaikille ihmisille, myös naisille, nuorille ja köyhimmille, on tarjolla enemmän ihmisarvoista työtä, elinkeinoja ja toimeentuloa,
- Kehitysmaiden yksityissektori ja elinkeinot ovat vahvistuneet ja monipuolistuneet,
- Kansainväliset liiketoiminnan säännöt tukevat aiempaa paremmin yritystoiminnan kehittymisen edellytyksiä ja vastuullisuutta sekä sovitujen standardien noudattamista kehitysmaissa ja
- Uutta kestävästä kehityksestä mukaista osaamista, arvoketjua sekä teknologiaa ja innovaatioita hyödynnetään aiempaa paremmin.

Kehityspoliittisen selonteon tavoitteet ovat luonteeltaan kehitysmaissa tapahtuvia pitkän aikavälin muutostavoitteita. Ne on johdettu kansainvälisistä kehitystavoitteista, joihin myös kumppanimaat itse sekä Suomi osana laajempaa avunantajayhteisöä ovat sitoutuneet. Tämä on hyvä ja kunnianhimoinen lähtökohta. Sen sijaan selonteosta puuttuvat Suomen toimintaan liittyvät eritellyt tavoitteet. Siksi selonteko tarvitsisi rinnalleen painopistekohtaiset toimintasuunnitelmat, joissa Suomen strategiset tavoitteet, toimet ja niiden seuranta esiteltäisiin. Nykyisellä tulosseurannalla vain osa tavoitteiden saavuttamisesta voidaan todentaa. Olisi myös tärkeää voida seurata kuinka paljon resursseja kunkin painopisteen toimeenpanoon ohjataan ja mitä panostuksella saadaan aikaan.

Kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin tuen osalta etuna on se, että UM on kerännyt systemaattisesti tietoa edellisen hallituskauden *Aid for Trade* -toimien tuloksista, joita on myös evaluoitu vuonna 2016. Seuranta on pilotti, jonka toteutusta on jatkettu myös hallituskauden yli. Tulosseurannan tuoreimmat tiedot ovat tällä hetkellä vuodelta 2015 ja ne on kirjattu *Aid for Trade* -tulosseurantamuistioon. Se kattoi kaikkiaan 74 hanketta ja ohjelmaa, jotka ovat OECD/DACin tilastollisen luokittelun tai sisällön mukaisesti kauppaa tukevaa kehitysyhteistyötä. Tulevaisuudessa tulosseuranta ja -raportointi järjestetään kehityspolitiikan painopistealueiden osalta.

Kehityspolitiikan tulosseurannan ytimen muodostaa työpaikkojen ja kehitysmaissa tuettavien yritysten määrän (sekä kokonaismäärä että sukupuolieriteltyt tiedot). Esimerkiksi vuonna 2015 Suomen *Aid for Trade* -tuella syntyi kaikkiaan 63131 työpaikkaa, joista 42 prosenttia naisille. Yhteensä 17 hankkeen kautta Suomi oli mukana luomassa tai tukemassa yhteensä 5848 yrityksen toimintaa. Kymmenessä hankkeessa syntyi tai tuettiin 4366:a mikro-, pien- tai keskisuurta yritystä. 12 hankkeessa syntyi tai tuettiin 1942:a naisten omistamaa yritystä. Lisäksi Suomi on lisännyt kehitysmaiden vientituloja ja vientivalmiutta sekä suorien investointien määrää. Esimerkiksi Finnpartnership-yhteistyössä on syntynyt 22,1 miljoonan euron arvosta investointeja noin 1,6 miljoonan euron panoksella.

Työpaikat ja tuettavat yritykset muodostavat tärkeän, mutta kehityspolitiikan tavoitteiden ja periaatteiden toteutumisen seurannan kannalta liian kapean tarkastelukulman. Esimerkiksi edellä mainittujen ILO:n ihmisarvoisen työn kaikista osa-alueista ei ole tällä hetkellä saatavissa systemaattisesti ja kattavasti ihmisoikeusperustaisuuden kannalta olennaista tietoa. Tällä hetkellä vain Suomen osarahoittama ILO:n *Green jobs* -hanke Sambiassa täyttää seurannaltaan ILO:n kriteerit. Kaikista hankkeista vastaavaa tietoa ei siis ole kerätty eikä sitä aiotakaan kerätä. Tähän tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Lisäksi on huomattava, että kumppanimaan tasolla usein myös eri yhteistyötahojen näkemykset vaikuttavat tavoitteenasetteluun.

Työpaikkoja ja elinkeinojen lisääntymistä tarkastellaan samalla tulosmarkkerilla. Niiden lisääntymisen katsotaan yleisesti parantavan myös hyvinvointia. Hyvinvoinnin mittaamista varten ei ole kuitenkaan erillistä mittaria, mutta tilastotietoja laajempaa näkökulmaa haetaan erillisten tapaustutkimusten kautta. Ne laajentavat näkökulmaa, mutta niiden otanta voi myös herättää kysymyksiä. Millä perusteella tapaukset valitaan ja niiden tuloksista

raportoidaan? Painottuvatko otannassa ”menestystarinat”, kun paine osoittaa positiivisia tuloksia on kova? Jäävätkö tapaukset, joiden tulokset ovat jääneet toteutumatta, myös raportoimatta? Miten muodostaa mahdollisimman realistinen kokonaiskuva tapausten perusteella?

Nykyisen seurantajärjestelmän toinen merkittävä puute on vielä tässä vaiheessa se, ettei se pysty antamaan systemaattista tietoa siitä, kuinka suuri osa työpaikoista on ihmisarvoisia ja hyödyttänyt kehityspolitiikan keskeisiä edunsaajaryhmiä, kuten nuoria tai kaikkein köyhimpiä ja haavoittuvimpia ihmisiä. Siksi tavoitteenasettelua vastaavan kuvan saamiseksi olisi tärkeää pystyä todentamaan työpaikkojen ILO-standardien mukainen ihmisarvoisuus sekä eri ihmisryhmien työllistyminen. Tässä suhteessa seuranta on ilmoitettua tavoitetta huomattavasti kapea-alaisempi.

Lisähaasteen seurantatyölle asettaa tuettavien yritysten määrän kasvu, kun samanaikaisesti tulisi pyrkiä entistä laajempiin kokonaisuuksiin. Tämä tuo lisätyötä kehitysyhteistyön hallinnolle. Siksi tuki monenkeskisten organisaatioiden kautta on tärkeä, jos tuen vaikuttavuus voidaan todentaa. Niitä ovat esimerkiksi YK ja kansainväliset kehityspankit, joilla on myös omat raportointijärjestelmänsä. Hankkeiden lisäksi Suomella on tällä hallituskaudella selkeät vaikuttamissuunnitelmat jokaiselle järjestölle. Niillä on määrä seurata, miten Suomen tekemät esitykset etenevät kyseisen järjestön toiminnassa. Toistaiseksi vaikuttamissuunnitelmat ovat lähinnä ministeriön sisäisiä, järjestökohtaisia työkaluja. Ne eivät ole julkisia, mutta myös järjestökohtaisista Suomen päätaavoitteista tulisi viestiä avoimesti. Järjestökohtaisten työkalujen lisäksi ulkoministeriön tulisi laatia yhteistyössä relevanttien sektoriministeriöiden kanssa monenkeskisen yhteistyön ”Suomen globaalitavoitteet” -vaikuttamissuunnitelma. Se lisäisi avoimuutta ja vaikuttavuuden seurantaa, mutta myös globaalin vaikuttamisen tuloksellisuutta ministeriön sisällä ja kansallisesti. Tämä edellyttäisi priorisointia ja Suomen ydintavoitteiden kirkastamista. Selkeät globaalitavoitteet tehostaisivat myös Suomen kestävän kehityksen Agenda2030 toteutusta ja edistäisivät politiikkajohdonmukaisuutta.

Koska talouden ja työllisyyden tavoitteet toistuvat myös Suomen Agenda2030:n seurannassa, tulisi näihin asioihin kiinnittää erityistä huomiota. Suomi raportoi niistä osana YK-johtoista globaalia seurantaa. Ajatuksena on, että raportointi tehdään YK:n laatimaa globaalia tilannekuvaa vasten ja erittelee, miten Suomi on tukenut kehitysmaita eri tavoitteiden edistämisessä. Tässä vaiheessa ei

ole vielä tietoa siitä, millä tasolla tietoa tullaan keräämään.

Lisää avoimuutta kaivattaisiin myös Suomen monenkeskisen yhteistyön määrärahojen seurannassa. Niitä ei enää tällä hallituskaudella eritellä talousarviossa eikä toimintakertomuksessa, mikä vaikeuttaa esimerkiksi YK-järjestöjen rahoituksen seurantaa.

Tuloksellisuuden ja tehokkuuden eri näkökulmat

Tuloksellisuuden seurantaan liittyy oleellisesti kysymys siitä, missä laajuudessa tuloksia tavoitellaan ja miten sekä suomalaisen että muiden avunantajamaiden kehitysyhteistyön eri toimet tukevat toisiaan tuloksellisuuden vahvistamiseksi. Myös OECD:n kehitysapukomitea DAC arvioi kansainvälisen kehitysyhteistyön tehokkuutta. Sen ohjeistukset ja kansainvälisesti sovitut avun tuloksellisuusperiaatteet korostavat kehitysmaiden laajapohjaista omistajuutta, kehitystoimien sovittamista paikallisesti määriteltäviin painopisteisiin ja suunnitelmiin sekä koordinaatiota ja täydentävyyttä kansallisten toimien ja avunantajayhteisön välillä.

Avun tuloksellisuusperiaatteet, jotka sitovat myös kaikkea Suomen kehitysyhteistyötä, on viimeksi sovittu Busanin huippukokouksessa vuonna 2011. Viime vuonna

Lisää avoimuutta
kaivattaisiin myös
Suomen monenkeskisen
yhteistyön määrärahojen
seurannassa.

Nairobín huippukokouksessa arvioitiin kaikkia kehitystoimijoita – valtioita, yksityisen sektorin toimijoita ja kansalaisjärjestöjä – ohjaavien tuloksellisuusperiaatteiden toimeenpanoa. Nairobín kokousta varten laadittu seurantaraportti alleviivaa, että maailmanlaajuisesti kehitysyhteistyö on entistä tehokkaampaa ja tuloksellisempaa. Edistys on kuitenkin epätasaista. Samaan aikaan kehitysyhteistyön tulosten seurannassa ja vaikutusten arvioinnissa on kehitettävää. Kehitysmaiden omaa dataa tulisi hyödyntää nykyistä paremmin toiminnan seurannassa.

Myös valtioiden ydintoimintojen, kuten taloushallinnon vahvistuminen on ollut epätasaista. Monissa kehitysmaissa kansalaisten demokraattiset vaikutuskeinot ja mahdollisuudet pitää hallituksiaan tilivelvollisina ovat edelleen rajalliset ja pikemminkin heikentyneet viime vuosina. Demokraattiset ja toimivat valtiot kuitenkin takaavat, että kehityksen eteen tehty työ on tuloksellista ja tulokset ovat kestäviä. Yhteiskunnan perusrakenteiden toimivuus ja läpinäkyvyys ovat ensiarvoisen tärkeää myös yritysten toimintaympäristön ja -edellytysten kannalta.

Kehitysyhteistyötä koskevat kehitystavoitteet ja tuloksellisen toiminnan pelisäännöt ohjaavat myös yksityisen sektorin kanssa tehtävää yhteistyötä. Onkin tärkeää saada lisää tietoa siitä, kuinka tehokkaasti ja tuloksellisesti

yksityisen sektorin toimet vähentävät köyhyyttä ja eriarvoisuutta sekä tukevat ihmisoikeuksien toteutumista kehitysmaissa. Siksi yksityisen sektorin tuelle määritellyt selkeät ja realistiset tavoitteet auttavat tässä arvioinnissa.

Toimien ja toimijoiden täydentävyys on järkevää ja vaatii kehitysmaiden laajapohjaista omistajuutta ja tilivelvollisuutta kehitystuloksista. Kehityspoliittinen selonteko on määritellyt tavoitteet ja periaatteet, jotka sitovat kaikkia toimijoita. Haasteena on käytännön toimeenpano, mukaan lukien Suomesta tehtäviin hankintoihin sidotun avun haasteet sekä avoin ja osallistava suunnittelu sekä raportointi. Kehitysyhteistyön oppeja tulisi käyttää myös kehitysmaiden yksityisen sektorin tuen parantamiseksi.

Kehityspoliittisen selonteon tuloksellisuudessa lähde-tään siitä, että kukin toimi on itsessään tehokas ja painopisteet tukevat toisiaan. Sinänsä toimet eivät kuitenkaan linkity toisiinsa tai välttämättä samaan maantieteelliseen tai toimijakontekstiin. Voisikin ajatella, että rinnakkain elää kaksi erillistä näkemystä tuloksellisuudesta. Yhtäältä on tuloksellisuus, jossa toimilla haetaan kehityspoliittisen selonteon ja kestäväan kehityksen Agenda2030:n mukaisia tuloksia *missä tahansa kontekstissa, johon sille on perusteltu tarve*. Tämä lähestymistapa on muutos kehitysyhteistyössä, sillä aiemmin on pyritty sellaiseen

tuloksellisuuteen, jossa Suomen toimilla vaikutetaan laaja-alaisesti ja pitkäjänteisesti juuri *tietyn kumppanimaan* kehitykseen. On kuitenkin huomattava, että Agenda2030 nostaa kaikkein köyhimmät maat kehitysyhteistyön ja politiikan keskiöön, jolloin tätä fokusta ei tulisi hukata.

Selonteon mukaan Suomi tähtää kumppanimaissa eri toimijoiden väliseen käytännönläheiseen koordinaatioon ja täydentävyyteen kansainvälisten, EU-toimien ja suomalaisten toimijoiden välillä. Samanaikaisesti Suomen maakohtaisen eli kahdenvälisen yhteistyön rahoitusta on merkittävästi vähennetty, mikä puolestaan vähentää Suomen roolia maatasolla. Joissain maissa tuki on jäämässä niin pieneksi, että emme enää pääse mukaan kaikkiin

keskusteluihin, jotka olisivat tärkeitä myös kauppa- ja vientipolitiikan kannalta. On myös tärkeä huomata, etteivät seuraavassa luvussa käsiteltävät yksityissektorin tuki-instrumentit ole sidottuja Suomen kahdenvälisiin maaohjelmiin. Niitä ei ole lähtökohtaisesti suunniteltu maaohjelmia tukeviksi. Perusteena tälle on se, että yksityisen sektorin instrumenttien täytyy toimia kysyntävetoisesti. Lisäksi maaohjelmien mittavat leikkaukset ovat heikentäneet Suomen kykyä tukea kehitysyhteistyöhankkeiden kautta kehitysmaiden pk- ja mikroyrittäjiä. Tässä on selkeä ristiriita, johon jatkossa tulisi kiinnittää huomiota. ■

KPT:n suositukset:

- Suomen tulee johdonmukaisesti toteuttaa kehityspolitiikan painopisteitä rahoituksessa, henkilöstöresursseissa, politiikkavaikuttamisessa, ohjeistuksessa ja ohjauksessa. Kehitysyhteistyön leikkausten vaikutuksia on arvioitava painopistekohtaisesti.
- Kehitysyhteistyövaroin toteutetussa toiminnassa on noudatettava avun tuloksellisuuden ja tehokkuuden kansainvälisiä periaatteita, ml. kehitysmaiden laaja-pohjainen omistajuus, tilivelvollisuus, avoimuus, koordinaatio, täydentävyys, avun sitomattomuus sekä kehitystoimien sovittaminen paikallisesti määriteltäviin painopisteisiin ja suunnitelmiin.
- Painopistekohtaiset tavoitteet ja työsuunnitelmat helpottavat painopisteiden seuranta. Painopistekohtaiset tavoitteet tulisi suhteuttaa realistisesti käytettävissä oleviin resursseihin. Niiden tulosarviointiin tarvitaan selkeät ja tarkoituksenmukaiset mittarit.
- Painopisteiden seurannan on vastattava asetettua tavoitetta. Jos Suomen tavoitteena on ihmisarvoisten työpaikkojen luominen, on siitä pystyttävä myös raportoimaan ILO:n kriteereiden mukaisesti. On myös pystyttävä osoittamaan, että hyödynsaajina ovat haavoittuvimmat ryhmät, jos näin tavoitteessa ilmoitetaan. Tulosjärjestelmää tulisi kehittää vastaamaan tätä tarvetta.
- Maaohjelmien rahoitus ja Suomen kehitysmaissa sijaitsevien edustustojen toimintakyky ja resurssit on turvattava, jotta kehityspolitiikkaa voidaan tarkoituksenmukaisesti edistää.
- Suomen tulisi viestiä avoimesti omista päätavoitteistaan monenkeskisten järjestöjen ja kehitysrahoituslaitosten vaikuttamissuunnitelmissa. Järjestökohtaisten työkalujen lisäksi ministeriön tulisi laatia Suomen monenkeskisen yhteistyön vaikuttamissuunnitelma. Suomen selkeät globaalitavoitteet tehostaisivat myös kehitysmaiden oman resurssipohjan kasvattamista sekä laajemmin kestävä kehityksen Agenda2030 toteutusta ja politiikkajohdonmukaisuuden seurantaa.

Kehitysmaiden talouden ja
yksityissektorin tuen kulmakivet:

Ihmisoikeusperustaisuus, johdonmukaisuus, avoimuus ja tuloksellisuus

Suomen kehityspoliittinen selonteko linjaa, että kaiken toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan Suomen arvot ja periaatteet sekä kansainväliset velvoitteet – riippumatta siitä millä alalla, missä ja kenen toimesta kehityspoliittikka tai -yhteistyötä harjoitetaan. Tämä luo toiminnalle pitkän aikavälin suuntaviivat, jotka kantavat hallituskaudesta toiseen. Niitä ovat demokratia ja oikeusvaltio; sukupuolten välinen tasa-arvo ja ihmisoikeudet; sananvapaus; kestävä markkinatalous ja luonnonvarojen käyttö sekä pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta. Samat arvot ja periaatteet koskevat myös kehitysmaiden talouden ja yksityisen sektorin kehittämisen eri muotoja sekä siihen osallistuvia eri tahoja. Tämä on tärkeä, muttei itsessään vielä riittävä linjaus.

KPT:n mukaan kehityspoliittikan tulee kaikilta osin pyrkiä köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseen kehitysmaissa sekä kestäväns kehityksen edistämiseen maailmanlaajuisesti. Tämä koskee kaikkea kehitysrahoitusta sekä kaikkia yhteistyömuotoja. Suomen arvojen lisäksi menestyksessä kehityspoliittikka sitoutuu myös kansainvälisiin arvoihin ja periaatteisiin. YK:n kestäväns kehityksen Agenda2030 sekä Suomen sitoutuminen kehitystavoitteiden johdonmukaiseen huomioimiseen kaikessa toiminnassa (Lissabonin sopimus 2009) ovat keskeinen osa tätä perustaa.

Koska kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin tukeminen on haasteellista, tarvitaan vahva yhteisymmärrys toiminnan pääperiaatteista, niiden sisällöistä ja velvoittavuudesta Siksi osa selonteossa nostetuista periaatteista vaativat myös tarkennusta. Niitä ovat ihmisoikeusperustaisuus, johdonmukaisuus, läpinäkyvyys sekä tuloksellisuus.

Lähtökohtana ihmisoikeusperustaisuus ja ihmisarvoinen työ

Suomi on viime vuodet pyrkinyt toteuttamaan kehitysyhteistyötään ihmisoikeusperustaisesti, jota myös kehityspoliittinen selonteko painottaa. Periaate ohjaa ja sen tulisi jatkossakin ohjata kaikkea toimintaa. Ihmisoikeusperustainen kehityspoliittikka keskittyy oikeuksien toteutumiseen. Myös tarpeet nähdään oikeuksina. Lähestymistavan mukaan yksilöillä ja ryhmillä on oikeus perustarpeisiin ja he voivat esittää vaateita oikeudellisille tai moraalisisille vastuunkantajille. Ihmisoikeusperustaisuuden toteuttaminen on Suomen kehitysyhteistyön suurimpia haasteita, mutta sen lisäarvo on merkittävä erityisesti kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin kehittämisen kannalta.

Ihmisoikeusperustaiseen lähestymistapaan kuuluu oleellisesti ihmisarvoinen työ. Käsitteen tulkinta vaihtelee kuitenkin suuresti – myös Suomen kehityspoliittikan sisällä. Tässä arvioissa ihmisarvoisella työllä tarkoitetaan työtä, joka täyttää ILO:n *Decent Work* -agendan minimivaroitteet:

- työssä toteutuvat ILO:n työelämän perusoikeuksien julistukseen sisältyvät vähimmäisoikeudet: oikeus järjestäytyä ja solmia työehtosopimuksia, oikeus syrjimättömyyteen työelämässä, pakkotyön ja lapsityön kielto (*Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*, 1998)
- työ ei vaaranna tekijänsä terveyttä eikä turvallisuutta
- työ tuottaa tekijälleen elämiseen riittävän ansion.

Esimerkiksi ihmisarvoisten työpaikkojen lisääntyminen, uusien elinkeinomahdollisuuksien luominen ja erityisesti

naisten ja nuorten taloudellinen voimaannuttaminen ovat tavoitteita, joissa erityisesti yksityissektori voi vahvistaa ihmisoikeusperustaisuutta. Se voi tarjota ratkaisuja, jotka vahvistavat köyhimpien ja haavoittuvimpien oikeuksia sekä vähentävät köyhyyttä luomalla uusia työpaikkoja. Myös kaikkein köyhimmillä on oikeuksia suhteessa esimerkiksi energia-, vesi- ja ruokaturvaan, koulutukseen, terveyteen sekä turvalliseen elinympäristöön. Samoin ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen liittyvää teknologiaa sekä kaupungistumisen hallintaa (kuten liikenne ja sanitaatio) voidaan tarkastella ihmisoikeuksien näkökulmasta.

Kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin vahvistamisen tavoite edellyttää myös oikeusperusteisesti peruspalvelujen – kuten koulutuksen ja terveyspalvelujen – sekä perusoikeuksien ja hyvän hallinnon toteutumista. Maiden omien resurssien vahvistuminen tukee näiden asioiden kehittymistä.

Suomi on sitoutunut YK:n liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia ohjaavien periaatteiden (UNGP) toimeenpanoon, johon myös ILO:n työelämän perusoikeudet sisältyvät. UNGP määrittelee vastuullisen yritystoiminnan minimikriteerit, joiden tulisi ohjata yritysten vastuullisuutta. Yksityissektorin toimijoilla on vastuu huolehtia ihmisoikeuksien toteutumisesta koko toimitusketjussaan. Yrityksillä on velvollisuus selvittää toimintansa ja alihankkijoidensa toiminnan ihmisoikeusriskit, estää niiden toteutuminen ja luoda mekanismi, jonka avulla ihmisoikeusloukkauksen uhri voi tuoda huolensa yrityksen tietoon ja tilanne korjataan. Valtio-omisteisilla toimijoilla on laajennettu vastuu. Yksityissektorin toteuttamassa kehitysyhteistyössä on tärkeää muistaa oikeusperustaisuuden lisäksi toiminnan ihmisoikeusriskien riittävä huomioiminen.

Yhteistyön oltava johdonmukaista ja läpinäkyvää

Kehitysmaiden oman yritystoiminnan vahvistamista on tarkasteltava kokonaisvaltaisesti suhteessa työpaikkojen laatuun ja kehitysvaikutuksiin sekä kehitysmaiden oman taloudellisen resurssipohjan kasvuun. Siksi kaikilta kehitysyhteistyövaroin tuettavilta yrityksiltä on edellytettävä kansallisten ja kansainvälisten normien mukaista vastuullista toimintaa. Niiden on pystyttävä osoittamaan, että liiketoiminnalla on köyhyyttä vähentävä vaikutus. Tätä varten tarvitaan selkeä ennakko-ohjeistus ja arviointikriteerit.

Yleisenä ohjenuorana on johdonmukaisuuden ajatus: yritysten ja muidenkin toimijoiden on huolehdittava siitä, että ne tukevat kehitystavoitteiden saavuttamista kestävästä kehityksen periaatteiden ja kehityspoliittisen selonteon mukaisesti. Taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristö- ja ihmisoikeusvaikutukset tulee huomioida jo ennakoon sekä kuulla niitä sidosryhmiä, joita vaikutukset koskevat. Kaikkien toimijoiden tulee kunnioittaa ihmisoikeuksia ja ympäristöä. Kukaan toimijoista ei saa syyllistyä itse ihmisoikeusloukkauksiin tai tukea ihmisoikeuksia loukkaavia tahoja.

Kaikkien toimijoiden tulee kunnioittaa ihmisoikeuksia ja ympäristöä.

Johdonmukainen toiminta edellyttää tiettyjen vähimmäiskriteerien noudattamista kaikissa kohdemaissa. Yleisperiaatteista niihin kuuluvat YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ”Ruggien suojele, korjaa ja korvaa”-periaatteet, ihmisoikeussitoumukset, ILO:n periaatteet sekä kehitysyhteistyön tuloksellisuutta lisäävät kansainväliset sopimukset ja käytännöt. Myös ympäristön kannalta kestäviä periaatteita ja ohjeita on noudatettava. Maailmanpankki-ryhmään kuuluva International Financial Corporation (IFC) on määritellyt vähimmäisstandardit, jotka ohjaavat Suomen laina- ja pääomasijoituksia kehittyvissä maissa ympäristö- ja yritysvastuussa. Periaatteiden soveltaminen käytäntöön vaatii jatkuvaa työtä. Ihmisoikeuksien osalta tätä tulisi täydentää UNGP-kriteerein.

Yritysten saamasta tuesta päätettäessä arvioidaan toiminnan kehitysvaikutukset, tehdään ihmisoikeusvaikutusten arviointi sekä edellytetään raportointia tuloksista. Kehitysyhteistyövaroin toteutettavassa toiminnassa ei riitä, että ”do no harm” -periaate toteutuu. Toiminnalla

on myös pystyttävä osoittamaan konkreettisia, positiivisia kehitysvaikutuksia. On tärkeää, että kaikessa kehitysyhteistyövaroin toteutetussa toiminnassa noudatetaan avun tuloksellisuuspiaatteita kuten avoimuutta, tilivelvollisuutta ja kehitysmaiden omistajuutta. Julkisin varoin tehtyä toimintaa tulee pystyä seuraamaan, joten myös yksityisen sektorin tuelle tulee asettaa mahdollisimman korkeat kriteerit läpinäkyvyyden suhteen. Tietoa toiminnasta, tavoitteista ja tuloksista tulee olla saatavissa.

Kehitysrahoituksen käyttöä tulee valvoa erityisen tarkasti maissa, joissa ihmisoikeusrikkomusten riski on suuri. Tähän tarvitaan lisäohjeistusta, jotta nykyisiä kehitysyhteistyön ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin periaatteita voidaan soveltaa kaikkeen kehitysyhteistyövaroin rahoitettavaan toimintaan. On myös tärkeää tukea demokratiaa ja ihmisoikeustyötä, jotka myös osaltaan edistävät yritysten toimintamahdollisuuksia kehitysmaissa. Monissa muissa maissa, jotka ovat merkittävästi lisänneet tukeaan yksityiselle sektorille, on samaan aikaan lisätty tukea yritysvastuuta valvoville kansalaisjärjestöille.

Suomi voi näyttää suuntaa vaikutusten arvioinnissa

Yksityisten toimijoiden toiminnan vaikutuksia on tärkeä arvioida sekä etu- että jälkikäteen, jotta toiminta on mahdollisimman johdonmukaista eikä resursseja kulu hukkaan. Tulevaisuudessa Suomi voi olla suunnannäyttäjä kehitysmaiden yksityissektorin vahvistamiseen tähtäävissä toiminnoissa jo suunnitteluvaiheessa. On tärkeää, että suunnittelussa ja raportoinnissa käytetään samoja kehitysyhteistyön pelisääntöjä ja seurataan avun tuloksellisuuspiaatteiden noudattamista kuin muussakin kehitysyhteistyössä.

Yritysten toiminnan vaikuttavuusarvioinneissa tulisi siis arvioida, kuinka toiminta vähentää köyhyyttä ja eriarvoisuutta kehitysmaissa. Samaan aikaan tulee korostaa liiketoiminnan taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristövaikutuksia, myös pitkällä aikavälillä. Taloudellisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta globaaleihin arvoketjuihin ja -verkkoihin liittyvää tietoa tulisi hyödyntää entistä paremmin yritysten välisten kumppanuuksien rakentamisessa.

Arviointimenetelmien käytettävyyteen ja konkreettisuuteen tulee kiinnittää huomiota sekä yrityskumppaneiden että kehityspolitiikkaa tarkastelevien näkökulmista. On suunniteltava toimivia työkaluja, jotka varmistavat sen, että toiminta tähtää tavoitteiden

mukaisiin kehitystuloksiin. Vaikuttavuusarviomalleja kehitettäessä on seurattava kehitysyhteistyön parhaita kokemuksia vaikuttavuuden arvioinnista. Lisäksi on otettava huomioon niiden tuomat kustannukset eri toimijoille, erityisesti pk-yrityksille. Siksi on harkittava erillisen rahaston tai muun rahoituskanavan perustamista tähän tarkoitukseen. Osa rahoituksesta tulisi korvamerkitä vaikuttavuusarviointityökalujen kehittämiseen.

Avoimuuden vaatimus koskee kaikkia kehitysyhteistyötoimijoita. Se on myös paras tapa varmistaa toiminnan oikeutus. Ilman läpinäkyvyyttä kehitysvaikutusten arviointi ei ole ylipäänsä mahdollista. Haasteena on se, että mukana voi olla useita eri tahoja, joilla kaikilla on omat näkemyksensä avoimuuden kriteereistä. Esimerkiksi yksityisiä rahoittajia kehitysyhteistyön raportointivaatimukset eivät koske lähtökohtaisesti. Samat kriteerit koskevat kuitenkin kaikkia, jotka saavat toimintansa rahoittamiseen kehitysyhteistyörahoitusta. Siksi raportointiin tarvitaan selkeät mallit ja ohjeet, jotta ne eivät myöskään estä yhteistyötä yksityissektorin kanssa tai yksityisen rahoituksen hyödyntämistä. Kaikesta julkisin varoin toteutettavasta toiminnasta – sen tehokkuudesta ja tuloksista – on pystyttävä kertomaan avoimesti ja helposti ymmärrettävällä tavalla. Suomalaisilla veronmaksajilla on oltava mahdollisuus seurata rahojensa käyttöä ja käytön tehokkuutta kaikkien yhteistyömuotojen ja välineiden osalta. Maa- ja sektorikohtaisten rahoitustietojen lisäksi tulisi julkaista myös projektikohtaiset tiedot ja esimerkiksi ihmisoikeus- ja ympäristöarviot.

Tämän yhtälön ratkaisu vaatii kuitenkin vielä eri sidosryhmien kuulemista, tarkempaa ohjeistusta ja ohjausta myös siksi, että yrityskumppanuuksien tulosten tarkastelussa painottuvat sekä taloudellinen kehitys että yritysten saama hyöty. Kaikille osapuolille hyväksyttävän ratkaisun löytäminen on nykyisen hallituskauden tärkeä tehtävä yhteistyössä Finnfundin ja muiden Suomen rahoitusinstrumenttien vastuutahojen kanssa.

Kumppanimaiden kehitystavoitteet ja yritysten intressit voivat vahvistaa toisiaan – ja tähän tulee Agenda2030:n mukaisesti pyrkiä. Kehitysyhteistyövaroin tuettavan liiketoiminnan on edistettävä kumppanimaiden kehitystavoitteita. Samaan aikaan on tärkeä tukea kehitysmaiden paikallista investointi- ja yrityslainsäädännön sekä elinkeinopolitiikan laaja-alaista kehittämistä. Jotta tuloksia voidaan seurata, on niistä pystyttävä raportoimaan. Hankkeissa ilmenevissä mahdollisissa ristiriitatilanteissa tulee aina pyrkiä ratkaisuun, joka ei vaaranna kehitystavoitteiden saavuttamista. ■

- KPT:n arvio -

Yksityissektoria vahvistava välineistö ja kumppanuudet

Suomen kehityspolitiikan välinevalikoima korostaa suomalaisten yritysten roolia, mutta onko tämä riittävä tapa vahvistaa kehitysmaiden taloutta ja yksityissektoria?

Kehittyvien maiden yksityisen sektorin vahvistaminen vaatii ajattelu- ja toimintatapojen uudistamista kansallisesti ja kansainvälisesti. Kestävän kehityksen Agenda2030 antaa siihen alustavat suuntaviivat. Agendan toteutuminen riippuu kuitenkin siitä, miten vahvasti kestävän kehityksen koko toimijakenttä julkisesta vallasta kansalaisyhteiskuntaan ja elinkeinoelämään sitoutuu kestävän kehityksen tavoitteisiin ja niitä ohjaaviin periaatteisiin. Agenda2030:n rahoituskeskusteluissa on usein todettu, etteivät kestävän kehityksen tavoitteet toteudu ilman yksityissektorin osaamista ja investointeja. Toisaalta maailmassa tehdään edelleen massiivisia investointeja, jotka sovit kestävän kehityksen tavoitteita vastaan. Yhtälön ratkaiseminen vaatii samanaikaisesti epäkohtien korjaamista ja lisää kestävän kehityksen mukaista liiketoimintaa. Maailman kehitysyhteistyöhön suunnatut varat eivät edes ihanne-mitoissaan riitä saavuttamaan kestävän kehityksen tavoitteita. Rahoitustarve on monikymmenkertainen verrattuna kehitysapuun. Kehitysyhteistyötä tulisi hyödyntää entistä tehokkaammin ja vastuullisemmin kehitystuloksia luovana resurssina, jolla puututaan niihin köyhimpien maiden ja ihmisten haasteisiin, joihin yksityistä rahoitusta ei ole saatavilla.

Tehtävä on valtava kehityspoliittinen haaste. Yksityissektori on saatava muiden toimijoiden rinnalle mukaan kehityspoliitiikkaan ja kestävän kehityksen toimeenpääntöön entistä vahvemmin. Siksi on tärkeää, että kumppanuuden päämäärin tulisi lisätä taloudellisen tuottavuuden ja ympäristön kestävyuden lisäksi eriarvoisuuden ja köyhyyden vähentämisen tavoitteet. Tämä pätee Suomen kehityspoliitiikkaan sekä erityisesti sen kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin painopisteeseen.

Suomessa keskustelu yritysten roolista Agenda2030-tavoitteiden toteuttamisessa on kuitenkin vielä melko alkuvaiheessa. Yksityissektorin mahdollisuuksia köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäjänä tunnetaan huomattavasti ympäristö- ja ihmisoikeusvaikutuksia huomomin. Yritysten tärkein motiivina osallistua kehityskeskusteluun on pääsy uusille kehittyville markkinoille, odotettu tuotto sekä kumppanuudet, jotka hyödyttävät kaikkia osapuolia. Suomessa elinkeinoelämässä tunnetaan heikosti kansainvälisiä inklusiivisen eli laaja-alaisen, myös kaikkein köyhimpien ihmisten sosiaalista ja taloudellista kehitystä tukevan, liiketoiminnan trendejä.

Kehityspoliittisen selonteon yhtenä kantavana ajatuksena on parantaa suomalaisyritysten osallistumismahdollisuuksia kehitysyhteistyöhön. Ajatus on tervetullut, sillä

yrityksillä on paljon tarjottavaa Agenda2030:n ja kehityspoliittikan tavoitteille. Suomen vahvoja ja kansainvälisesti tunnustettuja toimialoja ovat muun muassa energia ja infrastruktuuri, opetus ja koulutus, sosiaaliala ja terveys, vesi ja sanitaatio sekä kestävä metsä- ja maatalous ja elintarviketeollisuus. Suomalaiselle cleantech-osaamiselle ja esimerkiksi jätteen uusiokäsittelylle on kysyntää maailmalla. Suomella on myös maailman parasta osaamista äitiysterveystieteessä. Lisäksi suomalaisyrityksillä on pääsääntöisesti hyvä maine ja vastuulliset toimintatavat. Suomella on myös paljon annettavaa osallistavan demokratian ja laaja-alaisen kansalaisyhteiskunnan, tasa-arvon ja työelämään liittyvän lainsäädännön edistämiseksi. Tätä potentiaalia on syytä kanavoida entistä vahvemmin kehitysmaiden talouksien ja yksityissektorin hyväksi, mutta se ei yksin riitä. Toinen laajempaa keskustelua vaativa linjaus

**Maailman
kehitysyhteistyöhön
suunnatut varat eivät
edes ihanne-
mitoissaan
riitä saavuttamaan
kestävän kehityksen
tavoitteita.**

on se, että selonteon mukaan kumppanimaiden yksityissektoria vahvistetaan yhteistyössä suomalaisten yritysten kanssa. Sen sijaan kumppanimaiden yritys sektorin ja yritysten kehittäminen tai laajemman elinkeinopoliittikan luominen jäävät hyvin vähälle huomiolle. Uudet työpaikat syntyvät pääsääntöisesti pieniin yrityksiin. Niin suomalaisten kuin kehitysmaidenkin elinkeinoelämän pienyritysvaltaisuus tulee huomioida kehitysmaiden yksityisen sektorin kehittämisessä ja suomalaisten yritysten kasvavaa kehityskaikukumppanuutta tavoiteltaessa.

Linkki suomalaisten yritysten toiminnan ja kehitysyhteistyön, varsinkaan odotettujen kehitystulosten välillä ei ole yksinkertainen. Yritykset eivät lähtökohdaisesti ole kehitystoimijoita, vaan ne toimivat liiketaloudellisin perustein. Kaikkein köyhimmissä maissa toimintaympäristö on haastava sekä kohdemaan omille että

ennen kaikkea ulkopuolelta tuleville yrityksille. Riskit ja niiden hallinta ovat kuitenkin hyvin erilaisia suuryrityksille, pk-yrityksille tai yksittäiselle startup-yrittäjälle. Myös toimialakohtaiset vaihtelut ovat suuria. Jos halutaan kehittää maiden elinkeinopolitiikkaa ja yrittäjyyden toimintaympäristöä, tulisi tukea kohdentaa muun muassa

Kehityspankkien hankkeissa vähän suomalaisyrityksiä

Kansainväliset kehitysrahoituslaitokset ovat entistä keskeisempiä yksityisen ja julkisen sektorin hankkeiden rahoittajia kehityksimaissa.

Kehitysrahoituslaitosten rahoituksesta suuri osa menee yrityksiltä tehtäviin hankintoihin, mutta suomalaiset yritykset ovat menestyneet vaatimattomasti kehityspankkien tarjouskilpailuissa.

Merkittävin kehitysrahoittaja on Maailmanpankki-ryhmä, mutta myös muun muassa Euroopan investointipankki EIB, Aasian kehityspankki ADB ja Afrikan kehityspankki AfDB ja Latinalaisen Amerikan kehityspankki IDB ovat isoja toimijoita.

Ulkoministeriön keräämien tietojen mukaan kehitysrahoituslaitosten Suomesta tehtyjen hankintojen määrä vaihtelee vuosittain, mutta viime aikoina yhteenlasketut kaupat eivät ole nousseet vuositasolla muutamia kymmeniä miljoonia euroja korkeammiksi.

Maailmanpankin ja alueellisten kehityspankkien hankkeiden hankinnat tapahtuvat useimmiten kentällä kohdemaiden julkisia hankintamenetelmiä seuraten. Ostot tekee tyypillisesti kohdemaan viranomaistaho.

Hankinnat vaihtelevat valtavista urakoista yksittäisten konsulttien työhön. Viime vuosina on tarvittu etenkin ympäristöön, infrastruktuuriin, IT-alaan, koulutukseen ja terveyteen liittyviä tuotteita ja osaamista.

Myös YK-järjestöt ostavat vähän Suomesta

Myös YK-järjestöjen hankinnoissa suomalaisyritysten rooli on jäänyt pieneksi. Suomen osuus YK:n hankinnoista oli vuonna 2015 kaiken kaikkiaan vain noin 10 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria, kun kokonaishankintavolyymi oli 17,5 miljardia dollaria.

Suomen kohdalla tilastoissa eivät kuitenkaan näy mahdolliset hankinnat suomalaisyritysten ulkomaisista tytäryhtiöistä.

Hankintamenetelmät vaihtelevat järjestöittäin. YK:lla hankintoja tehdään tarjouskilpailujen pohjalta sekä kentällä että keskitetysti hankintoihin erikoistuneissa toimipaikoissa. Yksi tällainen on Kööpenhaminassa. Tämä lienee yksi syy, että tanskalaiset yritykset saivat 50 kertaa enemmän kauppooja kuin suomalaistenyritykset vuonna 2015.

YK-järjestöjen United Nations Global Market Place -hankintaportaaliin on rekisteröitynyt noin 300 suomalaisyritystä. Finpron mukaan suomalaisyritysten määrä on ollut viime aikoina kasvussa.

YK-järjestöt ovat ostaneet Suomesta lähinnä lääketieteellisuuden sekä it- ja koulutusalan tuotteita ja palveluja. Eniten hankintoja ovat tehneet YK:n lastenjärjestö Unicef ja YK:n kehitysohjelma UNDP.

Finpron käsityksen mukaan suomalaiset menestyvät melko hyvin konsultoinnissa, mutta laite- ja tuotekaupoissa suomalaisyrityksillä on paljon hyödyntämätöntä potentiaalia.

Kynnystä YK-järjestöjen ja kehitysrahoituslaitosten hankkeisiin on pyritty madaltamaan Team Finland -yhteistyöllä, mikä sisältää esimerkiksi hankintaseminaareja, työpajoja, vierailumatkoja ja ostajatapaamisia. Esimerkiksi YK:ssa erityisenä kohteena ovat olleet hankintakeskukset eri puolilla maailmaa.

Finpron arvion mukaan YK ja kehitysrahoituslaitokset tunnetaan kaupankäynnin näkökulmasta verrattain heikosti. Organisaatiot ovat suuria ja monimutkaisia, minkä vuoksi yritysten on vaikea hahmottaa niitä.

kumppanimaiden aloittavien ja kasvavien yritysten tukipalvelujen kehittämiseen sekä yleisesti vakaamman yritysympäristön luomiseen.

Ulkomaisten sijoitusten houkuttelu on keskeinen tavoite monille kehitysmaille, ja esimerkiksi Maailmanpankki ja OECD ovat korostaneet niiden tärkeyttä kehitykselle. Useat maat tarjoavatkin ulkomaisille yrityksille verohelpotuksia ja pyrkivät helpottamaan sijoittajien toimintaa esimerkiksi mahdollistamalla asioinnin suoraan yhden viraston, ns. one-stop-shopin, kanssa. Virallisessa taloudessa toimiville paikallisille pienille ja keskisuurille yrityksille esimerkiksi monimutkaisen vero- tai lupajärjestelmän noudattaminen on suhteessa usein kalliimpaa kuin suurille yrityksille. Niillä on myös heikommat mahdollisuudet saada rahoitusta tai rakentaa itse tarvitsemaansa infrastruktuuria. Usein edelläkävijät joutuvat kantamaan suhteessa suurimmat riskit ja investoimaan seuraajia laajemmin liiketoiminnan perusedellytysten luomiseen. Kiinnostus varsinaisten kehitysvaikutuksen aikaansaamiseen on vähäisempää, ellei se anna kilpailuetua yritykselle. Kehittyville markkinoille liittyvät riskit eivät ole pelkästään taloudellisia, vaan haastavassa oikeudellisessa toimintaympäristössä voi piillä myös merkittäviä maineriskejä esimerkiksi ihmisoikeuskysymyksissä. Niiden korjaaminen voi olla jopa mahdotonta, vaikei rikkomusta olisikaan tapahtunut. Toisaalta kehitysyhteistyövaroja käyttävän yrityksen on pystyttävä vastaamaan näihin haasteisiin.

Jokaisen instrumentin
kohdalla tulisi pohtia sen
tuomaa lisäarvoa
kehitysmaiden yksityissektorin
ja siellä työskentelevien
ihmisten aseman
vahvistamisessa.

Yksityisen sektorin vahvistamisen välineet

Suomen kehityspoliittisen selonteon tulkinta hallitusohjelmasta korostaa suomalaisten yritysten roolia ja niille suunnattua yksityissektorin välineistöä. Käytännössä tämä painotus ohjaa virkamiestyötä ensisijaisesti juuri tähän tarkoitukseen sopivien instrumenttien kehittämiseen, mutta onko valittu lähestymistapa paras mahdollinen kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin vahvistamisen kannalta? Yritysten välinen kumppanuus on erittäin tärkeää, mutta käytännössä se koskettaa vain hyvin marginaalisesti köyhimpien kehitysmaiden yritystoiminnan kehittämisen perusongelmia, kuten riittäviä yrittäjyyden taitoja (kirjanpito, rahoituksen hakeminen ja riskien hallinta) tai vaihtoehtoisia yrittämisen muotoja, kuten esimerkiksi osuustoimintayritykset. Suomen tulisi myös vahvemmin huomioida julkisen sektorin rooli yksityissektorin kehittämisessä ja ohjauksessa esimerkiksi siinä, miten alhaisen tuottavuuden maataloudesta voitaisiin siirtyä muualle kuin alhaisen tuottavuuden palveluihin ja pois epävirallisen talouden piiristä. Tämä ei kuitenkaan poissulje yksityissektorin instrumenttien tarvetta tai niiden kehittämistä.

Seuraavassa luomme yleiskuvan nykyiseen kehitysyhteistyön instrumenttivalikoimaan, jolla kehitysmaiden taloutta ja yksityissektoria on määrä vahvistaa. Listaamme myös joukon kyseiseen välineeseen liittyviä mahdollisuuksia ja haasteita. Pohdimme myös sitä, miten kehitysyhteistyön välineet edistävät kehitysmaiden taloutta ja yksityissektoria tukevien kumppanuuksien syntyä sekä esitämme suosituksemme niiden parantamiseksi. Jokaisen instrumentin kohdalla tulisi pohtia sen tuomaa lisäarvoa kehitysmaiden yksityissektorin ja siellä työskentelevien ihmisten aseman vahvistamisessa. Yhteistyötä koskevia periaatteita käsittelemme tarkemmin erillisessä KPT:n ”Kehitysmaiden talouden ja yksityissektorin tuen kulmakivet” -osiossa, s. 31–33.

Kehitysyhteistyörahoituksen käyttö ”katalyyttinä” muiden rahavirtojen, kuten yksityisten investointien lisäämiseksi, on saavuttanut kannatusta erityisesti EU:ssa. Myös muut pohjoismaat ovat jo pitkään kannustaneet yrityksiä kehitysmaihin. Haasteellisten markkinoiden kehittämistä ja toiminnan riskejä on myös jaettu kehitysyhteistyörahoituksella. Suomi voi oppia muiden pohjoismaiden sekä vertaismaiden kokemuksista ja hyödyntää niitä.

Lisää tietoa pohjoismaisten rahastojen kehitysvaikutuksista

Pohjoismaisten kehitysrahoituslaitosten tulisi kertoa nykyistä avoimemmin, miten ne arvioivat sijoitustensa kehitysvaikutuksia. Tätä mieltä on pohjoismaisten kansalaisjärjestöjen tilaama konsulttiselvitys.⁵

Selvitys käy läpi Finnfundin, IFUn (Tanska), Norfundin (Norja) ja Swedfundin (Ruotsi) menettelytapoja, joilla mitataan ja raportoidaan niiden rahoittamien hankkeiden kehitysvaikutuksia.

Kaikki neljä kehitysrahoituslaitosta ovat sitoutuneet vastuulliseen toimintaan ympäristö-, ihmisoikeus- ja sosiaalisissa kysymyksissä sekä niihin liittyviin kansainvälisiin standardeihin. Selvitys kaipaa kuitenkin lisää läpinäkyvyyttä siitä, miten ohjeistuksia sovelletaan käytännössä.

Erityisesti ihmisoikeusvaikutusten arviointiin ja raportointiin toivotaan nykyistä järjestelmällisempää otetta. Ihmisoikeus-

siin liittyvät riskit pitäisi pyrkiä tunnistamaan ja ehkäisemään ongelmia jo hankkeen suunnitteluvaiheessa. Lisäksi rahoittajilla tulisi olla mekanismeja, joilla ne voivat seurata ihmisoikeuksien toteutumista hankkeen eri vaiheissa.

Selvitys suosittelee esimerkiksi hankekohtaisia valitusmekanismeja, joiden kautta yksilöt tai ryhmät, esimerkiksi paikallisyhteisöt, voivat tuoda esiin hankkeen heille aiheuttamia haittoja.

Myös pitkän aikavälin kehitysvaikutukset jäävät konsulttiselvityksen mielestä liian vähälle huomiolle. Niitä tulisi pystyä arvioimaan nykyistä paremmin hankkeiden valmistelussa ja rahoitusvaiheessa. Pitkän aikavälin kehitysvaikutusten toteutumista olisi selvityksen mielestä seurattava myös rahoituksen päättymisen jälkeen.

Finnfund: Kehitysrahoituslaitos toteuttaa kehityspolitiikkaa

Ulkoministeriön mukaan Finnfund on yksi Suomen tärkeimmistä kanavista kehitysmaiden yksityisen sektorin ja kehitysmaihin kohdistuvien sijoitusten tukemisessa. Se on kehitysrahoituslaitos, jonka tehtävänä on edistää kehitysmaiden taloudellista ja sosiaalista kehitystä rahoittamalla niissä itsekannattavasti vastuullista yksityistä yritystoimintaa. Toimintaan tulee liittyä suomalainen intressi. Se voi olla jokin Suomelle tärkeä kehityspäämäärä, kuten ympäristön tilan kohentuminen, vähentyneet hiilipäästöt. Se voi myös olla suomalainen yritys. Rahoituskohteina voivat olla teollinen ja palveluja tuottava yritystoiminta, infrastruktuuri sekä rahoitus- ja pääomamarkkinat.

Finnfundin rahoitusinstrumentteja ovat:

Osakepääomasijoitukset, joissa Finnfundin sijoitus on enintään 30 % kohteen arvosta. Yritystoiminnan vakiinnuttua Finnfund luopuu osakkuudestaan.

Investointilainat yrityksen perustamis- tai laajennusinvestointeihin. Finnfundin osuus voi olla noin kolmannes hankkeen kokonaisrahoitustarpeesta. Lainan koko on yleensä 1–10 miljoonaa euroa, mutta käytännössä harvoin alle 3 miljoonaa euroa.

Välirahoitus, esim. vakuudeton pääomalaina, etuoikeutetut osakkeet ja vaihtovelkakirjalaina. Finnfund voi myöntää *takauksia* poikkeuksellisesti esimerkiksi tapauksissa, joissa rahoitusta on sen avulla saatavissa paikallisista rahoituslaitoksista paikallisvaluutassa.

Finnfund on valtionyhtiö, jota ulkoasianministeriö ohjaa ja jolle Finnfund raportoi. Siksi kaupallisen kannattavuuden lisäksi hankkeiden tulee tuottaa myönteisiä kehitys- ja ympäristövaikutuksia. Kaupallinen kannattavuus on tärkeää, sillä Finnfund ei jaa voittoa osinkoina, vaan se käytetään aina uusiin investointeihin kehitysmaissa. Finnfundin rahoittamat hankkeet sijoittuvat kehitysmaihin ja Venäjälle. Finnfundin nykyisen ohjeistuksen mukaisesti ¾ uusien päätösten euroarvosta tulee kohdentua joko vähiten kehittyneisiin maihin tai matalan tulotason tai matalan keskitulon maihin. Tällä hetkellä vähiten kehittyneisiin maihin suuntautuu noin kolmasosa Finnfundin toiminnasta. Vuoden 2016 päätöksistä kaikkein vähiten kehittyneisiin maihin (ns. LDC-maihin) kohdistui n. 42,4 milj. euroa (28 %), matalan tulotason (ns. LIC-maihin) n. 4,3 milj. euroa (n. 3 %) ja matalan keskitulon maihin (ns. LMIC-maihin) 57,5 milj. euroa (n. 38 %). Siksi Finnfundilla on tärkeä rooli siinä, että kehitysrahoitusta suuntautuu myös kaikkein köyhimpiin maihin. Finnfundin keskeinen mandaatti liittyy työpaikkojen ja verotulojen lisäämiseen. Ihmisarvoiset työpaikat ja oikeudenmukaiset ja riittävät verotulot ovat keskeisiä köyhyyden vähentämisessä ja peruspalvelujen tuottamisessa. Jokaisesta Finnfundin hankkeesta tehdään toimintaympäristöanalyysi, jossa kiinnitetään myös huomiota naisten asemaan.

Finnfundille on tällä hallituskaudella myönnetty merkittävästi lisää rahoitusresursseja. Vuonna 2016 Finnfund sai hallituskauden päätöksellä 130 miljoonan euron pitkäaikaisen lainan valtiolta. Se vastaa suuruudeltaan 16 prosenttia kaikesta Suomen kehitysyhteistyöstä. Tämä nostaa Finnfundin merkitystä ja sen toimintaan kohdistuvia odotuksia.

Mahdollisuudet

- Finnfundin toiminta tekee itse itsestään kannattavan. Sen toiminnalla voi olla erittäin vahva kestävä kehityksen resursseja katalysoiva vaikutus. Se voi käyttää julkista kehitysrahoitusta pääomana ja ”vivuttaa” sillä lisäresursseja muista lähteistä. Alkupääoma voidaan moninkertaistaa, kun yksityiset rahastot tai suuremmat kehitysrahoituslaitokset saadaan mukaan hankkeeseen. Vuonna 1980 perustettu Finnfund on vuoden 2016 loppuun mennessä saanut omistajiltaan osakepääomaa yhteensä n. 165 miljoonaa euroa. Oma pääoma on samaan aikaan kasvanut toiminnan tuottojen ansiosta yli 230 miljoonaan euroon. Lisäksi Finnfund käyttää

pääomiaan ”vivuttamaan” rahaa kehitykseen kahdella tavalla: ottamalla lainaa markkinoilta ja ”vipuamalla” omalla rahoitusosuudella yksityisiä rahoittajia mukaan hankkeisiinsa.

- Finnfundin toiminnalla voidaan edistää monipuolisesti Agenda2030:n tavoitteita, sillä sen mandaatti kattaa sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen lisäksi vahvan ilmasto- ja ympäristöluottavuuden. Sillä on myös suomalaisessa mittakaavassa huomattavat resurssit tähän.
- Finnfund madaltaa sijoituskumppanina suomalaisten yritysten kynnystä lähteä kehittyville markkinoille, koska se jakaa riskejä ja alentaa yritysten investointikynnystä. Se voi myös linkittää yritysten sijoituksia kestävä kehityksen mukaisiin hankkeisiin ja edistää niiden verkostoitumista kehitysmaiden yritysten kanssa.
- Finnfund kanavoi osan rahoituksestaan rahastojen, mikrorahoitusyhtiöiden (MFI) sekä pieniin ja keskeisiin yrityksiin fokusoivien pankkien tai vastaavien rahoituslaitosten kautta, jolloin rahoituksesta hyötyvät myös pk-yritykset.
- Finnfundin kehitysrahoittajat tekevät myös ympäristö- ja yhteiskuntavastuun parantamistyötä asiakasyrityksissä. Rahoituksen ehdoksi laitetaan aina IFC:n yritysvastuustandardien ja mm. keskeisten ILO:n konventioiden toteuttaminen. Niiden toteutumista seurataan, ja jos edistyminen ei ole sovitun mukaista, asiaan puututaan. Tällä on merkittävä vaikutus sekä yritysten työntekijöille, lähiyhteisöille että kehitysmaiden yhteiskunnille laajemminkin.
- Finnfundilla olisi mahdollisuus edistää entistä vahvemmin sukupuolten välistä tasa-arvoa ja naisten oikeuksia niissä yrityksissä joihin se investoi.
- Finnfundista käynnistetään kattava evaluaatio vuoden 2017 aikana.

Haasteet

- Finnfund on kehitysrahoituslaitos ja kehitysyhteistyötoimija, jonka rooli poikkeaa muista yksityissektorin rahoitusinstrumenteista. Sen toimintasykli, toimintakulttuuri sekä rahoitus- ja yritysmaailmasta tulevat sidosryhmät muodostavat oman itsenäisen kokonaisuutensa. Näkemykset Finnfundin mandaatista ja suhteesta kehityspolitiikan periaatteisiin ja kehitystavoitteiden saavuttamiseen vaativat selkeyttämistä ja avointa keskustelua.

- Finnfund kehittää jatkuvasti kehitystulosten ja vaikutavuuden seuranta. Suurimmat haasteet liittyvät liikesalaisuuksien ja kehityspoliittisten avoimuuskriteereiden väliseen suhteeseen. Yksittäisiä vuoden 2016 aikana suoritettuja kehittämistoimia avoimuudessa ovat mm. *Disclosure polycyn* uusiminen ja julkistaminen, hankekohtaisten rahoitussummien ja -instrumenttien julkistaminen, hankekartta sekä kehitysvaikutusjulkaisu (vuoden 2017 alussa). Finnfundin omistajaohjausmuistion mukaan avoimuuteen ja tuloksellisuuteen tullaan kiinnittämään jatkossa entistä tarkempaa huomiota.
- Luotujen työpaikkojen ja työturvallisuuden lisäksi tulisi toimintaa pystyä arvioimaan ILO:n ihmisarvoisen työn kaikkien minimivaroittein sekä UNGP-periaatteiden mukaisesti.
- Yhteistyö kansalaisjärjestöjen kanssa vaatii suunnittelua, ja Finnfund sekä kansalaisjärjestöt ovat sitoutuneet lisäämään sitä. Finnfundilla ei ole vielä säännöllistä keskustelurakennetta järjestöjen kanssa.
- Verotus ja läpinäkyvyys. Finnfund toteuttaa Suomen Verotus ja kehitys -toimintaohjelmaa ja noudattaa valtion yleistä verotietojen julkaisemista koskevaa omistajapoliittista linjausta. UM:n valtionneuvoston omistajaohjauksen periaatepäätökseen (2016) perustuva

omistajaohjaus sallii kuitenkin Finnfundin sijoitukset esimerkiksi Mauritiuksella sijaitseviin rahastoihin, vaikka Euroopan komissio sen kieltää.⁶ Mauritiuksen verosopimusverkosto mahdollistaa verojen välttelyn useissa Afrikan maissa. Hankeyhtiöiltä ei myöskään vaadita maakohtaista tilinpäätöstietojen raportointia. Omistajaohjauksen tulee varmistaa, että yhtiöt, joihin Finnfund sijoittaa, eivät harjoita aggressiivista verosuunnittelua. Toisaalta laajat verosopimusverkot mahdollistavat vaikeisiin kohdemaihin sijoittamisen. Verosopimuksissa on huomioitava kehitysvaikutukset ja estettävä verovälttely.

- Finnfundin hankkeista on saatavissa aikaisempaan enemmän tietoa esimerkiksi Finnfundin kotisivuilla, joilla kerrotaan pääpiirteittäin hankekuvaukset ja kehitysvaikutusten arviointivälineet. Kehitysvaikutuksia arvioiva DEAT-työkalusta tulisi olla saatavilla tarkempia tietoja. Työkalu eri osa-alueineen tulisi olla nähtävillä esimerkiksi Finnfundin verkkosivuilla. Vielä suurempi läpinäkyvyys edistäisi Finnfundin tilivelvollisuutta ja vahvistaisi sen roolia kehityspoliittisena toimijana. Kehitysvaikutuksien arvioinnissa huomiota tulee kiinnittää sekä ennako- että jälkikäteisarviointiin.

- Luotujen työpaikkojen ja työturvallisuuden lisäksi tulisi toimintaa pystyä arvioimaan ILO:n ihmisarvoisen työn kaikkien minimitavoittein sekä *Gender marker* -järjestelmän mukaisesti. Finnfundin omistajaohjausmuistioon tulisi lisätä selvennys Gender markereiden käytöstä.

Finnpartnership: Kehitysmaiden ja Suomen yritykset yhteistyöhön

Finnpartnership-liikekumppanuusohjelma tarjoaa suomalaisyrityksille kehitysmaaliiketoimintaan liittyviä neuvontapalveluja sekä taloudellista tukea hankkeiden valmisteluun. Rahoitus on tarkoitettu pääasiassa hankkeiden suunnittelu-, kehitys- ja koulutusvaiheisiin. Tukea voi hakea suomalainen yritys tai muu toimija kehitysmaihin suuntautuvaan, pitkäaikaiseen, kaupalliseen yhteistyöhön tähtäävään ja liiketaloudellisesti kannattavaan toimintaan. Tuettavilla hankkeilla tulee olla myönteisiä kehitysvaikutuksia kohdemaassa, niiden tulee noudattaa kohdemaan lakeja ja vaatimuksia sekä täyttää ympäristö- ja yhteiskunnallisissa asioissa kansainvälisen tason vaatimukset. Kehitysvaikutuksia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota seuraaviin asioihin: kohdemaan kansantalouteen jäävät palkat, vuokrat, korot ja voitot; kohdemaan työllisyys; kohdemaan tuotannon monipuolistaminen; kohdemaan valtion vero- ja muut vastaavat tulot; teknologian ja osaamisen siirto; kohdemaan työväestön osaamistason nostaminen; ILO:n sääntöjen mukaiset työolosuhteet ja sosiaalietuudet yrityksessä ja sen ympäristössä; erityisen myönteiset ympäristövaikutukset; sukupuolten välinen tasa-arvo; kohdemaan yleisinfrastruktuurin parantaminen sekä kohdemaan valuuttavaranto. Tukea saavien arviointiperusteet sekä seurantaraportit löytyvät Finnpartnershipin kotisivuilta.

Finnpartnershipin tuki kattaa osan (30, 50, 70 tai 85 %) hyväksyttävistä hankekustannuksista. Tukiprosentti määräytyy kohdemaan ja tuen hakijan kokoluokituksen perusteella. Hyväksyttäviä hankekustannuksia ovat yrityksen henkilöstökulut kohdemaassa, matkakulut sekä ulkopuolisen konsultin kulut kohdemaassa tai Suomessa. Myönnetty tuki on lähtökohtaisesti enimmillään 200 000 euroa kolmen verovuoden aikana. Se voi olla myös suurempi perustellusta syystä. Vuoden 2016 *Aid for Trade*-tulosraportissa arvioitiin, että Finnpartnership-yhteistyössä on syntynyt 22,1 miljoonan euron arvosta investointeja noin 1,6 miljoonan euron panoksella.

Finnpartnershipin *Matchmaking*-palvelu pyrkii löytämään sopivia suomalaisia kumppaneita kiinnostuksensa ilmoittaneille kehitysmaiden yrityksille. Kumppanuudet kohdemaan yritysten kanssa ovat tärkeä peruste Finnpartnershipin tuen myöntämiselle. Siksi tukea ei voida myöntää pelkästään vientiin tähtääviin hankkeisiin eikä yritysten perusliiketoimintaan. Tavoitteena on, että kehitysmaiden yritykset saavat mahdollisuuden kasvaa ja kehittyä omilla toimialoillaan suomalaisen yhteistyön kautta. Tämä helpottaa markkinoillepääsyä Suomessa ja laajemmin EU-alueella. Vastaavasti suomalaisyritykset löytävät uusia liiketoimintamahdollisuuksia sekä kumppaneita. Finnpartnershipin työ sisältää myös paljon käytännön neuvontaa, jolle on erittäin suuri tarve.

Mahdollisuudet

- Yritysten väliseen kumppanuuteen perustuvana instrumentina Finnpartnership yhdistää kehityspoliittisen selonteon tavoitteet kehitysmaiden yksityissektorin kehittämiseen. Kumppanuusperiaate on myös hyvin linjassa Agenda2030:n toimintamallin kanssa.
- Tuen saannin kriteerit ovat melko yksinkertaiset, jolloin myös kynnys hakea sitä on suhteellisen alhainen. Finnpartnership ehdot muuttuivat kesällä 2016 ja ne soveltuvat nyt paremmin myös järjestöille.
- Kohdentuminen erityisesti LDC-maihin on tärkeää.
- *Matchmaking Partner Search* -tietokannassa on tarjolla noin 350 ”potentiaalista kehitysmaakumppania”. *Matchmaking*-yritysten on toimitettava edellisen tilikauden verotietonsa.
- Missä määrin olisi mahdollista rakentaa linkityksiä Finnfundin ja Finnpartnershipin välillä tai yleisemmin pk- ja suurten toimijoiden välillä? Myös Team Finlandin tulisi markkinoida vahvemmin Finnpartnershipin osaamista ja verkostoa.

Haasteet

- Instrumentin päätehtävä on kumppanuuksien luominen, jonka kautta saavutetaan positiivisia kehitysvaikutuksia. Kehitysvaikutusten kriteerit ja tulosten todentaminen vaativat selkeyttämistä. UM on päättänyt, että kriteerejä uudistetaan vuonna 2017 laadun ja vaikuttavuuden lisäämiseksi.

- Kumppanuusohjelman käyttöaste on vielä melko alhainen, jolloin myös sen potentiaaliset kehitysvaikutukset jäävät toteutumatta.
- Tuki kattaa tuen saajan omia kuluja vain kohdemaassa, ei Suomessa, vaikka erityisesti suunnittelu- ja koulutusvaiheessa kuluja muodostuu myös täällä. Tämä on erityisen haastavaa kansalaisjärjestöille.
- Kuten muidenkin kysyntävetoisten instrumenttien kohdalla, tukipäätöksen ja tukirahan saaminen on suhteellisen hidasta ja hakuprosessi koetaan työlääksi. Ennakko-neuvontaa tarvitaan enemmän kuin mitä tällä hetkellä pystytään tarjoamaan. Organisoinnin muutokset ja resurssipula eivät ole parantaneet tilannetta.
- Rahoitus maksetaan jälkikäteen. Tämä vaikuttaa myös moniin pienempiin suomalaisiin yrityksiin ja järjestöihin.
- Luotujen työpaikkojen ja työturvallisuuden lisäksi tulisi toimintaa pystyä arvioimaan ILO:n ihmisarvoisen työn kaikkien minimitalvoittein sekä *Gender marker* -järjestelmän mukaisesti. Gender markereiden käyttöä tulisi selventää Finnpartnershipin ohjauksessa.

BEAM: Innovaatiolähtöinen instrumentti

BEAM – Business with Impact on Tekesin ja ulkoministeriön rahoittama ohjelma, jota Tekes toteuttaa. Ohjelma tukee suomalaisten yritysten, kansalaisjärjestöjen, tutkimusorganisaatioiden, yliopistojen, ammattikorkeakoulujen innovaatioiden kehittämistä. Se tukee myös niihin liittyviä kokeiluja, jotka edistävät sekä kehittyvien maiden hyvinvointia että tuovat kansainvälistä liiketoimintaa suomalaisille yrityksille. Ohjelman pääkohde ovat pk-yritykset. Verrattuna muihin kehitysyhteistyön yksityissektorin rahoitusinstrumentteihin BEAM on selkeimmin kehitystavoite-, ei toimijalähtöinen.

BEAM on viisivuotinen ohjelma, jonka laajuus on 50 miljoonaa euroa. Siitä noin puolet on Tekesin ja UM:n osuutta, puolet kanavoidaan ohjelmaan osallistuvilta yrityksiltä. BEAM-ohjelma on avoin kaikille toimialoille. Se voi rahoittaa hankkeita, jotka kohdistuvat kehitysmaihin pois lukien Kiina.⁷ Ohjelman ensisijaisena kohderyhmänä ovat kasvuvaiheessa olevat yritykset, jotka haluavat laajentaa tuotteeseen tai palveluun perustuvaa liiketoimintaa kehittyville markkinoille. Tuki edellyttää yritykseltä uskotavaa liiketoimintaa, skaalautuvuutta ja riittäviä resursseja. Ohjelma tarjoaa yrityksille avustusta ja lainaa. Yrityksiltä

edellytetään 50 prosentin omarahoitusosuutta. Avustusta on mahdollista saada 100 000 euroon saakka, jonka lisäksi on mahdollista hakea lainaa. Lainat tulevat yksinomaan Tekesiltä, eikä niissä käytetä UM:n rahaa. Projektien kokonaiskustannukset vaihtelevat muutamasta kymmenestä tuhannesta eurosta satoihin tuhansiin, riippuen hakijayrityksen koosta ja projektin sisällöstä. Hankkeissa voi olla mukana myös kansalaisjärjestöjä ja Suomessa toimivia yrityksiä omilla rinnakkaisilla hankkeillaan.

Mahdollisuuksia

- Tavoitelähtöinen ja useita eri toimijaryhmiä yhteen tuova instrumentti. Hakijoita kannustetaan kumppanuuksiin kohdemaan yritysten kanssa sekä yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöhön. Instrumenttia arvioidaan jatkuvasti, ei jälkikäteisesti.
- Tukea on tarjolla kaikille sektoreille, jolloin sillä on helppompi vastata kumppaneiden kehitystarpeisiin.
- BEAM-konsepti on herättänyt kiinnostusta, mutta entistä vahvemmalle tiedottamiselle on tarvetta liittyen haku- ja valintakriteereihin sekä mahdollisten yhteistyökumppaneiden kartoittamiseen.
- Ohjelma vahvistaa suhteita kumppanuusmaissa ja tukee Suomen siirtymistä kehitysyhteistyöstä liiketoiminnalliseen kumppanuuteen.
- Ohjelma helpottaa suomalaisten yritysten toimintaa kehittyvillä markkinoilla.
- Ohjelma on lähentänyt Tekesin ja UM:n yhteistyötä sekä Suomessa ja ulkomailla.

Haasteita

- BEAMin rahoituspäätösten kriteeri innovaatiosta tulisi pystyä tulkitsemaan käytännönläheisesti uudeksi liiketoiminnallisesti kestäväksi ratkaisuksi, jolla on merkitystä kehitysvaikutusten vahvistamisessa tai ihmisten elinolosuhteiden parantamisessa.
- Vaativiin kehitysmääolosuhteisiin ei löydy helposti yrityksiä eikä hankkeita. Toimintaansa käynnistävillä yrityksillä ei ole riittävästi resursseja, osaamista ja uskotavuutta kestävään liiketoimintaan. Alkuvaiheessa BEAM-ohjelma profiloitui voimakkaasti tutkimus- ja järjestöpuolen ohjelmaksi.
- BEAM soveltuu järjestöille vain hyvin rajatusti, koska instrumentti edellyttää liiketoiminnallista

kannattavuutta. Se on kuitenkin kehitysrahoitusinstrumentti, jolle yhteiskunnallinen vaikuttaminen on oleellinen kriteeri. Järjestöjen hakemusten hyväksymisprosentti oli kuitenkin kaikkein korkein, eli 80 prosenttia. Tästä voisi päätellä, että se soveltuisi ehkä erityisen hyvin tietämystyyppisille järjestöille, joilla on jo lähtökohtaisesti riittävät resurssit ja valmiudet BEAM-yhteistyöhön.

- Kansalaisjärjestöjen mukaantuloa voi vaikeuttaa, että BEAM edellyttää niiltä merkittävää etukäteistä omarahoitussuutta (30–50%). Myös yritykset voivat kokea omarahoitussuuden liian suureksi suhteessa kehitysmalliketoiminnan riskeihin. Tekes päättää viimekädessä näistä kriteereistä. Tekesin arviointikriteerit (liiketoiminta, uutuusarvo, skaalautuvuus) ja ulkoministeriön painotukset (paikallinen kehitysvaikutus kohdemaissa) voivat poiketa toisistaan.
- Rahoituksen hakijoista hieman yli puolet oli yrityksiä ja hyväksytyistä hanke-esityksistäkin yritysten hankkeita oli 47 prosenttia. Korkea hylkäysprosentti verrattuna järjestöihin saattaa kertoa siitä, ettei yrityksillä ollut selkeää kuvaa vaadittavista kehitysvaikutuksista.
- Kehitysvaikutusten todentaminen ja niiden vahvistaminen erityisesti yritysten hankkeissa vaativat huomiota BEAM-instrumentin ohjauksessa.

Suurin muutos
korkotukiluottoihin on,
että julkisen sektorin
investointituki kattaa nyt
myös 14 kaikkein vähiten
kehittyneitä maata.

PIF: Tukea julkisen sektorin investoinneille

Julkisen sektorin investointituki (*Public Sector Investment Facility*, PIF) on uudistettu versio edellisellä hallituskaudella kertaalleen lakkautetuista ja uudelleen elvytetystä korkotukiluotoista. Sen avulla on määrää tukea kehitysmaita sellaisissa julkisen sektorin investoinneissa, jotka vahvistavat maan omaa kapasiteettia suomalaista teknologiaa ja osaamista hyödyntämällä. Investointituki on luonteeltaan sekaluottoinstrumentti, jonka edunsaajana on kehitysmaan julkinen hallinto. Sen takaajana toimii Finnvera. Kehitysmaiden julkiseen investointiin liittyy laina, mutta sitä ei makseta Suomen kehitysyhteistyövaroista. PIF rahoittaa lainan koron Finnveran takuumaksun 6 prosentin ylittävältä osalta sekä osan investoinnin pääomasta. Suurin muutos korkotukiluottoihin on, että julkisen sektorin investointituki kattaa nyt myös 14 kaikkein vähiten kehittyneitä maata. Ehtona on, että Finnvera myöntää niille takauksen.

Rahoituksen kohteena ovat suomalaisten yritysten investointihankkeet kehitysmaissa siten, että rahoitus tarjotaan yleensä yrityksen julkisen sektorin asiakkaalle kohdemaassa hankinnan kulujen kattamiseksi. PIF on siis sidottua apua. Instrumentti tarjoaa edunsaajalistalla oleville köyhimmille maille 50 prosentin lahjaosuuden, loput rahoituksesta on korkotuettua lainaa. Muille maille lahja-aste on 35 prosenttia.

Rahoituksen hakijana toimii kehitysmaan viranomainen, joka laatii hakemuksen yhdessä suomalaisen viejätahon ja rahoittajan kanssa. Instrumentilla ei ole sektori-kohtaista rajausta. Investoinnin kehitysvaikutuksilla on merkittävä rooli rahoituspäätösten tekemisessä. Hankkeelle vaaditaan IFC:n (Maailmanpankkiryhmään kuuluva Kansainvälinen rahoitusyhtiö) standardit täyttävä toteuttavuusselvitys. Ulkoministeriön tehtävänä on hankkeen ja sen ihmisoikeus- ja kehitysvaikutusten arviointi. Osan etukäteisarvioinnista tekee UM:n palkkaama ulkopuolinen konsultti. Samalla arvioidaan hankkeen hakijatahon velkakestävyys. Lopullisen päätöksen tekee kehityspoliittisen osaston kehitysyhteistyöhankkeiden laatua arvioiva ryhmä (nk. laaturyhmä). Hankintaprosessissa noudatetaan kumppanimaan käytäntöjä. Asiakkaan on raportoitava kehitysvaikutuksista kahden vuoden kuluttua. UM voi teettää investointitukea saaneesta hankkeesta arvion, mutta lähtökohtaisesti kaikkia hankkeita ei systemaattisesti arvioida.

Rahoituksen koko vaihtelee. Perinteisesti korkotukiluottohankkeet olivat 10–20 miljoonaa euroa

pienimmillään 2 miljoonaa euroa. Julkisen sektorin investointituen rahoitushaarukka on 5–30 miljoonaa, mikä on kaikkien köyhimpien maiden osalta huomattava sijoitus.

Mahdollisuuksia

- Mahdollistaa suomalaisyritysten suurten kestävää kehitystä tukevien julkisen sektorin investointien rahoittamisen kehittyvissä maissa, myös kaikkein köyhimmissä maissa.
- Soveltuu erityisesti energiasektorin, vesi- ja sanitaatioalan, ympäristötekniikan (ml. meteorologia) sekä infrastruktuuriratkaisuja tarjoaville suurille suomalaisyrityksille.

Haasteet

- Kehitysvaikutuksiin tulisi kiinnittää huomiota sekä suunnitteluvaiheessa että toteutuksen jälkeen. Tähän on varattava riittävät resurssit. Arvioinnissa tulisi huomioida sekä kehityspolitiikan että vienninedistämisen päämäärät.
- Koska hankkeet ovat suuria, tulisi niitä tarkastella myös arvoketjujen, verojalanjaljen ja paikallisen lisäarvon kehittymisen näkökulmasta.
- PIF on muodoltaan sidottua apua, joka edellyttää hankintoja Suomesta. Se on lähtökohtaisesti kansainvälisten kehitysyhteistyön pääperiaatteiden vastaista. OECD/DAC on arvioinut sidotun avun olevan noin 15–30 prosenttia sitomatonta apua kalliimpaa.
- Kuormittaa jo lähtökohtaisesti aliresursoituja Suomen edustustoja köyhimmissä maissa.
- Köyhimpien maiden velkakestävyysriskit vaativat kriittistä arviointia. Instrumentissa riskin kantavat kehitysmaa ja osittain Suomi. Yksityisen sektorin toimijan riskiä instrumentti pienentää.
- Kumppanimaiden hankintakäytännöt ja niihin liittyvät hyvän hallinnon ja demokratian sekä kilpailulainsäädännön haasteet vaativat erityistä huomiota. Suomi selvittää mahdollisuutta saada tähän tukea YK:lta (*The United Nations Office for Project Services, UNOPS*).
- Kuinka varmistetaan, että tuen sitominen tavaroiden tai palvelujen ostoon Suomesta ei nosta hankkeiden hintaa? OECD arvioi, että sidottu apu on jopa 30 prosenttia kalliimpaa kuin sitomaton.
- Ei sovellu yrityksille, joiden asiakkaita ovat kuluttajat

tai yksityinen sektori. Ei sovellu myöskään pieniin täsmähankkeisiin.

- Luotujen työpaikkojen ja työturvallisuuden lisäksi tulisi toimintaa pystyä arvioimaan ILO:n ihmisarvoisen työn kaikkien minimivaihtoehtoin, YK:n yritykset ja ihmisoi-keudet -periaatteiden sekä *Gender marker*-järjestelmän mukaisesti. Myös taloudellista kannattavuutta tulisi arvioida.

Team Finland: Verkosto tukee kansainvälistymistä

Team Finland -verkoston tavoitteena on edistää Suomen ja suomalaisten yritysten menestystä maailmalla. Verkosto kokoaa yhteen yritysten kansainvälistymistä, Suomeen suuntautuvia ulkomaisia investointeja ja maakuva edistävät valtionrahoitteiset toimijat ja niiden tarjoamat palvelut. Se tarjoaa tietoa, työkaluja ja verkostoja yritysten kansainvälistymiseen. Verkostomaisen toimintatavan tavoitteena on tehostaa viennin ja investointien edistämiseen kohdistettavien julkisten resurssien käyttöä ja parantaa yrityksille tarjottavien palvelujen laatua.

Team Finland -verkoston ytimen muodostavat työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä näiden ohjauksessa olevat julkisrahoitteiset organisaatiot ja ulkomaiset toimipisteet. Niitä ovat Finpro, Tekes, Finnvera, Finnfund, Finnpartnership, Teollisuussijoitus, VTT, Patentti- ja rekisterihallitus, ELY-keskukset, Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit, Suomalais-Venäläinen kauppakamari sekä Suomalais-Ruotsalainen kauppakamari. Toimintaa ohjaa valtioneuvosto ja hallitusohjelma, erityisesti kilpailukykyä ja työllisyyttä koskeva kärkihanke. Team Finland -toiminnan uudistaminen on käynnistetty, jotta se palvelisi paremmin yrityksiä. Uudistustyö on alkanut kasvuohjelmista, jotka ovat Team Finland -verkoston keskeinen työväline. Verkoston kehityspoliittinen ohjeistus, osaaminen ja kytkökset kehityspolitiikan tavoitteisiin on kuitenkin toistaiseksi jäänyt liian vähälle huomiolle. Esimerkiksi suomalaisten järjestöjen osaaminen on vielä alihyödynnetty voimavara Team Finlandin käytännön toiminnassa.

Team Finland -kasvuohjelmiauudistus huomioi kehittyvät markkinat. Kasvuohjelmakokonaisuus sisältää kehittyvät markkinat poikkileikkaavana teemana. Teema on itsenäisesti resursoitu, ja lisäksi se toteutuu muissa kasvuohjelmissa (kuten esimerkiksi biotalous ja cleantech sekä digitalisaatio).

Mahdollisuuksia:

- Suomella on korkea kansainvälinen profiili kestävän kehityksen edistäjänä. Tätä tulisi hyödyntää entistä vahvemmin myös vienninedistämisessä. Myös osaaminen tutkimuksessa ja koulutuksessa voisi näkyä voimakkaammin Team Finland -työssä.
- Ideaalitalanteessa Team Finland -verkosto voi edistää laaja-alaisesti suomalaisten yritysten kestävän kehityksen tavoitteita edistävää kansainvälistymistä.
- Kehittyvien maiden ja *Digital Africa* -kasvuohjelmien perusta on jo olemassa.
- Team Finland kokoaa yhteen eri toimijoiden tarjontaa ja instrumenttien tarjontaa. Se tarjoaa suomalaisille yrityksille asiakaskontakteja kehittyvissä maissa verkoston kautta Finpron ja sen kasvuohjelmien sekä suurlähetystöverkoston kautta.
- Team Finland -verkosto voisi yhteistyössä kehitysmaan omien julkisten ja yksityisten organisaatioiden kanssa luoda puitteet laadukkaaseen, luottamukselliseen *due diligence* -prosessien tukipalveluun. Tällä voitaisiin karvoittaa mahdolliseen keskinäiseen liiketoimintaan liittyviä riskejä ja mutta myös rakentaa toimijoiden välistä luottamusta.

Haasteita

- Vienninedistämisen ja kehityspoliittisten tavoitteiden yhteensovittaminen vaatii uudenlaista lähestymistapaa ja valmiuksia. Agenda2030:n toteutuminen edellyttää, että myös vienninedistäminen kannustaa yrityksiä kestävän kehityksen tavoitteiden mukaiseen liiketoimintaan.
- Team Finlandin, kehityspoliittisten tahojen ja ei-julkisten toimijoiden välisten verkostojen kehittäminen on vielä alkuvaiheessa. Suomalaisen elinkeinoelämän omien organisaatioiden, kuten Suomen Yrittäjien, koko maan kattavan Suomen Uusyrityskeskusten verkoston, kauppakamareiden, EK:n ja järjestöjen sekä ammatityhdistysliikkeen paikallisverkostoja tulisi hyödyntää entistä systemaattisemmin kehitysmaaliiketoiminnan ”kontaktipintoina”.
- Liiketoimintaosaamisen puute kehittyvissä maissa, joissa ei ole suomalaisia intressejä tuntevaa ja palvelevaa konsulttiverkkoa. Suomen edustustojen henkilöresurssit ovat tällä hetkellä tarpeeseen nähden riittämättömät.
- Tarvitaan suunnitelmallisuutta ja osaamisen vahvistamista, jotta kehitysyhteistyömuotoisen toiminnan asiantuntemusta ja oppeja voitaisiin hyödyntää Team

Finlandin toiminnassa erityisesti maissa, joissa pääasiallinen yhteistyön muoto on ollut kehitysyhteistyö, kuten Sambiassa ja Keniassa.

- Tekes, Finnpartnership, Finnfund ja UM voisivat nykyistä paremmin kertoa rahoitusta hakeville yrityksille kansalaisjärjestöyhteistyön mahdollisuuksista ja eduista sekä kertoa järjestöjen osaamisesta. Nyt kumppanien etsiminen puolin ja toisin on työlästä. Yritykset ja järjestöt eivät tunne toisiaan.
- Myös Team Finlandissa kaikkien toimijoiden tulisi sitoutua ILO:n ihmisarvoisen työn kaikkien minimitaivoittein, YK:n yritykset ja ihmisoikeudet -periaatteiden sekä sukupuolivaikutusten arviointiin.

Välineistön on vastattava moniin tarpeisiin

Kehitysrahoituksen lisäämiseksi valtionhallinnon sisäiset ja ulkoiset kumppanuudet ovat jatkossa entistä merkittävimpiä. Kumppaneiden merkitys on tunnistettu myös yksityisen sektorin instrumenttien vaatimuksissa. Nykyinen yksityisen sektorin tukivalikoima on monipuolinen, mutta instrumenttien tavoitteet, käytettävyytensä sekä niiden keskinäiset yhteydet vaativat huomiota. Yleisesti ottaen, instrumenttivalikoima tulisi muuttaa hakijalähtöisestä enemmän tavoitelähtöiseksi. Nykyisessä välineistössä on määriteltä liian tiukasti, mitkä tahot rahoitusta voivat

hakea, ei toiminnan tarkoitus. Nykyisen välineistön sokeat pisteet ovat kehitysmaiden pk- ja mikroyritysten rahoitustarpeet ja näiden yritystoiminnan kehittäminen – myös ilman suomalaiskytköstä.

Kehitysvaikutusten tulee olla kehitysyhteistyövaroin rahoitetun toiminnan ensisijainen tavoite, mutta välineistön on huomioitava myös liiketoiminnan peruslähtökohdat – ja pyrittävä sekä kehitysvaikutusten että liiketoiminnan kannattavuuden maksimoimiseen. Erityisen tärkeää on pohtia instrumenttien suhdetta kehitysmaiden yksityissektorin kehittämisen tarpeisiin. Tällöin tavoitteena on oltava kunkin maan toimintaympäristöön ja tarpeisiin soveltuva sekä eriarvoisuutta vähentävä liiketoiminnan kasvu ja kansainvälistyminen. Myös yksittäisten teknologioiden tai tuotteiden viennin tukeminen kehitysyhteistyövaroin tulisi olla tarveperustaista. Liiketoimintaan kytkeytyvien laajempien verkostojen huomioiminen on tärkeää, erityisesti poliittisten ja ihmisoikeusvaikutusten osalta. Suomalaisyritysten näkökulmasta yhteistyövälineistön perustana tulee olla selkeä ymmärrys toiminnalla tavoiteltavista kehitystavoitteista, kehittyville markkinoille pääsyn vaatimuksista ja niillä toimimisen haasteista. Siksi välineistöön liittyvällä etukäteisneuvonnalla ja koulutuksella on merkittävä rooli.

Yksityissektorin välineistön tulisi muodostaa toisiaan tukeva jatkumo. Tämä koskee kaikkia Team Finland -palveluja ja -instrumentteja, ei vain UM:n hallinnoimia instrumentteja.

Kansalaisjärjestöt ja yritykset tiivistävät yhteistyötä

Kehitysyhteistyötä tekevät kansalaisjärjestöt ovat viime vuosina lisänneet yhteistyötään yritysten kanssa ja kehittäneet uusia toimintamalleja kehitysmaiden köyhiä väestönosia auttaviin kumppanuuksiin. Tässä kolme esimerkkiä.

Plan International Suomi

Plan International Suomen painopisteenä on tarjota yrityksille asiantuntemusta lasten oikeuksista ja kehitysmaiden tyttöjen asemasta. Keskon kanssa järjestö toimii Thaimaan kalateollisuuden vastuullisuuden ja kambodzalaisten siirtotyöläisten aseman parantamiseksi. Hankkeessa tutkitaan kalateollisuuden epävirallisen sektorin toimintaa, kartoitetaan keinoja siirtotyöläisten ja heidän lastensa hyväksikäytön ehkäisemiseksi

sekä koulutetaan toimitusketjun toimijoita läpinäkyvyydestä ja työntekijöiden oikeudenmukaisesta kohtelusta.

Konepajayhtiö Metson kanssa Planilla on hanke läntisessä Intiassa, jossa Alwarin alueella koulut saavat asianmukaiset opetustilat ja opettajat lisäkoulutusta. Hanke pyrkii parantamaan oppimistuloksia tarjoamalla kouluille tiede- ja matemaatiikkaluokkia, nykyaikaista it-teknologiaa ja koulukirjastoja. Metsolla on Alwarissa tuotantolaitos, ja Intia on yritykselle tärkeä markkina.

Planin mukaan myös uusien teknologisten ratkaisujen hyödyntäminen on osoittautunut tehokkaaksi tavaksi toimia. Tästä esimerkkinä on brittiläisen startup-yrityksen kanssa ke-

hitetty aurinkoreppu, joka mahdollistaa audiovisuaalisen materiaalin hyödyntämisen syrjäisilläkin alueilla. Hankkeessa on onnistuttu yhdistämään yhteistyökumppani Aleutian teknologinen osaaminen Planin paikallisolojen asiantuntemukseen.

Suomen World Vision

Suomen World Vision näkee yksityissektorin tärkeänä kumppanina ja panostaa hyvien yhteistyömallien kehittämiseen. Painopisteenä on erityisesti niin sanottu inklusiivinen liiketoiminta, jossa kehitystä saadaan aikaan liiketoiminnan kautta. Yhteistyökumppanit ovat vaihdelleet startup-yrityksistä suuryrityksiin.

World Visionin Weconomy-innovaatiohankkeissa kehittyville markkinoille pyrkivät tai siellä jo toimivat yritykset kehittävät tuotteitaan ja palveluitaan yhdessä paikallisten sidosryhmien ja yhteisöjen kanssa järjestön asiantuntijoiden tukemana. Alun perin malli kehitettiin Aalto-yliopiston ja Finpron kanssa. Tähän asti World Vision on toteuttanut yhdeksän Weconomy-hanketta Intiassa, Sri Lankassa ja Keniassa. Esimerkiksi aurinkoenergiayritys GoSol.orgin kanssa rakennetaan aurion lämpöenergiaa hyödyntäviä laitteita paikallisten pienyritysten tarpeisiin Keniassa. Logonet Oy:n kanssa World Vision kehittää pakolaisleireille ja humanitaarisiin operaatioihin soveltuvaa äitiyspakkausta. Muita Weconomy-yhteistyöhankkeita ovat olleet mm. intialaisten käsitöiden tuonti Suomeen (MNI products), ruokajätteen kompostointitoiminnan kehittäminen Sri Lankassa (Biolan), maatalousjätteen hyötykäytön tutkiminen biopolttoaineeksi Intiassa (Fortum) sekä yhteisöllisen matkailupalvelun kehittäminen Sri Lankassa (Duara Travels).

Weconomy-hankkeiden lisäksi World Vision on tehnyt yhteistyötä esimerkiksi Salesforce.comin kanssa nuorten yrittäjien mentorointiohjelmassa Nairobin slummissa. Silmälasiliike Cazze & Synsamin kanssa on ollut hankkeita, joissa yrityksen optikot tekevät näöntarkastuksia ja jakavat suomalaisten lahjoittamia silmälasia niitä tarvitseville Keniassa ja Perussa.

Suomen UNICEF

Suomen UNICEFin yhteistyö yksityisen sektorin kanssa noudattaa kansainvälisen UNICEFin linjauksia ja painopisteitä. Yhteistyö pitää sisällään mm. yritysvastuukysymykset niin yritysten kuin viranomaisten näkökulmasta sekä yritysten osaamisen ja resurssien hyödyntämisen uudenlaisten ratkaisujen kehittämisessä.

UNICEFin yritysvastuutyö edistää lasten oikeuksien kunnioittamista yritysten toiminnassa. Painopisteiksi on valittu viisi toimialaa (ICT, matkailu, tekstiili- ja vaateteollisuus, kaivosteollisuus, ruoka- ja juomateollisuus) sekä tuotantoketjut ja niissä etenkin raaka-aineiden tuotannon.

Osana UNICEFin kansainvälistä työtä, Suomen UNICEF on tehnyt yhteistyötä Finnairin ja Nesteen kanssa selvittäen matkailun ja palmuöljyn viljelyn vaikutuksia lasten oikeuksiin.

UNICEFin mielestä yrityksillä on paljon sellaisia resursseja ja osaamista, jotka voivat edistää lasten oikeuksien toteutumista samalla kun ne edistävät liiketoimintaa. Suomen UNICEFin UniWASH-hankkeessa on kehitetty innovatiivisia ratkaisuja Ugandan koulujen vesi- ja sanitaatio-ongelmiin. Suomalaisen ja ugandalaisten opiskelijoiden ja yliopistojen ohella hankkeessa on asiantuntijakumppanina ympäristötuotteisiin erikoistunut Biolan joka on tukenut ugandalaisia pienyrityksiä, jotta ne voisivat kehittää opiskelijoiden ideoimia vesi- ja sanitaatiotratkaisuja kaupallisiksi tuotteiksi ja palveluiksi. Hankkeessa on opittu paljon innovaatiotyöhön kuuluvista prosesseista, mm. että innovaatiotyö on aikaa vievä prosessi, jossa eri toimijoiden asiantuntemusta tarvitaan, ja jossa erityisesti yksityisellä sektorilla on tärkeä rooli konseptien edelleen kehittämisessä taloudellisesti kestäviksi ratkaisuksiksi. Hankkeessa on ollut suuri painoarvo ihmisoikeusperustaisella hanketyöllä, jota on kehitetty ensin kouluttamalla hankkumppaneita ihmisoikeusperustaisuudesta ja siihen liittyvistä käytännön työkaluista hanketyössä, jonka jälkeen opiskelijat ovat saaneet soveltaa oppimiaan työkaluja käytäntöön työssään koululaisten kanssa.

Planin ja World Visionin tavoin Suomen UNICEF tekee vaikuttamistyötä yhdessä yritysten kanssa. Tunnetuilla yrityksillä ja brändeillä on paljon mahdollisuuksia edistää kestävä kehityksen tavoitteiden ja lasten oikeuksien toteutumista niin oman toimintansa kautta kuin näyttämällä mallia koko toimialalle ja vieden sanomaa eteenpäin myös muiden sidosryhmien parissa. UNICEFilla on pitkä historia yhteistyöstä maailman suurimpien kuluttajatuotebrändien kanssa varainhankinnan puolella. Yrityskumppaneita sekä monitoimija-alustoja kuten Maailman talousfoorumia, YK:n yksityissektorin foorumia ja merkittävimpiä toimialatapahtumia kannustetaan entistä enemmän toimimaan suunnannäyttäjinä muille yrityksille. Esimerkiksi Legon kanssa on käynnistetty työ etenkin lasten digitaalisten oikeuksien puolesta. Työn mittavista vaikutusmahdollisuuksista kertoo se, että lego.com -sivustolla käy 20 miljoonaa kävijää kuukausittain ja LEGO You Tube -kanavaa katsottiin vuonna 2015 1,3 miljardia kertaa. Myös Suomen UNICEF kartoittaa parhaillaan sopivia edelläkävijäyrityksiä ja pyrkii luomaan uudenlaisia arvopohjaisia yhteistyön malleja yritysten kanssa.

Yritysten kannalta olisi parempi, jos yritys pystyisi joustavasti hyödyntämään instrumentteja kehityspolkunsa eri vaiheissa (mm. alkuselvityksistä, etabloitumiseen, tuotekehityksessä/tuotteen sekä toiminnan muokkaamisessa paikallisiin tarpeisiin ja kasvun rahoituksessa). Nyt suurin aukko on kehityspolun puolivälissä. Yritys voi saada esim. Finnpartnershipin tai BEAMin tukea alkuvaiheessa, mutta sen jälkeen seuraava rahoitusikkuna on Finnfund, jonka rahoitus keskittyy pääsääntöisesti suuriin, miljoonaluokan hankkeisiin. Välistä puuttuu instrumentti, jota erityisesti pk-yritykset kaipaisivat. Esimerkiksi 400 000 – 1 miljoonan euron suuruisille hankkeille ei ole lainkaan soveltuvaa rahoitusinstrumenttia. Tämä tulisi ottaa huomioon nykyisten yhteistyöinstrumenttien kehitystyössä. Vastaavasti myös kansalaisjärjestötukea tulisi tarkastella myös yksityissektorin yhteistyötarpeiden valossa. Jos järjestöiltä toivotaan entistä enemmän yhteistyötä yritysten kanssa, on järjestötuen edistettävä tätä tarvetta tarkoituksenmukaisin resurssein ja joustoin.

Erityisesti alkuvaiheen instrumenttien kehittämiseen ja laajentamiseen tulee kiinnittää huomiota, jotta suomalaisyritykset rohkaistuvat ja oppivat laajentamaan toimintaansa kehittyville markkinoille. Kuten kehitysrahoituksessa yleisemminkin, on rahoituksen ja tuen ennakoitavuus tärkeää. Rahoituksen lisäksi tarvitaan asiantuntijuutta, jossa yhdistyy toimintakentän, kehityshaasteiden ja mahdollisuuksien tuntemus sekä yrityksen ja markkinoiden tarpeet. Suomessa on tarjolla yrityksille vain hyvin rajallinen määrä räätälöityä neuvontaa ja valmennusta köyhyyden ja epätasa-arvon vähentämiseen osana liiketoimintaa. Tässä on selvä yhteistyömahdollisuus kansalaisjärjestöjen ja yritysten välillä. Vertaistukeen perustuvia, esimerkiksi sektori- tai aluekohtaisia verkostoja ei juurikaan ole. Yhteiskuntavastuuseen liittyvät verkostot puolestaan jäävät usein sivuun yritysten ydinliiketoiminnasta. Kehitysrahoituksen ja -instrumenttien hyviä tuloksia tulisi tuoda nykyistä paremmin esille ja tiedottaa niistä. Tämä voisi lisätä myös yksityisten rahoittajien kiinnostusta kehitysmaihin.

Kumppanuuden rakentaminen vaatii aikaa ja resursseja

Kotimarkkinoista poikkeavassa liiketoimintaympäristössä erilaisten kumppanuuksien merkitys korostuu. Muualta tulevien yritysten on helpompi luoda toimivia liiketoimintamalleja paikallisten yrityskumppanien tuella. Niiden

löytymistä helpottavat eri toimijoiden tukiverkostot. Kohdemaan kumppanit tuntevat alueen markkinat, asiakkaat ja toimintatavat, mikä auttaa suomalaisten yritysten etabloitumista uudelle alueelle. Verkostot edistävät myös yrittäjyyden kehittämistä kohdemaissa ja auttavat osaltaan rakentamaan elinkeinoelämän toimintaympäristöä.

Suomalainen yksityissektori voi luoda kumppanuuksia suoraan kehitysmaiden yrityksiin tai rakentaa yhteistyösuhteita yhdessä julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan kanssa sekä Suomessa että kohdemaissa. Kumppanuuksia voi rakentaa myös elinkeinoelämän järjestöjen, toimialajärjestöjen tai esimerkiksi korkeakoulujen ja oppilaitosten kanssa. Viime aikoina Suomessa ja maailmalla on keskusteltu yhä enemmän yritysten ja kansalaisjärjestöjen välisistä kumppanuuksista.

Pitkäjänteisyys, paikallinen tuntemus ja luottamus ovat kahdenvälisen, monenkeskisen sekä kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön onnistumisen edellytys. Näitä ominaisuuksia tarvitaan myös kehitysmaiden omaa yksityissektoria vahvistavissa yrityskumppanuuksissa, vaikka toimijoiden toimintalogiikka ja vahvuusalueet ovatkin erilaiset. Tavoitteena on, että eri toimijat pyrkisivät yhteisiin päämääriin – kestäviin kehitysvaikutuksiin kehitysmaissa – omilla vahvuuksillaan ja toisiaan täydentävästi. Yksityinen yritystoiminta perustuu kannattavuuteen, mikä ei kuitenkaan poissulje positiivisia kehitysvaikutuksia. Onnistuneen yhteistyön edellytyksiä ovat kumppanin osapuolen eri lähtökohtien tunnustaminen ja niiden hyväksyminen sekä ennen kaikkea aito, yhteinen intressi. Esimerkiksi yrityksille on tärkeää varmistaa, että sen alihankintaketjut vastaavat kansainvälisiä normeja. Kumppanuudet eivät synny itsestään, vaan ne vaativat suunnitelmallisuutta sekä usein myös ulkopuolista ohjausta. Erityisesti liiketoiminnan ja kehitysvaikutusten yhdistämisessä tarvitaan selkeä strategia ja johtajuutta sen toteuttamisessa.

Kansalaisjärjestöt kokevat haastavaksi, että niiden rahoitusta on leikattu, mutta samalla niiltä toivotaan enemmän yhteistyötä yritysten kanssa. Yhteistyön rakentaminen vie kuitenkin paljon aikaa. Resursseja kuluu valmisteluun ja sopivan yhteistyömallin löytämiseen ennen kuin tuloksia alkaa syntyä. Tämä on iso haaste järjestöille, sillä yhteistyön vaatimien henkilöresurssien takaaminen voi olla vaikeaa. Tässä suhteessa erikokoiset järjestöt ovat eriarvoisessa asemassa. Suuret kansainväliset järjestöt pystyvät helpommin pilotoimaan yhteistyöhankkeita yritysten kanssa, kun taas pienillä järjestöillä tätä mahdollisuutta ei ole, ellei sitä erikseen tueta.

Yrityksillä ei välttämättä ole myöskään osaamista kehittyvistä maista. Tämä vaatii kumppanijärjestöiltä paljon resursseja mm. ohjaamisen suhteen. Tähän ei ole saatavilla esimerkiksi valmistelurahoitusta, joilla yhteistyöhankkeita eri maiden, teemojen ja innovaatioiden ympärillä voitaisiin suunnitella. Toistaiseksi yritysyhteistyö näkyy melko vähän esimerkiksi viime vuosina jätetyissä kansalaisjärjestöjen rahoitushakemuksissa.

Toisaalta lupaavia esimerkkejä on myös olemassa, joista voisi ammentaa entistä systemaattisemmin oppeja ja hyviä käytäntöjä kumppanuuksia suunnitteleville. Kapasiteetin rakentamista tarvitaan sekä järjestöissä että yrityksissä. Siksi kehityspoliittisessa selonteossa luvattu työsuunnitelma, tuki ja koulutus yritysten yhteiskuntavastuun osalta olisi tärkeä toteuttaa. ■

KPT:n suositukset:

- Suomi tarvitsee kehitysmaiden yksityisen sektorin vahvistamiseen nykyistä instrumenttivalikoimaa laajemmän vision, joka yhdistää kehityspoliittisen selonteon tavoitteet, Agenda2030:n ja yksityissektorin kumppanuudet. Vision toimeenpanemiseksi on laadittava ohjeistus. Se määrittelee, kuinka Suomen kehityspoliitiikan kaikkia sitovat periaatteet – ihmisoikeusperustaisuus, johdonmukaisuus, avoimuus ja tuloksellisuus määrittävät kaikkia toimijoita. Kehitysyhteistyö on tässä paletissa vain yksi työkalu muiden joukossa.
- Suomen kehityspoliitiikan tulee kaikilta osin pyrkiä köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseen kehitysmaissa sekä kestävänsä kehityksen edistämiseen maailmanlaajuisesti. Julkisia kehitysyhteistyövaroja tulee käyttää aina Agenda2030:n tavoitteiden mukaiseen toimintaan. Näin myös silloin, kun yritykset ovat mukana. Erityisen tärkeää on kehittää yritysten ymmärrystä myös sosiaalisesta kehityksestä osana Agenda2030:n toimeenpanoa.
- Rahoitusinstrumentit on suunniteltu palvelemaan pääsääntöisesti yksityissektorin kumppanuuksia. Instrumentit rajautuvat pitkälti yhteistyöhön suomalaisyritysten kanssa. Sen lisäksi tarvitaan muita kehityspoliittisia keinoja tukea yksityisen sektorin ja elinkeinopoliitiikan kehittämistä kohdemaassa.
- Pienten potentiaalisten liiketoimintahankkeiden tarpeet tulee huomioida nykyistä paremmin. Tämä on tärkeää, koska sekä Suomessa että kehitysmaissa pääosa

yrityksistä on pieniä. Valtaosa uusista työpaikoista syntyy näissä yrityksissä.

- Yritysrahoituksen vaikuttavuuden mittaamisen standardit sekä tuloksellisuuden ja vastuullisuuden kriteerit pitää saada yhteismitallisiksi muun kehitysyhteistyövaroilla kustannettavan toiminnan kanssa. Yritysinstrumenttien kehitystulostavoitteiden kriteerit, ohjeistaminen ja todentaminen vaativat kehittämistä. Samalla tuloksista kertomiseen ja läpinäkyvyyteen on kiinnitettävä huomiota.
- Liiketoiminnasta saatavan taloudellisen vaikutuksen lisäksi on pystyttävä määrittämään, seuraamaan ja arvioimaan, mitä sosiaalisia ja ympäristöön liittyviä kehitysvaiikutuksia toiminnalla saavutetaan. Tämä edellyttää, että yrityksillä on selkeä kuva siitä, mitä niiltä tässä suhteessa odotetaan ja miten kehitysvaiikutuksia arvioidaan. Yksityisen sektorin tuen eri instrumenttien kehitysvaiikutuksista on raportoitava eduskunnalle tämän hallituskauden aikana.
- Suomen kumppanimaissa sijaitsevien edustustojen, kansalaisjärjestöjen sekä yritysten osaamista tulee entistä aktiivisemmin tuoda yhteen kehitystavoitteiden saavuttamiseksi. Tähän tulee osoittaa riittävät resurssit. Myös kotimaassa on pyrittävä turvaamaan asiantuntija- ja hallintoresurssit.

- KPT:n arvio -

Oikeudenmukainen verotus tukee kehitystä

Miten Suomi voi edistää kehitysmaiden omaa verotuskykyä
ja kestävästä kehitystä edistäviä kansainvälisen verotuksen
pelisääntöjä?

Verotus on oleellinen osa jokaisen valtion taloutta sekä yhteiskunnan toimivuuden ja kansalaisten hyvinvoinnin turvaamista. Kehityspoliittisena teemana verotus kytkeytyy useaan keskeiseen kysymykseen. Sen kautta saadaan taloudellisia resursseja jäämään kehitysmaihin, jolloin niitä on mahdollista hyödyntää maiden ja ihmisten välisen eriarvoisuuden vähentämisessä. Kehitysmaiden oman rahoituspohjan vahvistaminen (*Domestic Resource Mobilisation*, DRM) on noussut keskeiseksi kansainvälisen kehityspoliittikan teemaksi, erityisesti YK:n kestävän kehityksen Agenda2030-toimintaohjelmassa ja Addis Abeban kehitysrahoituskonferenssin päätöksissä, joihin Suomikin on sitoutunut.

Kansainvälinen veronkierto ja verovälttely, kehitysmaiden heikot verojärjestelmät ja verovarojen väärinkäyttö murentavat hyvinvoinnin, toimivien yhteiskuntien ja kestävän kehityksen edellytyksiä kaikkialla. Valtiot ympäri maailman menettävät vuosittain huomattavat määrät verovaroja laittoman pääomapaon ja verovälttelyn sekä sallitun mutta lain hengen vastaisen verosuunnittelun vuoksi. Kehitysmaista pakenevien pääomien suuruus ylittää moninkertaisesti niiden saaman kehitysyhteistyön määrän. YK:n kauppaja kehityskonferenssin (UNCTAD) arvion mukaan kehitysmaat menettävät monikansallisten yritysten verovälttelyn vuoksi 100 miljardia dollaria vuodessa.⁸ Summalla saisi sairaan- ja terveydenhoidon 700 miljoonalle ihmiselle maailman köyhimmässä maissa. Summia on erittäin vaikeaa arvioida tarkasti, sillä laittomista rahavirroista ei ole kattavaa tietoa saatavilla. Selvää on kuitenkin, että mittakaava on merkittävä. Suuri osa laittomasta pääomapaosta liittyy ulkomaankaupan – viennin tai tuonnin – virheelliseen laskutukseen ja näin myös tullin toimialaan. Ilmiö ei ole pelkästään kehitysmaiden ongelma. Verovälttely ja laittomat rahavirrat ovat esteenä koko maailmantalouden kestävyydelle ja ihmisten hyvinvoinnille.

Kehitysmaat ovat teollisuusmaita riippuvaisempia yritysten maksamista verosta. Afrikassa keskimäärin 30 prosenttia verotuloista on peräisin yhteisöverosta, kun kehittyneissä talouksissa sama osuus on vain 11 prosenttia.⁹ Samalla kehitysmaat ovat IMF:n ja UNU-WIDERin tutkimusten mukaan alttiimpia suuryritysten verovälttelylle. Toisaalta kehitysmaiden suurimpia yksittäisiä veronmaksajia ovat monikansalliset suuryritykset, joten vero kohdistuu ennen kaikkea teollisuusmaiden osakkeenomistajiin. Yhteisöveron merkitys on kasvanut kaupan vapautumisen ja tuontitullien madaltumisen myötä. Niin

kutsutut vapaatuotantoalueet (*export processing zones*, EPZs) voivat lisätä talouskasvua sekä työllisyyttä ja parantaa infrastruktuuria, mutta ovat usein kestävän kehityksen kannalta ongelmallisia järjestelyjä. Ne ovat valtioiden sisälle rakennettuja alueita, joissa toimivat monikansalliset yritykset nauttivat joko verohelpotuksista tai väljemmistä työ- sekä ympäristölaeista tai molemmista. Vapaatuotantoalueille pyritään houkuttelemaan ulkomaisia investointeja kehitysmaihin varsinkin työvoimaintensiivisille aloille, kuten elektroniikka- vaate- ja leikkikaluteollisuudessa. Suuryritysten maksaman veropohjan laajentamisen korvaisi myös ulkomaankauppaa rajoittavia haitallisia veroja, kuten tullit- ja muut maksut. Kulutusverot, jotka ovat myös hyvin tärkeä tulonlähde kehitysmailla, taas ovat usein suhteeton taakka kaikkein köyhimmille ja kuormittavat naisia usein miehiä enemmän.¹⁰ Jos verotuloja saadaan kerättyä yrityksiltä sekä kehitysmaiden omalta eliitiltä, mailla on vähemmän painetta verottaa kulutusta.

Afrikassa keskimäärin 30 prosenttia verotuloista on peräisin yhteisöverosta, kun kehittyneissä talouksissa sama osuus on vain 11 prosenttia.

Pelkkä verotus ei kuitenkaan yksin riitä, vaan valtion menojen ohjaaminen ja tehostaminen ovat vähintäänkin yhtä tärkeitä. Julkisen taloushallinnon kehittäminen on tärkeää, jotta kansalaiset ja yritykset näkevät mihin verovaroja käytetään. Oikeudenmukaisesti kohdennettuna ja käytettynä verotus mahdollistaa elintärkeät julkiset peruspalvelut ja kaventaa maiden sisäistä eriarvoisuutta ja köyhyyttä. Tämä edellyttää kehitysmaiden verotuskyvyn sekä verovarojen käytön kehittämistä. Taloushallinnon

⁸ World Investment Report 2015, UNCTAD.

⁹ Kuin laittaisi rahaa pankkiin – vaihtoehtoja kestävän kehityksen rahoitukseen, 2016, KEPAn ajankohtaiskatsaus.

¹⁰ <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/womens-empowerment/taxation-note.html>

Köyhimmät naiset kantavat suurimman verotaakan

Kehitysmaiden köyhimmät naiset kantavat usein suuremman verotaakan kuin miehet ja hyötyvät maksamistaan veroista miehiä vähemmän. Matalan tuloryhmän maissa kerätään tutkimusten mukaan jopa 2/3 verotuotoista epäsuorilla veroilla (korkean tuloluokan maissa suhde on 1/3). Tällöin siis verotetaan enemmän kulutusta kuin tuloja ja varallisuutta. Koska naiset useimmiten vastaavat perheen kulutushyödykkeiden hankkimisesta, painottuu verojen maksu suhteettomasti heidän harteilleen. Näissä maissa miehet puolestaan hyötyvät matalasta tai olemattomasta tuloverotuksesta.

Veronkeruun tehostaminen on kestävin tapa kasvattaa kehitysmaiden omaa rahoituspohjaa. Samalla on kuitenkin huomioitava, keneltä verot kerätään ja mihin verotulot käytetään. Tilanteeseen voidaan vaikuttaa ottamalla sukupuoliarvointi mukaan joka tasolle vero- ja talouspolitiikan sekä budjettipo-

liitiikan teossa (ns. *gender sensitive budgeting*). On myös seurattava, keneltä veroja kerätään. Näin voidaan välttää tilanne, jossa köyhät ja syrjityt ryhmät maksavat suhteessa enemmän veroja kuin paremmin toimeentulevat. Naiset saavat usein myös huonosti vastinetta maksamilleen veroille. Kun valtiot yrittävät minimoida budjettivajeitaan, tingitään julkisista palveluista, jotka ovat naisille tärkeitä. Myös verovarojen käyttöä on pystyttävä seuraamaan. Maiden tulisi luoda kansalaisilleen peruspalveluita keräämällä verovaroin ja taata, että jokainen veroja maksanut saa rahoilleen vastinetta. Suomen tulee tukea kumppanimaiden verohallintojen henkilöstön osaamista, edistää erityisesti naisten etenemismahdollisuuksia ja antaa koulutusta mm. syrjivistä verokäytännöistä ja tasa-arvoisesta budjetoinnista.

reformit vähentävät korruptiomahdollisuuksia, lisäävät budjetin läpinäkyvyyttä ja parantavat tilintarkastustoimintaa. Valtion talous- ja verohallinnon rinnalla parlamentilla, tullilla, oikeuslaitoksella ja muilla valvontaelimillä on keskeinen rooli hyvän hallinnon ja demokratian kannalta. Yritysten näkökulmasta veropolitiikan ja -käytäntöjen ennakoitavuus on tärkeää. Yhteiskunnan vakaus on sekä kansalaisten että yritysten etu. Jotta verotus voisi palvella kestävän kehityksen päämääriä, on yhtälön kaikki osat saatava kuntoon.

KPT:n vuosi-arvion viimeisessä luvussa keskityimme siihen, miten Suomi voi edistää kehitysmaiden omaa verotuskykyä ja kestävä kehitys tukevia kansainvälisen verotuksen pelisääntöjä. Avaamme myös kehitysmaiden veropohjan kasvattamisen haasteita sekä pohdimme laillisen ja laittoman pääomapaon ongelmaa. Arvion perustana toimii valtioneuvoston kehityspoliittinen selonteko, jossa verotusta käsitellään osana yhteiskuntien demokraattisuuden ja toimintakyvyn vahvistamiseen liittyvää painopistettä. Sitä tarkentaa syksyllä 2016 hyväksytty verotus

ja kehitys -toimintaohjelma (2016–2019), joka esittelee Suomen toimet ja resurssit päämäärän edistämiseksi. Se vie käytäntöön myös ulkoministeriön ja kehityspoliittikan osalta hallituksen veronkierron vastaista toimintasuunnitelmaa ja yhteiskuntavastuun työohjelmaa.

Toimintaohjelma hyvä lähtökohta verotuksen kehittämiseen

Suomen verotus ja kehitys -toimintaohjelma on erittäin tervetullut ja kehityspoliittisesti merkittävä avaus. Se linjaa selkeästi, että kaikki toimintaohjelman tavoitteet edellyttävät kehitystä tukevaa politiikkajohdonmukaisuutta sekä eri tahojen yhteistyötä. Siten toimintaohjelma kytkee Suomen verotusta koskevan kehitysyhteistyön ja -politiikan entistä tiiviimmin YK:n kestävän kehityksen Agenda2030:n toteutukseen ja seurantaan. Useat Agenda2030:n tavoitteet liittyvät verotukseen. Näitä ovat esimerkiksi talouskasvuun (tavoite 8), epätasa-arvoisuuden

vähentämiseen (10), oikeusvaltion ja instituutioiden kehittämiseen sekä laittomien rahavirtojen hillitsemiseen (16) ja kehitysmaiden verokyvyn vahvistamiseen (17) liittyvät tavoitteet. Toimintaohjelman kautta ulkoministeriö toimii yhteistyössä valtiovarainministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja verohallinnon kanssa ja vaikuttaa siihen, että veroasioita käsitellään kestävän kehityksen kysymyksinä myös kansainvälisillä foorumeilla, kuten EU:ssa, OECD:ssä ja suurten talouksien G20:ssa.

Toimintaohjelman tilanneanalyysi on varsin realistinen. Se toteaa, että veronkierto ja verojen välttely sekä korruptio estävät kehitysmaiden julkisen talouden kehittymistä ja veropohjan vahvistamista. Maille kuuluvia verotuloja jää saamatta sekä suurilta kansainvälisiltä yrityksiltä että varakkailta yksityishenkilöiltä. Toimintaohjelma tunnistaa sen, että nykyinen tilanne on kansallisten ja kansainvälisten kehitystavoitteiden vastainen. Suomi pyrkii vaikuttamaan näihin haasteisiin osallistumalla aktiivisesti kansainväliseen verosääntöjä koskevaan yhteistyöhön ja tukemalla kehitysmaiden omaa osallistumista, osaamista ja verotuskykyä.

Ohjelma vahvistaa, että Suomi on mukana kansainvälisessä verokumppanuusaloitteessa (*Addis Tax Initiative*) ja sitoutuu kaksinkertaistamaan tukensa kehitysmaiden verotuksen kehittämiseksi vuodesta 2015 vuoteen 2020. Vertailu perustuu OECD/DACin tilastoihin, joissa aloitteen osapuolet raportoivat kehitysmaiden oman rahoituspohjan vahvistamiseksi merkityistä varoista. Suomen osalta kasvua on vuositasolla odotettavissa vuoden 2015 myönnetystä 7 miljoonasta eurosta 14 miljoonaan euroon. Vaikka summa on huomattavasti ennakoitua pienempi, Suomi sijoittuu tällä panoksella DAC-maiden keskikastiin, Ruotsin ja Alankomaiden rinnalle. Suomen lisärahoitusta on perusteltu verotuksen kautta saavutettavilla hyödyillä. OECD:n selvitysten mukaan verotukseen tehdyllä kehitysapuinvestoinnilla saadaan vaatimatommillaankin nelinkertainen ”tuotto” verotuskyvyn paranemisen kautta. OECD puhuu jopa 10–20 -kertaisista tuotoista, joista yhä useammat kehitysmaiden kansalaiset voivat hyötyä.

Verotus ja kehitys -toimintaohjelman rakenne on selkeä. Sen neljä päätaavoitetta liittyvät kansainvälisiin verosääntöihin, kehitysmaiden verotuskykyyn, kansalaisjärjestöjen kautta vahvistettavaan veromoraaliin sekä tutkimukseen. Toimintaohjelma esittelee tavoitteita edistävät toimet sekä rahoituksen. Se kertoo myös, mihin alueelliseen tai maahan toiminta kohdistuu sekä määrittää toimijat ja heidän kumppaninsa. Tämä helpottaa merkittävästi

kokonaiskuvan hahmottamista ja seuranta. Toimintaohjelman kehittämiskohteina voisivat olla vastaisuudessa pitkäjänteisyys ja uudet aloitteet. Myös Suomen globaali veropolitiikka ja kansalliset linjaukset verotukseen ja kehitykseen liittyvissä kysymyksissä tulisi linjata nykyistä johdonmukaisemmin. Siksi myös työnjako ja vastuu eri viro-nomaisyhteistyössä on eriteltävä selvemmin.

Verotus ja kehitys -toimintaohjelman tavoitteenasettelu jatkaa kehityspoliittisessa selonteossa omaksuttua kunnianhimoista linjaa. Suomen toiminnalle on asetettu samat päätaavoitteet kuin kaikelle kansainväliselle yhteistyölle. Ajatus on se, että Suomi osallistuu omalla panoksellaan kansainvälisten päämäärien toteuttamiseen. Toimintaohjelmassa ei aseteta Suomen toimiin ja resursseihin suhteutettuja tavoitteita. Seuraavissa osioissa käymme niitä läpi ja esittelemme keskeisimmät tavoitteita tukevat päätöimet.

Suomi kansainvälisten pelisääntöjen kehittäjänä

Verotus ja kehitys -toimintaohjelman mukaan

”1. Kansainvälisellä yhteistyöllä on aikaansaatu ja toimeenpantu uudistettuja kansainvälisiä verosääntöjä mm. yritysten maakohtaisen veroraportoinnin vakiinnuttamiseksi sekä veronkierron ja korruption vähentämiseksi.”

Keskustelu globaalista veropolitiikasta ja sitä ohjaavista säännöistä käy vilkkaana eri foorumeilla. Niistä merkittävimmät ovat OECD/G20, EU, YK, Maailmanpankki, Kansainvälinen valuuttarahasto IMF sekä näiden yhteistyöelimenä palveleva *Platform for Collaboration on Tax*. Lisäksi useat alueelliset kehitysrahoituslaitokset käsittelevät verotusta. Suomen toiminta keskittyy OECD:hen ja sen sisällä kahteen OECD/G-20 -vetoiseen kokonaisuuteen, joka muodostaa OECD:n ajaman kansainvälisen veroagendan ytimen. Se liittyy kansainvälisen yritysverosääntöjen uudistamiseen (*Base Erosion and Profit Shifting, BEPS*) ja automaattiseen verotietojen vaihtoon (*Automatic Exchange of Tax Information, AEOI*). BEPS-prosessi tähtää nimensä mukaisesti ehkäisemään veropohjan rapautumista ja hillitsemään voittojen siirtoja uudistamalla kansainvälisiä verotusstandardeja ja laatimalla lainsäädäntösuosituksia jäsenmailleen. Sen suosituksen mukaan monikansallisia yhtiöitä tulisi verottaa niissä maissa, joissa tuotannon tai palvelun arvo luodaan. Globaalissa ja digitaalisessa maailmassa yhteisten sääntöjen luominen

ei aina ole helppoa. BEPSin yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut myös kehittää ja edistää yritysten maakohtaista raportointia. Heikkoutena on, että BEPSin sisältämä veroviranomaisten välinen maakohtaisten raporttien vaihto hyödyttää vain harvoja kehitysmaita. Se ei tällä hetkellä velvoita monikansallisia yrityksiä raportoimaan julkisesti maakohtaisia verotietojaan.

Automaattinen tietojenvaihto liittyy verotuksen jälkeiseen toimintaan ja tavoittelee ennen kaikkea kansainvälisen nollaverotuksen ehkäisemistä. Kyseessä on määrämuotoinen standardi, jonka avulla verohallinnot vaihtavat tietoja ulkomaisista sijoituksista. Sitä kehittää OECD:n *Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes*. Kaikkiaan mukana on 130 maata. Tietojenvaihtoon liittyy kaksi erillistä tavoitetta: automaattinen yksityishenkilöitä koskevien tietojen sekä maakohtaisten raporttien vaihto. Kehitysmaiden näkökulmasta Global Forumin toimintatapa on haasteellinen. Se edellyttää mailta vastavuoroisuutta ja köyhimpien maiden kapasiteettiin nähden liian monimutkaisia teknisiä tietoturva vaatimuksia. Lisäksi järjestelmä pohjautuu pitkälti tietojen vaihtoon kahden-, ei monenkeskisesti. Tällä hetkellä kehitysmailla ei ole edellytyksiä toimittaa tietoja vastavuoroisesti. Siksi nykymallin mukaisesta tietojenvaihdosta köyhimmät maat eivät juuri hyödy. Suomen tulee tukea kehitysmaita oman verojärjestelmänsä ja tietojenvaihdon kehittämiseksi. Lisäksi kehitysmailla tulisi tarjota joustavuutta vastavuoroisuudesta (esimerkiksi siirtymäaikoja) sekä tukea tietojen keräämiseen. Automaattisen tietojenvaihdon standardissa on myös aukkoja, jotka heikentävät sen vaikuttavuutta.

Suomen toimintaohjelma ei konkreettisesti määrittele tavoitteita ja kuinka kehitysmaiden osallistumista tuetaan tällä foorumilla. Toimintaohjelman mukaan verohelpotukset ja luonnonvarojen verotus kuuluvat Suomen politiikkavaikuttamisen toimiin. Se ei kuitenkaan tarkenna, millä kansainvälisellä foorumilla ja millä tarkennetuilla tavoitteilla asiaa edistetään.

Toimintaohjelman mukaan Suomi tukee ulkoministeriön rahoituksella ja verohallinnon asiantuntijatuella kehitysmaiden osallistumista tähän yhteistyöhön ja vahvistaa niiden osaamista uusien verosääntöjen soveltamisessa. Pääkumppani on Afrikan verohallintojen järjestö (ATAF). Alueellisen toimijan vahvistaminen on tervetullutta. Sen sijaan toimintaohjelmasta ei ilmene rahoituksen suuruutta. Toimintaohjelma ei myöskään erittele, sitoutuuko Suomi itse johdonmukaisesti kaikkiin BEPSin suosituksiin ja standardeihin. Erityisesti keskustelu yritysten

maakohtaisesta raportoinnista ja sen vaatimuksista on ollut Suomessa sekä EU:ssa hyvin sensitiivinen kysymys. BEPS:n maakohtainen raportointi on jo voimassa. Suomessa verojalanjälkiraportointi tuli pakolliseksi valtion enemmistöomisteisille yhtiöille vuoden 2015 alusta lähtien, mutta raportoinnin taso ei vastaa maakohtaista tilinpäätösraportointia.

EU:ssa veroviranomaisille tehtävä maakohtainen raportointi on hyväksytty direktiivissä ja viime syksynä myös kansallisessa lainsäädännössä. Velvollisuus koskee yrityksiä, joiden liikevaihto on vähintään 750 miljoonaa euroa. Komissio ehdotti huhtikuussa 2016 julkista maakohtaista raportointia, tosin niin että EU:n ulkopuolisten maiden osalta tiedot niputettaisiin yhteen. Poikkeuksena olisivat maat, jotka ovat komission veroparatiisilistalla. Ehdotuksen heikkoutena on se, etteivät kehitysmaat voisi edelleenkään saada omia maakohtaisia tietojaan. Suomi tukee komission mallia, eikä puolla raportointivelvollisuuden laajentamista. Suomi ei ole myöskään tehnyt erillisiä kansallisia toimenpiteitä BEPSin toimeenpanemiseksi, vaan se toimii EU:n mallin mukaisesti. EU sopi kesällä 2016 veronkierron vastaisesta direktiivistä, jonka kansallista täytäntöönpanoa aletaan työstää. Direktiivi asettaa vähimmäistason verovälttelyn vastaiselle sääntelylle.

Kansainvälisistä verosäännöistä neuvoteltaessa on tärkeä miettiä myös sitä, kenen johdolla uusia normeja asetetaan ja keitä ne sitovat. OECD/G-20 -vetoisten prosessien etuna on se, että ne osallistavat erityisesti OECD-maita ohjeistamaan omia julkisia ja yksityisiä toimijoita. Sen sijaan kehitysmaiden omistajuuden ja painoarvon kannalta OECD-johtoisuus voi myös olla haitta, vaikka kehitysmaat ja niiden alueelliset yhteistyöjärjestöt osallistuvat laajasti molempiin prosesseihin. Kehitysmaiden odotetaan nyt toimeenpanevan normeja, joiden sopimiseen niillä ei ollut mahdollista osallistua tasaveroisina toimijoina. Suomen verotus ja kehitys -toimintaohjelman lähtökohtana on edistää kehitysmaiden osallistumista OECD:ssä ja kykyä soveltaa OECD:n standardien toimeenpanoa. Erityisesti G77-ryhmän 134 maata ovat kuitenkin pyrkineet ensisijaisesti siihen, että YK:n roolia kansainvälisissä verokysymyksissä vahvistettaisiin. Myös eduskunta on esittänyt vuoden 2016 keväällä, että hallitus selvittäisi YK:n verokomitean vahvistamismahdollisuuksia. Kansainväliset standardit, johon kaikki valtiot voivat sitoutua, voidaan saavuttaa vain sellaisen yhteistyön avulla, johon myös kehitysmaat pääsevät osallistumaan tasaveroisesti.

Verotus ja kehitys rohkeammin esiin vaikuttamisessa

Verotus ja kehitys -toimintaohjelma korostaa Suomen vaikuttamistyötä kansainvälisellä tasolla, mutta ei erittele tarkemmin konkreettisia pyrkimyksiä. Ne on määrä tarkentaa esimerkiksi kehitysrahoituslaitosten linjauksissa ja Suomen vaikuttamissuunnitelmissa sekä johtokunta-työssä. Tieto näistä linjoista ei kuitenkaan riittävästi välity ministeriöiden ulkopuolelle. Esimerkiksi Suomen vaikuttamissuunnitelmat ovat vain ulkoasiainministeriön käyttöön tarkoitettuja työkaluja, ei siis julkisia dokumentteja, mutta ne sisältävät merkittäviä kehityspoliittisia toimia.

Ulkoministeriön vaikuttamissuunnitelmissa on seurantaan poimittu tarkoituksella vain osa vaikuttamisprioriteeteista, osin näiden suuren määrän vuoksi. Mm. Maailmanpankkiryhmän hallinnossa VM ja UM ovat jo vuosia ajaneet yhdessä erittäin aktiivisesti niin verotus- ja kehitys -teeman edistämistä pankin toiminnassa kuin pankkiryhmän yksityistä sektoria rahoittavan IFC:n veroparatiisilinjausten kehittämistä yhä tiukempaan suuntaan. Pohjoismaiden ja Baltian maiden äänestysryhmä on asian tärkeydestä yksimielinen, mikä vahvistaa Suomen vaikuttavuutta. Äänestysryhmällä on myös yhteisesti sovitut operatiiviset prioriteetit vuositasolla, joihin verotuslinjaukset kuuluvat olennaisena osana tänäkin vuonna.

Vaikuttamissuunnitelmat sisältävät systemaattiset tuloksetjut Suomen järjestökohtaisille prioriteeteille, jotka tarkentavat Suomen roolia kyseisen järjestön sisällä. Sen sijaan niistä puuttuvat kehityspoliittisen selonteon painopisteteemojen väliset, läpileikkaavat kytkennät. Esimerkiksi kehitysmaiden ja Suomen kehityspoliitiikan päätavoitteiden kannalta kysymys luonnonvarojen verotuksesta ja omistusrekistereiden kehittämisestä on keskeinen. Suomi on mukana niin kutsutun EITI-aloitteen tukijamaana (*Extractive Industries Transparency Initiative*). Luonnonvarojen verotus liittyy oleellisesti sen työhön, mutta on vaikea arvioida, miten Suomen EITI-kannat näkyvät muilla areenoilla. Siksi ministeriön sisäisten suunnitelmien lisäksi tulisi kehittää Suomen yhteinen globaalitavoitteiden suunnitelma, jossa näkyisivät selvästi prioriteetit myös verotuksen osalta, joita vietäisiin eteenpäin kaikessa vaikuttamistyössä. Tämä edellyttää avointa ja osallistavaa keskustelua, harkittuja valintoja sekä poliittista päätöstä.

Verotus ja kehitys -ohjelmassa Suomi korostaa tuke-
vansa kehitysmaita fossiilisten polttoaineiden tuista luopumisessa. Tämä on hyvä asia. Samalla on kuitenkin

muistettava, että teollisuusmaiden tuet ovat moninkertaiset kehitysmaihin verrattuna. Tällä hallituskaudella Suomi ohjasi omat päästöhuutokauppatulonsa energiantensiiviselle teollisuudelle ja pois kehitysyhteistyön rahoituksesta. Linjaus oli kestävän kehityksen periaatteiden vastainen.

Lisäksi toimenpideohjelmaan olisi hyvä kirjata, mikä on Suomen tämänhetkinen sitoutumisen taso kansainvälisen rahoitusmarkkinaverotuksen valmistelussa ja miten siihen aktiivisesti osallistumalla voidaan edistää kehittyvien maiden rahoituspohjan vahvistamista.

Verotus ei vielä näy Suomen kauppa ja kehitys -vaikuttamissuunnitelmassa. Maailman kauppajärjestön WTO:n sopimus kaupan menettelyiden helpottamisesta (*Agreement on Trade Facilitation, TF*), voisi toteutuessaan tuoda myös verotus, kehitys ja kauppa -teemoja entistä tiiviimmin yhteen. Esimerkiksi TF-sopimuksen tullikäytäntöjen läpinäkyvyyden parantaminen ja korruption ehkäiseminen ovat tavoitteita, joita nämä politiikka-alat voivat edistää yhteisesti.

Verotus ja kehitys
-toimintaohjelma korostaa
Suomen vaikuttamistyötä
kansainvälisellä tasolla,
mutta ei erittele
tarkemmin konkreettisia
pyrkimyksiä.

Suomi kehitysmaiden verohallintojen kehittäjänä

Verotus ja kehitys -toimintaohjelman mukaan Suomen tavoitteena on, että:

”2. Kehitysmaiden verotuskyky on vahvistunut: verohallintoja sekä muita valtion varojen käyttöön ja valvontaan liittyviä instituutioita on kehitetty ja uudistettu (parlamentti, tulli, oikeuslaitos, valtion varojenkäytön valvontaelimet).”

”3. Kehitysmaiden kansalaisyhteiskuntien tietous verotuksen ja julkisten palveluiden kytköksestä on lisääntynyt sekä kyky vaatia tilivelvollisuutta hallituksilta verotulojen lisäämiseksi ja käyttämiseksi julkisiin palveluihin on vahvistunut.”

Kehitysmaiden omat verohallinnot ovat keskeisessä asemassa kansallisen resurssipohjan vahvistamisessa. Verotuskykyyn vaikuttavat verohallinnon ja valtion varainkäyttöä valvovien tahojen lisäksi koko julkisen ja yksityisen talouden hyvä hallinto sekä toimiva oikeusjärjestelmä. Lisäksi tarvitaan veropolitiikkaa, johon myös poliittinen eliitti itse sitoutuu. Kansalaisyhteiskunnalla on merkittävä rooli tietoisuuden lisääjänä, jotta kansalaiset näkevät verotuksen oikeutettuna. Siksi on tärkeää, että ihmiset ymmärtävät verotuksen merkityksen peruspalvelujen mahdollistajana ja osaavat vaatia veroilleen vastinetta. Myös yksityisen sektorin kannalta on tärkeää, että verojärjestelmät toimivat ja verot ovat ennakoitavissa.

Toimintaohjelman mukaan Suomi painottaa verotuskyvyn vahvistamisen rinnalla tilivelvollisuutta suhteessa kansalaiseen ja kotimaisiin yrityksiin sekä siihen, että verotuloja käytetään parempiin julkisiin palveluihin varsinkin köyhimmille väestöosille. Suomen merkittävimmät toimet liittyvät Afrikan verohallintojen järjestön (ATAFin) kehittämiseen sekä ATAFin yritysvero-osaimisen vahvistamiseen (hanke Namibiassa). Suomi osallistuu myös OECD:n ja UNDP:n Verotarkastajat ilman rajoja -aloitteen tukemiseen. Suomi on korvamerkinnyt oman tukensa kehitysmaiden verotarkastajien keskinäisen yhteistyön kehittämiseksi. Maailmanpankki ja alueelliset kehitysrahoituslaitokset ovat Suomen verotus- ja kehitysvaikuttamisen globaalitason pääkanavat, joiden kautta tuetaan mm. verotuksen kehittämistä ja tuottavien sektorien vahvistamista (Somalia), julkisen taloushallinnon, veronkannon, tullin sekä tilintarkastustoiminnan kehittämistä (Afganistan), parlamenttien osaamisen vahvistamista budjetti- ja verotuskysymyksissä, julkishallinnon läpinäkyvyyttä, vastuullisuutta ja korruption vähentämistä (Afrikka). Lisäksi toimintaohjelma mainitsee suunnittelutasolla veropolitiikan, julkisen taloushallinnon ja veropolitiikkaan liittyvien järjestelmien kehittämisen. Maaohjelmien päivityksessä verotus on otettu mukaan jokaiseen ohjelmaan.

Toimintaohjelman vahvuus on sen osallistava ja eri toimijoita mukaan tuova lähestymistapa. Hanketasolla se toteutuu yhteistyönä Suomen verohallinnon, valtion hankintaviraston, valtionvarainministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön kanssa. Se pyrkii kytkemään mukaan

kehitysmaiden parlamenttien ja paikallistason alue- ja paikallistason tahoja ja kansalaisjärjestötoimijoita. Tämä on tärkeää verotuksen oikeuttamisen ja veromoraalin lisäämisen kannalta.

Tutkimus auttaa keskittymään oleelliseen

Suomen toimintaohjelman neljäs päätavoite liittyy tutkimukseen. Tavoitteena on, että käytössä on luotettavaa tutkimustietoa ja analyysiä laittomista rahavirroista ja ratkaisuista niiden hillitsemiseksi. Lisäksi tarvitaan tietoa verotuskyvyn vahvistamistoimien vaikuttavuudesta. Toimintaohjelman mukaan Suomi pitää tärkeänä, että kansainvälisiä pelisääntöjä ja kehitysmaiden verotuskykyä

kehittävät päätökset pohjautuvat mahdollisimman hyvään ja luotettavaan tietoon. Samoin on tärkeää ymmärtää, mitkä ovat verotus- ja kehitystavoitteiden suurimmat esteet. Siksi tilastot ja niiden seuranta ovat erittäin tärkeitä esimerkiksi ulkomaankaupan väärinlaskutuksen ja siirtohinnoittelun väärinkäytön vähentämiseksi. Suomi rahoittaa myös tutkimusta laittomista rahavirroista ja analyysiä niiden vaikutuksista kehitysmaiden talouteen (Myanmar, Sambia ja Nepal). On kuitenkin huomioitava, että luotettava tutkimus ei ole mahdollista ilman luotettavaa tietoa ja sen saatavuutta. Suomi voisi vaikuttaa vahvemmin siihen, että tietoa on tarjolla tutkimuksen pohjaksi esimerkiksi puoltamalla kaikki maat eritellysti kattavaa julkista maakohtaista raportointia EU:ssa. Suomi voisi myös harkita tutkimusrahoituksen suuntaamista puolueettomaan, vertaisarvioituun, tieteelliseen tutkimukseen. ■

KPT:n suositukset:

- Suomen verotus ja kehitys -toimintaohjelman ja kansainvälisen veronkierron vastaisen ohjelman tulee täydentää toisiaan. On pyrittävä siihen, että ne muodostavat yhden kokonaisuuden osana Suomen Agenda2030:n toimeenpanoa.
- Agenda2030:n kannalta hallituskauden mittainen aikajänne (2016–2019) ei ole riittävän pitkä. Uutena painopisteenä verotus ja kehitys -työ tarvitsee jatkuvuutta eli vision Suomen pitkän aikavälin linjasta.
- Globaalia veropolitiikkaa ja sen tavoitetta on selkeytettävä. Suomen on nimettävä kansalliset päätavoitteensa ja edistettävä niitä johdonmukaisesti kaikilla kansainvälisillä foorumeilla, kuten OECD, EU ja YK. Toimintaohjelman tavoitteiston tulee näkyä myös kansainvälisten rahoituslaitosten johtokuntatyöskentelyssä ja eri politiikkasektoreilla. Suomen tulisi laatia monenkeskinen vaikuttamissuunnitelma, joka vastaisi tähän tarpeeseen.
- Suomen tulee edistää kehitysmaiden osallistumista verotuskysymyksissä ja vahvistaa kehitysmaiden näkökulmaa sekä OECD/G20-johtoisissa prosesseissa että laajemmin YK:ssa, jossa kehitysmaiden tasavertaisempi osallistuminen on mahdollista.
- Suomen tulee puoltaa EU:ssa monikansallisten suuryritysten julkista maakohtaista veroraportointia ja toteuttaa sitä kansallisesti, jos tällaista päätöstä ei synny EU:n tasolla.
- Suomen tulee edistää kansallisesti, EU:ssa ja kansainvälisesti omistusten avoimuutta veronkierron, korruption ja rahanpesun torjumiseksi yhteistyössä samanmielisten maiden kanssa.
- Suomen on varmistettava, että yksityissektorin kehitysinstrumentit edistävät Verotus ja kehitys -ohjelman tavoitteita. Kehitysyhteistyötoimijoiden tulee varmistaa, etteivät ne tai niiden kumppanit harjoita aggressiivista verosuunnittelua. Niiden tulee edistää omistusten ja maakohtaisten verotietojen avoimuutta.

Kehityspoliittisen toimikunnan jäsenet

1.1.2016 – 31.12.2019

Puheenjohtaja

- **Suomen Keskusta**
Kansanedustaja Aila Paloniemi
Varajäsen: FT, VTM Anniina Ruottu

Varapuheenjohtajat

- **Vasemmistoliitto**, 1. varapuheenjohtaja
Kansanedustaja Hanna Sarkkinen
Varajäsen: 3. varapj. Kalle Hyötynen
- **Kansallinen kokoomus**, 2. varapuheenjohtaja
Kansanedustaja Saara-Sofia Sirén
Varajäsen: Tuhatkunta ry:n pj. Daniel Lahti

Jäsenet

- **Ruotsalainen kansanpuolue**
Kansanedustaja Anders Adlercreutz
Varajäsen: RKP-nuorten pj. Ida Schauman
- **Suomen Sosialidemokraattinen Puolue**
Kansanedustaja Susanna Huovinen
Varajäsen: Kansanedustaja Sirpa Paatero
- **Vihreä liitto**
Kansanedustaja Jani Toivola
Varajäsen: Kansanedustaja Outi Alanko-Kahiluoto
- **Suomen Kristillisdemokraatit**
Kansanedustaja Antero Laukkanen
Varajäsen: FM Heini Röyskö
- **Perussuomalaiset**
Kansanedustaja Kari Kulmala
Varajäsen: Kansainvälisten asioiden sihteeri
Maija Karjalainen

- **Kehitysyhteistyön palvelukeskus KEPA**
Toiminnanjohtaja Timo Lappalainen
Varajäsen: Kehityspoliittinen asiantuntija Niina Mäki
- **Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys ry**
Pääsihteeri Rilli Lappalainen
Varajäsen: Vaikuttamistyön koordinaattori Jussi Kanner
- **Elinkeinoelämän keskusliitto EK**
Asiantuntija Tuuli Mäkelä
- **Suomen yrittäjät**
Kehitysjohdaja Timo Palander
Varajäsen: Kansainvälisten asioiden päällikkö Thomas Palmgren
- **Palkansaajakeskusjärjestöt AKAVA, STTK, SAK**
Kansainvälisten asioiden asiantuntija
Reijo Paananen, SAK
Varajäsen: Työllisyyspoliittinen asiantuntija Leila Kurki, STTK
- **Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK**
Johtaja Seppo Kallio
Varajäsen: Asiantuntija Leena Suojala
- **UNIPID**
Professori Jussi Pakkasvirta
Varajäsen: Projektipäällikkö Katarina Frostell
- **Ulkoministeriön kumppanuusjärjestöt**
Ohjelmajohtaja Julia Ojanen, Plan Suomi
Varajäsen: Humanitäärisen avun ja julkisen rahoituksen päällikkö Miikka Niskanen, Suomen World Vision
- **Naiset ja tytöt – painopistealue** (UNWOMEN, YK-liitto, Väestöliitto, Allianssi): Toiminnanjohtaja
Elina Multanen, UNWOMEN (2016-2017) ja johtava asiantuntija Hilikka Vuorenmaa, Väestöliitto (2018-2019)
Varajäsen: Toiminnanjohtaja Helena Laukko, YK-liitto

Asiantuntijajäsenet ja varajäsenet

Ministeriöt

- **Liikenne- ja viestintäministeriö:** Harri Pietarila, yksikön päällikkö, (Antti-Pekka Hyvärinen, ryhmäpäällikkö), Ilmatieteenlaitos
- **Maa- ja metsätalousministeriö:** Marjukka Mähönen, neuvotteleva virkamies, (Markus Schulman, ylitarkastaja)
- **Opetus- ja kulttuuriministeriö:** Zabrina Holmström, kulttuuriasiainneuvos
- **Oikeusministeriö:** Johanna Suurpää, demokratia-, kieli- ja perusoikeusyksikön johtaja, (Niklas Wilhelmsson, neuvotteleva virkamies)
- **Puolustusministeriö:** Tiina Raijas, neuvotteleva virkamies, (Charlotta Collén, erityisasiantuntija)
- **Sisäasiainministeriö:** Vesa Kotilainen, ylitarkastaja, (Katarine Lindstedt, erityisasiantuntija)
- **Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö:** Satu Leino, neuvotteleva virkamies, (Tuomas Leppo, neuvotteleva virkamies)
- **Työ- ja elinkeinoministeriö:** Leena Pentikäinen, neuvotteleva virkamies, (Sonja Hämäläinen, neuvotteleva virkamies)
- **Valtioneuvoston kanslia:** Taina Kulmala, yksikön päällikkö, politiikka-analyysiyksikkö, (Lauratuulia Lehtinen, EU-erityisasiantuntija)
- **Valtiovarainministeriö:** Tuuli Juurikkala, erityisasiantuntija, (Anne af Ursin, neuvotteleva virkamies)
- **Ympäristöministeriö:** Tita Korvenoja, kansainvälisten ja EU-asian yksikön päällikkö, (Tuulia Toikka, neuvotteleva virkamies)

UM asiantuntijajäsenet

- **Alivaltiosihteeri (kehitysyhteistyö ja kehityspolitiikka):** Elina Kalkku
- **Afrikan ja Lähi-idän osasto:** Pertti Anttinen, johtava asiantuntija
- **Aasian ja Amerikan osasto:** Eija Rotinen, apulaisosastopäällikkö

- **Kehitysyhteistyön evaluointi:** Jyrki Pulkkinen, yksikön päällikkö
- **Eurooppa-osasto:** Juha Ottman, apulaisosastopäällikkö
- **Itäosasto:** Juhani Toivonen, ulkoasiainneuvos
- **Kehityspoliittinen osasto:** Riikka Laatu, apulaisosastopäällikkö, Sari Lehtiranta, KEO-10 yksikön päällikkö
- **Poliittinen osasto:** Timo Kantola, apulaisosastopäällikkö
- **Taloudellisten ulkosuhteiden osasto:** Jukka Pesola, yksikön päällikkö
- **Viestintä- ja kulttuuriosasto:** Erja-Outi Heino, kehitysviestinnän yksikön päällikkö

Sidosryhmät

- **Kansainvälisen kauppakamarin Suomen osasto (ICC):** Timo Vuori, majoittaja
- **Kestävän kehityksen toimikunta:** Annika Lindblom, kestävän kehityksen toimikunnan pääsihteeri, (Marja Innanen, kestävän kehityksen toimikunnan apulaispääsihteeri)
- **Rauhanliitto:** Kalle Sysikaski, Rauhanliiton hallituksen jäsen, (Maria Mekri, Saferglobe -tutkimusverkoston toiminnanjohtaja)
- **Suomen ammattiliittojen solidaarisuuskeskus (SASK):** Janne Ronkainen, toiminnanjohtaja, (Juha Vauhkonen, ohjelmapäällikkö)
- **Suomen Punainen Risti:** Kristiina Kumpula, pääsihteeri, (Maria Suoheimo kansainvälisten ohjelmien päällikkö)
- **Suomen Pankki:** Olli-Pekka Lehmuksaari, johtava neuvonantaja, (Satu Kivinen, vanhempi ekonomisti)

Kehityspoliittisen toimikunnan sihteeristö

- VTT Marikki Stocchetti, pääsihteeri
- FM Katja Kandolin, koordinaattori

Kehityspoliittinen toimikunta

Kehityspoliittinen toimikunta (KPT) on valtioneuvoston asettama neuvoa-antava elin, joka seuraa ja arvioi Suomen toimintaa kehitysmaiden tilanteeseen vaikuttavilla eri politiikkalohkoilla.

Se arvioi myös kehitysyhteistyön laatua ja vaikuttavuutta sekä seuraa julkisten kehitysyhteistyömäärärahojen tasoa. Toimikunta on parlamentaarisesti ja yhteiskunnallisesti edustava.

www.kehityspoliittinentoimikunta.fi